

T.C.

İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ŞİNTOİZM'DE KADININ KONUMU

Yüksek Lisans Tezi

MERVE ÜSTEK

İZMİR – 2019

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ŞİNTOİZM'DE KADININ KONUMU

Yüksek Lisans Tezi

MERVE ÜSTEK

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ HALİL İBRAHİM ŞENAVCU

İZMİR – 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Şintoizm’de Kadının Konumu” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2019

Merve ÜSTEK

TEZ SINAV TUTANAĞI

 TS EN ISO 9001:2015	T.C. İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü	
	TEZ SINAVI TUTANAK FORMU	Dok. No: FR/604/21
		İlk Yayın Tar.: 03.10.2017
		Rev. No/Tar.: 00/..
		Sayfa 1 / 1

GÖNDEREN : Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Başkanlığı
GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans öğrencisi **Merve ÜSTEK** ile ilgili Tez Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih: 11.06.2019

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı

Sayı :

Muhsin AKBAŞ Y.
Dr. Öğr. Üyesi Hakkı KARAFİHİN

SINAV TUTANAĞI

Tez Sınav Jürimiz tarafından incelenen “Şintoizm’de Kadının Konumu” başlıklı yüksek lisans tezi ile ilgili olarak jürimiz 11.06.2019 tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi tez sınavına tabi tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında OYBİRLİĞİ ile aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL

Kabul Edilen Yüksek Lisans / Doktora tezi:

- i) Bilime yenilik getirmiştir
- ii) Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir
- iii) Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır
- iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisansta geçerlidir)

RED

DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi	Unvanı ve Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim ŞENAVCU	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Haris MACİC	
Üye	Doç. Dr. Hammet ARSLAN	

Eki : Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).

* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından öngörülen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasından en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ŞİNTOİZM'DE KADININ KONUMU

Merve ÜSTEK

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Son yıllarda dünya genelinde artan kadın çalışmaları kapsamında kadın hakları, kadın-erkek eşitliği, kadının geleceği gibi konularda gerek akademik alanda gerekse diğer araştırmalarda birçok çalışmaya yer verilmektedir. Bu bağlamda, kadınların yeri ve önemi konusunda günümüze ışık tutan pek çok faydalı çalışma bulunmaktadır. Günümüzde mukayeseli olarak özellikle, Hristiyanlık, Yahudilik ve İslam'da kadının konumu konusunda araştırmalara yoğunluk verilmektedir.

Coğrafi konumu sebebiyle ülkemize uzak kalan Uzakdoğu dinleri ile ilgili çalışmalar da Dinler Tarihi alanına önemli katkı sağlayan çalışmalardandır. Dinlerin, toplumsal ve kültürel yapıya etkisinin sonucu olarak toplumu oluşturan bireylerin o toplumdaki konumunu da belirlemesi açısından oldukça etkili olduğu âşikardır.

Bu çalışmanın amacı, Uzakdoğu'nun önemli dinlerinden biri olarak ön plana çıkan Japonların milli dini Şintoizm'de kadının geçmişten günümüze değişen ve değişmeyen durumları hakkında bilgiler sunmaktır. Japonya hakkında genel bilgiler verilerek başlanan bu çalışmada, Japonya'da kadın algısını etkileyen Şintoizm dışındaki inanılan diğer dinlere de kısaca yer verilmiştir. Daha sonra Japon sosyal yaşamında kadının yeri ile Japon tarihinde ve mitolojisinde önemli yer tutan kadın karakterler hakkında bilgiler sunulmuş ve bu karakterlerin Japon toplumundaki yansımalarından bahsedilmiştir. Ardından Şintoizm hakkında genel bilgiler verilmiş, sonrasında ise Şintoizm kutsal metinlerinde ve Japon mitolojisinde kadının konumu incelenmiştir. Son olarak, ibadet ve mabette kadın ile hayat evrelerinde kadının rolü değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Japonya, Şintoizm, Kadın, Aile, Din

ABSTRACT

Master Thesis

THE POSITION OF WOMEN IN SHINTOISM

Merve ÜSTEK

Izmir Kâtip Çelebi University

Institute of Social Sciences

Department of Philosophy and Religious Sciences

In accordance with the recent increase in interest in the subjects pertaining to women's rights, gender inequality and future of the women, a great number of studies are devoted to these subjects, both inside and outside of academic circles. In this respect, there are numerous significant studies which deal with the position of the women and her importance for the society. There are also many studies today which try to explore the position of women in Christianity, Judaism and Islam, treated separately as well as comparatively.

Due to their geographical distance from Turkey, studying the religions of the Far East within the field of the history of religions becomes even more salient. It is clear that religions, through their influence on the social and cultural structure, determine and affect the position of the individuals in the society.

The aim of this study is to provide a better insight into changing and unchanging aspects in the status of women in Shintoism, from past to present. Accordingly, the study starts by giving some general information about Japan, and then briefly treats other religions beside Shintoism in the context of their contribution to the perception of women in Japanese culture. Afterwards I proceed to elaborate on the position of the women in Japanese social life and to focus on some of the female characters that occupy an important place in Japanese history, folklore and mythology. Subsequently, along with the formal introduction to Shintoism, I take a closer look to the Shintoist sacred texts and thus try to reveal the position of women in this religion. Finally, I try to classify the role of the women in various stages of religious life, worship and shrine service.

Keywords: Japan, Shintoism, Woman, Family, Religion

ŞİNTOİZM'DE KADININ KONUMU
İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
TEZ SINAV TUTANAĞI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

JAPONYA VE JAPON SOSYAL YAŞAMINDA KADIN

1.1. JAPONYA HAKKINDA GENEL BİLGİLER	3
1.1.1. COĞRAFYA VE TARİH	3
1.1.2. DİN, DİL VE KÜLTÜR	8
1.2. JAPONYA'DA SOSYAL HAYATTA KADIN	14
1.2.1. AİLE İÇİNDE KADIN	14
1.2.2. EĞİTİM HAYATINDA KADIN	22
1.2.3. İŞ HAYATINDA KADIN	24
1.2.4. ATASÖZLERİNDE KADIN	29
1.2.5. GEYŞA	30
1.2.6. EŞÇİNSELLİK	33
1.2.7. OHAGURO (SİYAH DIŞLI KADINLAR)	34

1.3. TARİHSEL DÖNEMLERE GÖRE KADIN	36
1.3.1. HIMIKO DÖNEMİ (MÖ 3. YY)	36
1.3.2. HEIAN DÖNEMİ (794-1185)	37
1.3.3. TOKUGAVA DÖNEMİ (1603-1868)	38
1.3.4. MEICI DÖNEMİ (1868-1912)	40
1.3.5. GÜNÜMÜZDE JAPON KADINI	41

İKİNCİ BÖLÜM

ŞİNTOİZM VE ŞİNTOİZM'DE KADIN

2.1. ŞİNTOİZM	49
2.1.1. ŞİNTO KAVRAMI VE TARİHİ	49
2.1.2. KAMI İNANCI	51
2.1.3. KUTSAL KİTAPLAR	53
2.1.4. İBADET VE MABET	54
2.1.5. MATSURI/ BAYRAMLAR	63
2.2. ŞİNTOİZM'DE KADIN	67
2.2.1. DİNİ METİNLER VE JAPON MİTOLOJİSİNDE KADIN	67
2.2.1.1. KOCİKİ VE NİHONGİ'DE KADIN	67
2.2.1.2. MİTOLOJİDE KADIN	70
2.2.1.2.1. Yokai	71
2.2.1.2.2. Yılanlar	72
2.2.1.2.3. Ohaguro Bettari	73
2.2.1.2.4. Kenaş Unarabe	74
2.2.1.2.5. Yama-No-Kami	74
2.2.1.2.6. Kamui Fuçi	75
2.2.1.2.7. Haşinai-uk Kamui	75
2.2.1.2.8. Ouni: Arkadaş Canlısı Cadı	76

2.2.1.2.9. Kuçisake Onna: Ağzı Yarık Kadın	77
2.2.1.2.10. Rokurokubi: Uzun Boyunlu Kadın	78
2.2.2. İBADET VE MABETTE KADIN	79
2.2.3. HAYAT EVRELERİNDE KADIN	82
SONUÇ	92
KAYNAKÇA.....	95

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
çev.	: Çeviren
G7	: Group of Seven: Yedili Grup (Almanya, ABD, Birleşik Krallık, İtalya, Japonya, Fransa, Kanada)
MÖ	: Milâttan önce
MS	: Milâttan sonra
s.	: Sayfa
vd.	: ve diğerleri
vb.	: ve benzeri
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Japonya Haritası	s.4
Şekil 2: Gejša	s.32
Şekil 3: Ohaguro (Siyah Dişli Kadın)	s.34
Şekil 4: Mabette Dua	s.54
Şekil 5: Kamidana	s.56
Şekil 6: Şinto Mabedi (Sumiyöşi Taişa Mabedi)	s.58
Şekil 7: Torii ve Komainu	s.60
Şekil 8: Ohaguro Bettari	s.74
Şekil 9: Ouni (Arkadaş Canlısı Cadı)	s.77
Şekil 10: Kuçisake Onna (Ağzı Yarık Kadın)	s.78
Şekil 11: Rokurokubi (Uzun Boyunlu Kadın)	s.79
Şekil 12: Miko	s.82
Şekil 13: Miyamairi	s.83
Şekil 14: Hina Matsuri	s.84
Şekil 15: Oyuncak Bebeklerin Nehre Bırakılması	s.86
Şekil 16: Şiçi-go-san Matsuri	s.88
Şekil 17: Şimada Saç Stili	s.89
Şekil 18: Seicin no Hi (Yetişkinlik Günü)	s.91

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Japonya'nın milli dini olan Şintoizm'de kadının konumunu ele almaktadır. Çalışma, Japonların başlangıçtan bugüne dek inanç sistemini oluşturan, kültürlerinin temelinde yatan Şinto inancında kadının rolünü, gelenek-görenek ve ahlak sistemini de içine alacak biçimde, her alanda kadının sahip olduğu değeri, kadının toplumdaki yerinin geçmişten günümüze değişimini din ve kültür bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu amaç doğrultusunda hazırlanan çalışma, giriş kısmı hariç iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Japonya'nın coğrafi konumu, tarihi, Japonya'daki dinler ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. Yine bu bölümde Japonya'da sosyal hayatı oluşturan aile, eğitim hayatı, iş hayatında, kadının konumu, kültürel yapıda etkin role sahip atasözlerinde kadının tasviri ve Japon kültürüne özgü bir kavram olan 'Geysa' hakkında da bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra ise kadının konumundan bahsedildiği Japon tarihi dönemlerine değinilmiştir.

İkinci bölümde, önce Japonya'nın milli dini Şintoizm hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Bu çerçevede Şintoizm'in temel inancı 'kami'den bahsedilerek Şinto inanç sistemindeki yeri hakkında görüşler belirtilmiştir. Daha sonra Şintoizm'in kutsal kitap anlayışına değinilmiştir. Şintoizm'in ibadet anlayışı genel olarak açıklanmış, ibadet ve mabetleri hakkında çok detaya girmeden genel bilgiler aktarılmıştır. Sonrasında, Şinto inancında önemli yer tutan bayramlar genel özellikleriyle anlatılarak Japon toplumundaki bayram algısı açıklanmaya çalışılmıştır. Ardından, Şintoizm'de kadının konumu dinî metinler ve Japon kutsal kitaplarını oluşturan Japon mitolojisi çerçevesinde aktarılmıştır. Sonra ibadet ve mabette kadının konumuna yer verilmiştir. Son olarak, Japon kadınının doğumundan ölümüne dek hayat evrelerindeki rolü üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmada, Japonca kelimeler Latin alfabesine aktarılırken Batı dillerinde kullanılan sh, ch, w, x, j gibi harflerin yerine, okuma kolaylığı için Türkçede kullanılan ş, ç, v, ks, c harfleri ile yazılmıştır.

Tezin her aşamasında bilgi ve birikimlerini paylaşan, bana tezimin her aşamasında yardımcı olan, en sıkıntılı zamanlarımda bir çıkış yolu göstererek samimiyetiyle çalışmanın sonuna gelmemi sağlayan danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim Şenavcu'ya canı gönülden teşekkür ederim. Ayrıca Japonya'daki araştırmalarım ve kaynak toplama çabalarım esnasında, önerileriyle çalışmamı yönlendiren Sayın Prof. Yoshiko ODA'ya ve orada büyük yardımlarını gördüğüm kıymetli arkadaşlarım Sayın Esmâ ve Uğur ALTIN çiftine, görüş ve önerilerini sunarak tecrübelerini paylaşan ve değerli zamanını ayırıp tezimi inceleyen değerli hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Haris MACİC'e, Arş Gör. Hülya HACİİSMAİLOĞLU'na, gerek Japon Dili ve Edebiyatı Bölümü okurken gerekse de İslami İlimler Fakültesi eğitimi alırken ve aynı zamanda lisansüstü öğrenimimi yürütürken bana destek olan tüm hocalarıma, tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi olarak desteğini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

.../.../2019

Merve ÜSTEK

GİRİŞ

a. Tezin Konusu ve Amacı

Bu çalışmanın konusu, Şintoizm’de kadının konumunu tespit etmektir. Japon milli dini olan Şintoizm’de kadının geçmiş ve günümüzdeki rolünü bilmek Japon kültürü hakkında daha fazla ve doğru bilgi sahibi olmamızı sağlayacaktır. Bir toplumda kadının önemi ve konumunu bilmek o toplumun değerlerini, din ile kültür arasındaki bağı öğrenmek açısından önemlidir.

Bu çalışmada cevap vermeyi amaçladığımız sorular şöyledir: Japonya’da sosyal hayatta kadının yeri ne durumdadır? Özellikle ailede, eğitimde ve iş hayatında kadının konumu nasıldır? Dinî hayatta, Japon dinî metinlerinde, Japon mitolojisinde, ibadet ve mabette, doğum-ölüm gibi hayat evrelerinde kadının rolü nedir?

b. Tezin Önemi

Coğrafi konum olarak ülkemizden uzakta yer alan Japonya, günümüzde daha çok gelişmiş teknolojisi ile bilinmektedir. Japonya’nın kültürü ve dini hakkında yapılan çalışmalar bu ülkeyi daha iyi tanımamızı sağlamaktadır. Japon kadını hakkında yapılan bu çalışma, Japonya’nın sosyolojik, kültürel, dinî yapısını daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır. Ülkeler arası her ilişki, gelişen dünyamızda önemli hale geldiğinden bir ülkeyi her yönüyle tanımak bize farklı bakış açıları kazandıracaktır.

c. Tezin Kapsam ve Sınırları

Bu çalışmada önce Japonya hakkında genel bilgiler verilecek daha sonra Japonya’da Şintoizm dışındaki dinlere kısaca değinilecektir. Ardından Japonya’da sosyal hayatta kadın, Japon tarihsel dönemlerinde kadın konusuna yer verilecektir. Daha sonra Şintoizm hakkında bilgiler verilip son kısımda Şintoizm’de kadının konumu ile ilgili bilgilere geçilecektir.

Şintoizm’in ve Şintoizm’de kadının konumunu her yönüyle bu çalışma dâhilinde sunmak mümkün değildir. Şintoizm’in oluşmasında mitolojik öğelerin önemli etkileri

bulunmaktadır. Bu sebeple mitolojik kadın karakterlerin sayısı tam olarak bilinmemektedir. Bu çalışmada örneklem olarak ancak sınırlı sayıda kadın karaktere yer verilmiştir. Japon dinî metinleri de mitolojik öğelerden beslenerek oluşturulduğundan kutsal metinler ile ilgili bölümde daha çok mitolojik olaylardan bahsedilmiştir. Sosyal hayatta kadın bölümünü tümüyle ele almak burada mümkün olmayacağından sadece Şintoizm etkilerinin ağırlıklı olduğu konulara yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

JAPONYA VE JAPON SOSYAL YAŞAMINDA KADIN

1.1. JAPONYA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1.1. Coğrafya ve Tarih

Japonya, kelime olarak Japonca'da *Nihon* veya *Nippon* olarak bilinmekte olup Japonca karakterler ile ' güneş' ve ' köken, asıl' kelimelerinin bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Japonya, Asya kıtası'nın doğusunda Pasifik Okyanus'unda yer alan bir ada ülkesidir. Ülkeyi Asya kıtasından Japon Denizi ve Doğu Çin Denizi ayırmaktadır. Japonya, kuzeyden güneye doğru 3000 km boyunca uzanan adalardan teşekkül eder: *Honşu*, *Hokkaido*, *Kyuşu* ve *Şikoku* adlı dört büyük adası ile birlikte 6852 adacıktan meydana gelir. Japonya, toplam yüzölçümü 377.899 km² ile ülkemizin yarısı büyüklüğündedir.¹

Japonya, %71'i dağlık bir ülke olması nedeniyle yaşanabilir alanı az olan bir ülkedir. Japonya'nın en yüksek dağı kabul edilen Fuci dağı 3776 metre yüksekliğindedir. Fuci dağı Japonlar için kutsal ruha sahiptir ve Şintoizm'de bir çeşit Tanrı olarak kabul edilir. Ülkedeki dağların çoğu, volkanik özelliktedir ve dünyadaki 1500 aktif volkanın onda biri Japonya'da bulunmaktadır. Volkanik yapısının sonucu olarak Japonya, depremlerin sık yaşandığı bir ülke olup ülkede her yıl yüksek şiddetli denilebilecek bine yakın deprem yaşanmaktadır. Volkan patlamaları sonucunda sıradışı doğal güzelliklere sahip olan Japonya'ya bu özelliğinden dolayı birçok turist ilgi göstermektedir. Ülkede kaplıcaların da hemen hemen her bölgede bulunması, bulunduğu ana karanın volkanik yapısının bir sonucudur. Japonya, çevresinde sıcak ve soğuk okyanus akıntılarının geçtiği bir ülke olması sebebiyle balık çeşidi bakımından zengindir.² Ülkede dört mevsim yaşanmaktadır. Rutubetli muson iklimi ağırlıklı olup

¹ M. Şükrü Çetiz, "Japonya'nın Coğrafi Özellikleri Nasıldır", *Japonya Gezgini*, <https://www.japonyagezgini.com/japonyanın-cografik-ozellikleri.html>. (erişim tarihi: 04.05.2019).

² Halil İbrahim Şenavcu, *Dünden Bugüne Japon Budizmi: İnanç ve Uygulamaları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2015, s. 10.

Japonya'nın kuzey ve güney ucu eş zamanlı olarak farklı mevsimler yaşayabilmektedir.³ Japonya'nın %66'sını ormanlık alanlar oluşturmaktadır. Ülkede 5.560 bitki türü yetişmekte olup bunların 1950 türü sadece Japonya'ya özgü bitkilerdir. Nehirler ve su kaynakları bakımından zengin olan ülkede küçük çaplı ovalar bulunmaktadır.⁴

Şekil 1: Japonya Haritası

Kaynak: “Japonya Ülke Haritası”, <https://tr.maps-japan.com/japonya-haritasi-ulke> (erişim tarihi: 16.05.2019)

³ Japonya Dışişleri Bakanlığı, “Japonya’yı Tanıyalım”, Güzelış Ofset Matbaacılık, 2009, <http://www.mofa.go.jp/>.

⁴ Çetiz, “Japonya’nın Coğrafi Özellikleri Nasıldır”.

Japonya'nın nüfusu 2019 yılı verilerine göre 126 milyon kişidir; bu haliyle nüfusu bakımından dünyanın en kalabalık onuncu ülkesidir.⁵Japonya nüfus yoğunluğu oldukça fazla olan bir ülkedir; ülkede kilometrekareye düşen nüfus 343 kişidir. Bu oran ülkemizde 104 kişi iken ABD'de 31 kişidir. Son yıllarda nüfusta bir azalma yaşayan Japonya, önümüzdeki yıllarda doğum oranında bir artış görülmediği takdirde 2060 yılında nüfusunun 87 milyon kişiye düşeceği tahmin edilmektedir. Japonya'nın nüfusunun üçte biri 65 yaş üstü kişilerden oluşmaktadır. Son yıllarda yaşlı nüfusundaki artış ve doğum oranlarındaki azalma, gelecekte Japonya ekonomisinde gerileme yaşanacağını habercisi olarak nitelendirilmektedir.⁶

'Güneşin doğduğu yer' olarak anılan Japonya'da, ülkenin bayrağı da bu nitelemeden esinlenerek belirlenmiştir. Japon ulusal bayrağı beyaz zemin üzerine kırmızı daire şeklindedir. Kırmızı daire, güneşi simgelemektedir. Ulusal bayrak Japonca'da *hinomaru* olarak telaffuz edilir. Kelime karakterlerine ayrıldığında *hino*, 'güneş'; *maru* da 'çember' anlamına gelmektedir. Japonya'da güneşin önemli bir yere sahip olması, Japon imparator hanedanının anası kabul edilen güneş tanrıçası Amaterasu'ya dayandırılmaktadır.⁷

Japon milli marşı 10. yüzyılda yazılmış bir *vaka*⁸ şiirinden alınmıştır. *Kimigayo* olarak adlandırılan marş 19. yüzyıl sonlarına doğru bestelenmiştir. Marşın sözleri Japonya'nın ebedi refah ve huzuruna vurgu yapmaktadır. 1999 yılında ulusal bayrak ve marş ile ilgili kanun mecliste kabul edilmiştir.⁹

Arkeolojik çalışmalara göre Japonya'ya ilk yerleşim MÖ 10.000'de *Cômon* olarak anılan topluluklar tarafından olmuştur. *Cômon* ismi bu dönemde yapılan halat desenli çömleklerden gelmektedir. Islak kil yüzeyine halatın yuvarlandırılarak çıkardığı izler bu çömleklerin desenini oluşturmuştur. Bu dönemde nüfusun iki yüz elli bin civarında olduğu düşünülmektedir. Ardından Japonya'da MÖ 3. yüzyıldan MS 3.

⁵ (1950~2011 年) Sekai no Cinkō Piramiddo”, *PopulationPyramid.net*, t.y., (erişim tarihi:12.06.2019).

⁶ “Japonya'nın nüfusu ilk kez azaldı”, *BBC News Türkçe*, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/02/160226_japonya_nufus. (erişim tarihi: 04.05.2019).

⁷ M. Şükrü Çetiz, “Japon Ulusal Marşı ve Japon Bayrağı”, *Japonya Gezgini*, , <https://www.japonyagezgini.com/japon-ulusal-marsi-ve-japon-bayragi.html>. (erişim tarihi: 05.05.2019).

⁸ *Vaka*, 31 heceli 5 dizeden oluşan kısa Japon şiir türüdür. 5-7-5-7 formunda yazılır ve genellikle mitolojik ve efsanevi konulardan esinlenmiştir. Jeremy Roberts, *Japanese Mythology A to Z*, 2. bs., New York: Chelsea House Publishers, 2010, s. 122.

⁹ Çetiz, “Japon Ulusal Marşı ve Japon Bayrağı”.

yüzyıla dek sürecek olan *Yayoi* dönemi başlamıştır. Bu dönemde insanlar pirinç yetiştirmeye, ilk kez bakır ve metal eşyaları kullanmaya başlamışlardır. Bu dönemde genetik çeşitlilik veya göç artışı sonucunda nüfusun hızla yükseldiği belirtilmektedir.¹⁰ *Yayoi* döneminden sonra toplum yerel yönetimlere ayrılmaya başlamış, Japon adalarındaki ilk devlet sayılan *Yamato* devleti ortaya çıkmıştır. *Yamato*, günümüzde Nara olarak bilinen yerleşim merkezidir ve o dönemde devlete başkentlik yapmıştır. *Yamato* dönemi, Çin'den Budizm ve Konfüçyanizm'in ülkeye giriş yaptığı dönemdir. Bunun yanında astronomi ve tıp gibi ilimler, Çin hükümet sistemi, Çin sanatı, takvimi, Çince yazı karakterleri ana karadan Kore yoluyla Japonya'ya getirilmiştir. Nara'dan sonra 794 yılında başkentlik yapacak Kyoto'da Çin stili yapılar ve mabetler inşa edilmiştir. 9. yüzyılda Çin ile ilişkiler kesintiye uğrayınca Japon uygarlığı kendi niteliğini oluşturmaya, özgün hale gelmeye başlamıştır. Bu dönem *Heian* dönemi olarak isimlendirilmektedir. Özellikle mimari alanda kendi stilini geliştiren Japonlar, mabet yapımında Çin mimarisinden uzaklaşmışlardır. Şehire uzak yerler ve dağlardaki mabetlerden doğaya yakın alanlara doğru geçiş yaşanmıştır. Bu dönemde Japonlar *Hiragana* ve *Katagana* adıyla bilinen kendilerine özgü iki alfabe geliştirmişlerdir.¹¹

1192 yılına gelindiğinde Japonya'da aristokrasi çağından savaşçı döneme geçiş yaşanmıştır. Bu dönemde sarayın eyaletlerdeki otoritesi sarsılmış, askeri klanlar iktidar mücadelesine girişmiştir.¹² Bunun sonucunda feodal yönetime geçilmiş ve samuray denilen efendi-asker sınıfı güçlenmiştir. Samuraylık, Budizm'in dünya hayatını önemsememe fikrinden etkilenmiştir. Bir samurayın en önemli görevi, efendisine göstereceği itaattir. Konfüçyanizm'deki oğulun babaya itaat etmesi kuralından esinlenmiş bu anlayış, her an ölüme hazır bir samuray sınıfının oluşmasına neden olmuştur. Japonya'da 1185-1868 yılları arasını kapsayan bu feodal yapının liderleri *şogun* olarak anılmıştır. *Şogunlar*, ülkenin belirli bölgelerini yöneten, imparatorun askeri gücünü elinde tutan komutanlardır.¹³ Bu dönemde 1274 ve 1281 yıllarında Moğollar Japonya'ya iki defa saldırı düzenlemiştir. Ancak Japonların güçlü savunması

¹⁰ Roberts, *Japanese Mythology A to Z*, s. 9; Charles Holcombe, *Doğu Asya Tarihi: Çin Japonya Kore Medeniyetin Köklerinden 21. Yüzyıla Kadar*, (çev. Muhammed Murtaza Özeren), İstanbul: Dergah Yayınları, 2016, s. 111.

¹¹ Joy Hendry, *Understanding Japanese Society*, 2. bs., London: Routledge, 1995, s. 144.

¹² Japonya Dışişleri Bakanlığı, "Explore Japan".

¹³ Roberts, *Japanese Mythology A to Z*, s. 106.

ve çıkan bir tayfun sonucunda başarısız olmuşlardır.¹⁴ Ardından başlayan *şogunlar* arasındaki savaş tüm ülkeye yayılmıştır. 1543'te Portekizlilerle ateşli silahları tanıyan Japonlar bunu kısa zamanda etkili bir güce çevirerek Japon adalarının yeniden birleşmesini sağlamışlardır.

1615'de Japonya'daki son büyük askeri çatışmada Tokugava İeyasu'nun ordusu zafer kazanmış ve ülke iki yüz elli yıllık *Tokugava Şogunluğu* hâkimiyetine girmiştir. Şimdiki Tokyo şehri olan Edo başkent yapılmıştır. Tokugava, yüz elli yıl süren savaşlardan sonra ülkede barışı korumanın yolu olarak ülkenin dışarı ile olan bağlantısını kesmiştir. Bu dönemde Hıristiyanlık da dengeleri bozan bir etki olarak görüldüğünden ülkede Hıristiyanlık yasaklanmıştır. 1639'dan sonra ülkeye giren tek yabancı Hollandalılardır. Tokugava döneminin ilk asrında nüfus iki kat artmıştır. 1721-1846 yılları arasında nüfus yirmi altı milyon civarındadır. Japonya'nın dünyaya kapılarını açması 1853'te Amerikalı Amiral Perry'nin dört savaş gemisiyle Tokyo körfezine girmesiyle olmuştur. Bir yıl sonra tekrar gelen gemileri gören Tokugava Şogunluğu teslim olmak zorunda kalmış ve Amerika'yla bir antlaşma imzalamıştır. 1859'da limanlar açılmış ve yabancılar ülkeye alınmaya başlanmıştır. Bu içe kapanma devrine son veren Japonya, dış ülkelerle ticaret antlaşmaları yapmaya başlamıştır.¹⁵

Tokugava Şogunluğu'nun yıkılmasının ardından 1868 yılı itibariyle Japonya'da tek otorite imparator olarak tanınmıştır. *Meici Modernleşmesi* olarak adlandırılan bu dönem, 1912'de imparator Meici'nin ölümüne kadar Japonya'da her alanda yeniliklerin yaşandığı yıllar olmuştur. Bu dönemde Japonya'nın ilk anayasası ilan edilmiş ve ilk imparatorluk meclisi kurulmuştur. Japonya bu yıllar içerisinde 1894'te Çin ile 1904'te de Rusya ile savaşmış ve bu savaşlardan galip ayrılmıştır.¹⁶

Japonya'da Meici dönemiyle başlayan Batılılaşma eğilimleri 1910-1920'li yıllarda zirve noktaya ulaşmıştır. İmparator Meici'nin 1912'de ölmesiyle yönetime, 1926'ya kadar İmparator Taişo geçmiştir. O güne dek yönetimin üstün görüldüğü siyasi anlayış değişmiş, siyasetçiler parti desteği olmadan yönetime gelemeyeceğini anlamıştır. 1926'da İmparator Taişo'nun ölümüyle yerine İmparator Şôva gelmiştir. Bu yıllarda Japonya'da Batılılaşma eğilimi görülse de imparatoru üstün tutan 'milli kimlik' algısı hâlâ baskın olmuştur. Bu anlayış ile askerî liderlerin baskısı sonucu Japon

¹⁴ Bozkurt Güvenç, *Japon Kültürü: Nihon Bunka*, İstanbul: Boyut Yayın Grubu, 2010, s. 73.

¹⁵ Holcombe, *Doğu Asya Tarihi*, ss. 253-55.

¹⁶ W.Scott Morton, *Japan: Its History and Culture*, New York: McGraw-Hill Inc., 1994, ss. 170-80.

kabinesinde partiler kapatılmış ve milliyetçi militarizm ülkede hâkim olmuştur. 1945'te Hiroşima ve Nagasaki'ye atom bombaları atılması sonucunda Japonya ağır bir darbe almıştır. İkinci Dünya Savaşı'nda işgal altında kalan Japonya, imparatorun yetkisini kısıtlamak şartıyla Amerika'nın baskılarından kurtulabilmiştir. Japonya savaş sonrasında kısa zamanda kendini toparlamıştır. 1950'den 1970'e kadar Japonya'nın gayri safi milli hasılası yirmi katına çıkmıştır. Kısa zamanda elektronik aletlerin üretimine geçen Japonya, 1981 yılında dünyanın en büyük araba üreticisi ülke konumuna gelmiştir.¹⁷

Günümüzde Japon imparatoru sembolik bir lider ve birleştirici güç olarak kabul edilmektedir. Japon hükümet sistemini oluşturan yasama, yürütme, yargı organları, güçler ayrılığı ilkesine göre düzenlenmiştir. Anayasada meclis, devletin en yüksek organı olarak belirtilmiştir. Yürütme organı olan kabine üyelerinin meclisten olma zorunluluğu vardır. Yargı organının bağımsız olması doğru kararlar alınması için şart olarak görülmektedir. En yüksek yargı organı olan Yüksek Mahkemenin Baş Yargıcını İmparator atamaktadır.¹⁸

1.1.2. Din, Dil ve Kültür

Japonların başka dinlerle karşılaşana dek, din kavramı hakkında bir anlayışa sahip olmadıkları görülmektedir. İlk farklı din olarak Budizm'in 6. yüzyılda Japonya'ya girmesiyle halk, kendi inancına bir isim verme ihtiyacı hissetmiştir. Japoncada 'din' kelimesi *şûkyô* olarak ifade edilmektedir. Bu kavram ancak Japonların başka dinleri ifade etme ihtiyacından doğmuş ve bu şekilde oluşmuştur. Japonlar din ile kültürü birbirinden ayırmamış, ikisini de Japon olmanın bir ürünü olarak algılayıp yaşamışlardır. Dolayısıyla din ve kültür kavramları birbiri ile iç içe hayatın her alanında hissedilmektedir. Japonya'da din ve kültürün birbirinden ayırt edilmemesi bazı toplumlarda Japonların dinsiz olduğuna dair söylemlerin oluşmasına neden olmuştur. Oysaki bize göre Japonların din algısı toplumların yıllardır devam ettirdiği gelenek veya töre kavramı ile özdeş görünmektedir. Günümüzde gençlerin yoğun bir şekilde Batı

¹⁷ John Whitney Hall, *Japan: From Prehistory to Modern Times*, Tokyo: Charles E. Tuttle Company, 1995, s. 308-330.

¹⁸ M. Şükrü Çetiz, "Japonya'nın Yönetim Şekli ve Devlet Yapısı", *Japonya Gezgini*, <https://www.japonyagezgini.com/japonyanın-yonetim-sekli-ve-devlet-yapisi.html>. (erişim tarihi: 08.05.2019).

tarzı hayata özenerek Avrupa modasını taklit ettiği görülse de orta yaşın üzerindeki her Japon geleneğine ve dinine bağlı bir şekilde yaşamaktadır. Şintoizm’de belirlenmiş kurallar veya yasaklar olmayıp kişinin ahlak sahibi olarak yaşamasını esas kabul ettiğinden Japon toplumunun bunları benimsemesi zor olmamıştır.¹⁹

Japonlara hangi dine mensup oldukları sorulduğunda çoğu zaman ya cevap vermekten kaçınır ya da ‘dinim yok, herhangi bir dine inanmıyorum’ şeklinde cevap verirler. Ancak Budist ve Şinto mabet kayıtlarına bakıldığında durum bundan farklılık göstermektedir. 2019’da nüfusu 126 milyon olan Japonya’da Şinto ve Budist mabetlerinin her ikisine de kayıtlı kişi sayısına bakıldığında nüfusun 1.4 katı oranında bir sayı ortaya çıkmaktadır. Bu da gösteriyor ki, Japonlar aynı anda birden fazla dine inanıp özellikle de Şintoizm ve Budizm’i birlikte senkretize ederek uygulamışlardır. Kültür İlişkiler Ajansı’nın 2014 verilerine göre her iki dine de mensup Japon sayısı 179.2 milyon kişidir. Aynı verilere göre, Şinto rahiplerinin sayısı 79.352 iken Budist rahipleri 344.005 kişi olarak kaydedilmiştir. Günlük ibadeti sırasında Şintoizm öğretilerine göre davranan bir Japon, öldüğünde Budizm inancına göre defnedilmektedir. Japonların dinî inanışları, Şintoizm ve Budizm dışında, Konfüçyanizm, Hıristiyanlık, Taoizm, Şamanizm ve halk dinleri gibi eski inanç şekillerinden de etkilenmiştir. Son yıllarda yeni dinî hareketlerin de görüldüğü Japonya’da, 1995 yılında bir tarikat liderinin metro istasyonunda düzenlediği sarin gazı saldırısı sonucu on üç kişinin ölmesi ve altı bin kişinin yaralanması sonucu hükümet bu tür dinî hareketlere daha dikkatli yaklaşmaya başlamıştır.²⁰

Japonya’da ahlakî konuların temelinde önemli etki bırakmış olan Konfüçyanizm’in Japonya’ya girdiği zaman hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. MÖ 6. yüzyılda yaşamış olan Konfüçyüs, Çin’de doğmuş ve orada yaşamıştır. Dolayısıyla Çin üzerinden Japonya’ya gelen Konfüçyanizm’in bu tarihten sonra yavaş yavaş etkileri hissedilmeye başlamıştır.²¹ Japonya’da Konfüçyüsçü öğretinin en parlak döneminin Tokugava döneminden önce olduğu belirtilmektedir.²²

Konfüçyanizm’in ahlakî ilkelerle devlet yönetimini yapılandırması Japonya’da ön plana çıkan özelliklerden biridir. Yönetimin bozulduğu ve zayıfladığı dönemlerde Japon

¹⁹ Şenavcu, *Japon Budizmi*, ss. 21-22.

²⁰ M. Şükrü Çetiz, “Japonya’da Din Kültürü”, *Japonya Gezgini*, <https://www.japonyagezgini.com/japonyada-din-kulturu.html>. (erişim tarihi:08.05.2019).

²¹ Hendry, *Understanding Japanese Society*, s. 126.

²² Holcombe, *Doğu Asya Tarihi*, s. 56.

yöneticiler Konfüçyanizm'in ilkelerini gözeterek toplumda düzeni sağlamaya çalışmışlardır. Cezalar ve zorlayıcı yasalar yerine akılcı yollarla çözüme ulaşılmasını esas alan Konfüçyanizm anlayışı Japonya'da bu yönde yürütülen politikalarla başarıya ulaşmıştır.²³ Ataya saygı anlayışını iyi bir toplumun temeli olarak gören Konfüçyüsçü ilke, Japonya'da bir töre olarak benimsenmiş ve günümüze kadar öneminden bir şey kaybetmeden yaşatılmaya devam etmiştir. Japon imparator ailelerinin her birine saygının, her şeyin üzerinde görülmesi ataya saygı anlayışının bir tezahürüdür.²⁴ Japon eğitim sisteminde öğretmenin, çocuğun üzerinde ebeveyni kadar hak sahibi olması ve eğitimde sınıf ayrımlarının olmaması anlayışlarının Konfüçyanizm etkisi ile oluştuğu söylenebilir.²⁵

Askerî alanda önemli yere sahip samurayların efendilerine yönelik itaati de Konfüçyüsçü ilkelere dayanmaktadır. Japon feodal döneminde 'savaşçıların yolu'²⁶ olarak bilinen *Buşido* öğretisinin Konfüçyüsçü felsefeden alındığı belirtilmektedir. İş ahlaki uygulamalarında karşılıklı güven verme, aldatmama, çıkar sağlama uğruna karşıdakini ezmeme gibi ilkeler Japon ticaret ilişkilerinde önemli yer tutmaktadır. *Kyosei* olarak adlandırılan Japon iş ahlaki kurallar bütünü Konfüçyüs öğretilerinden alınmıştır.²⁷

Budizm, MÖ 6. yüzyılda Buda'nın (*Siddhartha Gotama*) öğretileri çerçevesinde Kuzey Hindistan'da ortaya çıkmış olan bir dindir. Budizm, Hinduizm'in kast sistemine ve din adamlarının tekelinde olan din anlayışına tepki olarak ortaya çıkmış bir hareket olarak nitelendirilmektedir. Günümüzde 500 milyondan fazla mensubu bulunan Budizm, dünyanın dördüncü büyük dini kabul edilmektedir. Budizm zamanla siyasi ve sosyal sebeplerle Hindistan dışında yayılmaya başlamıştır. MÖ 3. yüzyıla kadar Doğu Asya'nın (Sri Lanka, Pakistan, Afganistan) büyük kısmı Budist olmuştur. İpek yolu üzerinden tüccarlar, seyyahlar vasıtasıyla Çin'e ulaşan Budizm zamanla Çin'in üç büyük dininden biri durumuna gelmiştir.²⁸

²³ Güvenç, *Japon Kültürü*, s. 26.

²⁴ Holcombe, *Doğu Asya Tarihi*, s. 58.

²⁵ Şenavcu, *Japon Budizmi*, s. 45.

²⁶ Roberts, *Japanese Mythology A to Z*, s. 18.

²⁷ Mie Shigemitsu, Modern Japonya'da Konfüçyen Felsefi Değerler, çev. Kasım Aksoy, Değerler Eğitimi Dergisi, 2004, Cilt: 2, Sayı: 6, ss. 97–113.", *Değerler Eğitimi Dergisi*, (çev. Kasım Aksoy), Cilt 2, Sayı 6, (2004), s. 108.

²⁸ Salih İnci, "Budizm", *Dinler Tarihi I-II*, (ed. Mustafa Alıcı, Süleyman Turan), İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2018, s. 219.

Budizm'in Japonya'ya gelişi Çin ve Kore yoluyla gerçekleşmiştir. Kore'ye 372 yılında giriş yapan Budizm, Japonya'da 552 ile 538 yılları arasında gelen Kore rahipleri aracılığıyla yayılmıştır.²⁹ Çin üzerinden, Kuzey Ekolü de denilen Mahayana Budizmi içerisinde Japonya'ya gelen Budizm daha sonra özgün hale gelerek Japon Budizmi olarak isim değiştirmiştir.³⁰

Budizm'in Japonya'da tanınmaya başladığı ilk yıllarda bazı kesimler, yabancı tanrılara tapınmanın Japonya'nın *kamilerini* kızdıracığından çekinmiştir. Zamanla Budizm'in sanat alanındaki etkileri görülmeye başlamıştır. Dönemin Budist bilginlerinin çoğunun evlenmemiş kadınlar olması Japonlara Şinto mabetlerindeki *mikoları* anımsatmıştır. Bu sebeple Budizm'in küçük bölgelerde yayılması daha kolay olmuştur.³¹ Zamanla Şintoizm ve Budizm öylesine birbirine karışmıştır ki bir süre sonra kamilerin Budist tanrıların enkarnasyonları olduğuna inanılmaya başlanmıştır.³²

Prens Şôtoku (574-622) Budizm'in Japonya'da yayılmasına öncülük etmiş, 604 yılında çıkarılan anayasanın bir maddesine Buda'nın öğretilerine saygı duyulmasını ekletmiş ve Budist mabeti yapımına destek vermiştir. Bu sebeple Prens Şôtoku, Japon Budizmi'nin kurucusu sayılmaktadır. Nara şehri, Budizm'in Japonya'da gelişimi ve yayılımı bakımından önem taşımaktadır. 710-784 yılları arasında ülkeye başkentlik yapan Nara şehrinde günümüzde hâlâ ayakta olan ve ilk Budist tapınağı sayılan Todaici Tapınağı devlet desteğiyle inşa edilmiştir. Ayrıca bu dönemde Budizm'in altı mezhebi Hosso, Ritsu, Kegon, Sanron, Cômitsu ve Kuşa mezhepleri Japonya'da tanınmıştır.³³

Heian döneminde (784-1185) başkent Nara'dan Heian'a (bugünkü Kyoto) taşınmıştır. Bu dönemde Budizm'in günümüzde hâlâ varlığını sürdüren üç önemli mezhebi Tendai, Cômido ve Pure Land mezhepleri yayılma alanı bulmuştur. Bunların arasında Tendai mezhebi, rahip Saiçô tarafından 805'te Japonya'ya tanıtılmış ve yayılmıştır.³⁴

Bugün Japonya'da büyük kesimin ilgisini çeken ve gün geçtikçe yayılan bir mezhep olan Zen Budizm, Kamakura döneminde (1185-1333) Çin'den aktararak geliştirilmiştir. Yaratıcı fikrine, kutsal kitaplara, ibadete ve kurtarıcıya karşı çıkan Zen

²⁹ Holcombe, *Doğu Asya Tarihi*, s. 105.

³⁰ Şenavcu, *Japon Budizmi*, s. 73.

³¹ Holcombe, *Doğu Asya Tarihi*, s. 105.

³² Çetiz, "Japonya'da Din Kültürü".

³³ Noriyoshi Tamaru, "Buddhism", *Religion in Japanese Culture* (Ed. N. Tamaru ve D. Reid), Tokyo: Kodansha International Ltd., 1996, s. 49.

³⁴ Şenavcu, *Japon Budizmi*, s. 79.

Budizmi, aydınlanmanın tek şartı olarak meditasyonu kabul etmektedir. Zen Budizm'in, kişinin kurtuluşa ermesinde birinin yardımına ihtiyaç duymaması, bu yolda kendi kendine yeteceği fikri son yıllarda Batı'da ilgi görmektedir.³⁵ Günümüz Japonya'sındaki sanat, kültür, çay seremonisi geleneği, Japon bahçeleri, mimari ve şiir anlayışının gelişmesinde Zen Budizm'in etkisi oldukça belirgindir.

Muromaçi döneminde (1336-1573) iki büyük Moğol saldırısına maruz kalan Japonya, siyasal ve sosyal karışıklıklar içine girmiştir. Şogunlar ve imparator arasındaki çekişmelerin de etkisiyle bu dönemde dine karşı bir bağlılık hissedilmiştir. Bu dönemde, Kyoto'daki *Kinkaku-ci* (Altın Mabet) ve *Ginkaku-ci* (Gümüş Mabet) inşa edilmiştir. 16. yüzyılda Hıristiyanlığın ülkede tehlike olarak görülmesinden dolayı Budizm'e verilen önem daha da artmıştır. Tokugava, Hıristiyanlığı yok etme düşüncesiyle herkesin bir Budist mabetine kayıt yaptırmasını zorunlu kılmıştır. Bu durum, Budizm'in hâlâ yaşanılır olmasında etkili olmuştur.³⁶ Meici dönemine (1868-1912) gelindiğinde ülkede milliyetçilik duygularının vurgulanması sonucu Budizm, Şintoizm'in gerisinde kalmıştır. Aynı zamanda Japonya'nın Batı'ya açıldığı bu dönemde Hıristiyanlığın da ülkeye girmeye başlamasıyla Budizm eleştirilere maruz kalmıştır.³⁷

Tarihsel süreçte Japonya'da Budizm'in geri planda kaldığı ve öne çıktığı farklı dönemler yaşanmıştır. Günümüzde Japonya'da hala birçok Budist tapınağın bulunması, neredeyse her Japonun evinde ölmüş ataları için Buda köşesi (*Butsudan*) olması, Japon cenaze törenlerinin Budizm adetlerine göre düzenlenmesi Japonların Şintoizm ve Budizm'i özümseyerek birlikte yaşadıklarını göstermektedir.

Japonya'da Hıristiyanlığın gelişme süreci üç dönem olarak ele alınabilir: (i) 16. yüzyılda Hıristiyanlığın Japonya'ya tanıtılması (ii) Japonya'nın iki yüz elli yıllık kendini dışa kapatması (iii) 19. yüzyılda dışa yeniden açılma ile işgal dönemi.³⁸

Hıristiyanlık, ilk olarak Japonya'ya 1549 yılında Cizvit olan Aziz Francis Xavier tarafından getirilmiştir. Portekizli ve İspanyol misyonerlerin çalışmaları ile Japonya'ya tanıtılan Hıristiyanlık, halkın ilgisini çekmiştir. 17. yüzyılda yaklaşık üç yüz bin Japon Hıristiyan olmuştur.³⁹ Japonların Hıristiyanlığa karşı tepki göstermemelerinin sebebi

³⁵ İlhan Güngören, *Zen Budizm: Bir Yaşama Sanatı*, İstanbul: Yol Yayınları, 2003, ss. 8-15.

³⁶ Şenavcu, *Japon Budizmi*, ss. 83-86.

³⁷ Janet E. Hunter, *Modern Japonya'nın Doğuşu*, (çev. Müfit Günay), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2002, s. 263.

³⁸ Çetiz, "Japonya'da Din Kültürü".

³⁹ Holcombe, *Doğu Asya Tarihi*, s. 216.

Portekizlilerin savaşlarda kullanılacak ateşli silahları Japonlar'a öğretmesi olarak belirtilir.⁴⁰ İmparator Tokugava, 1640'da milliyetçilik adına tehlike olarak gördüğü Hıristiyanlığı yasaklamış, Hıristiyan olan kişileri baskı ile eski dinlerine döndürmüştür. Japonya'nın dışarıya kapalı olduğu bu dönem, 1854'te Japonya ve ABD arasında imzalanan Dostluk Antlaşması ile sona ermiştir. Batı tarzı eğitim kurumlarındaki misyonerlik faaliyetleri, kiliseler, kolejler, hastaneler, sosyal hizmet kurumları gibi Hıristiyanlığı yayma amaçlarına rağmen günümüzde Japonya'daki Hıristiyanların nüfusa oranı % 1,5'dir. Hıristiyanlıktaki aslî günah inancı, bu dünyadan çok ahiretteki mutluluğa vurgu yapması, tanrı sayısı bakımından kamilerden çok az olması gibi Japonların din anlayışından oldukça farklı görünen sebeplerden dolayı Japonlar Hıristiyanlığı benimsememişlerdir. Budizm ve Şintoizm'i birbiri içerisinde bütünleştirip yaşayan bir Japon Hıristiyanlık dinini aynı şekilde benimseyememektedir.⁴¹

Japonya'da konuşulan dil Japonca'dır. Japonca dünyada sadece Japonya'da konuşulmakta ve ülkede tek konuşulan resmi dil Japonca'dır. Japonca, dünyada en çok konuşulan diller sıralamasında altıncı sırada yer almaktadır. Japonca öğrenmek için üç farklı Japonca alfabeyi bilmek gerekmektedir. Bu alfabeler; *Hiragana*, *Katakana* ve *Kanci*'dir. *Hiragana* ve *Katakana*, Çince harflerin Japonya'ya girmesinden sonra okunuş kolaylığı sağlamak amacıyla *Kanci* karakterlere alternatif olarak geliştirilmiştir. *Hiragana* 46 harften oluşan bir alfabedir. *Hiragana*, *Kanci* karakterlerinin kadınlar tarafından zor öğrenilmesi sonucunda oluşturulmuştur. *Hiragana* ve *Katakana* alfabesindeki sesler hece şeklindedir. *Hiragana* ve *Katakana* alfabeleri, -n harfi dışında her ünsüz harfin sonuna bir ünlü harf eklenmesi şeklindedir. Japonca'da bir kelime *Kancisi* ile yazılmadığında o kelimenin okunuşu *Hiragana* harfleri ile yazılır. Japonca kökenli kelimeler *Hiragana* alfabesiyle, yabancı kökenli kelimeler, ekler, bilimsel terimler vb. *Katakana* alfabesi ile yazılmaktadır. *Katakana* alfabesi de 46 harfli olup *Hiragana* gibi hecelerden oluşmaktadır.⁴²

Japonca kelimelerin Latin harfleri ile yazılması ise *Romaci* olarak ifade edilmektedir. Latin alfabesindeki bazı harflerin Japonca'da karşılığı olmadığından Japonlar telaffuz konusunda zorluk çekmektedir. *Kanci* Japonca'ya Çince'den geçmiş,

⁴⁰ Ayhan Kuşculuo, "Japonya'da Hıristiyan Misyoner Hareketleri (1542-1587)", *Bilimname*, Cilt 13, Sayı 2, (2007), s. 146.

⁴¹ Şenavcu, *Japon Budizmi*, s. 48.

⁴² A. Mete Tuncoku, *Güneşin Doğduğu Adalardan Mektup Var*, Ankara: Türk Japon Üniversiteler Derneği, 2001, ss. 56-60.

harften çok her birinin kelime olarak ifade edilebileceği karakterlerdir. Toplam sayısı tam olarak bilinmeyen bu karakterlerin yaklaşık elli bin tane olduğu söylenmektedir. Ancak günlük konuşma için 2000 adet *Kanci* bilmek yeterlidir. Japonya’da bunların 1000 tanesi ilkokulda, diğer 1000 tanesi de ortaokulda öğretilmektedir. Bir *Kanci* birden fazla sese sahip olup yanına geldiği karaktere göre farklı anlamlar kazanmaktadır. *Kanci*’nin yazımında çiziliş sırasına dikkat edilir. Çizim sırasına uyulmadığında karakterin yazımı büyük ölçüde yanlış sonuçlanır. *Kancilerin* resimlerden ilham alınarak oluşturduğu söylenmektedir. Ancak resimler zamanla değişime uğradığından günümüzde karakterlerin aslına benzediklerini söyleyemeyiz. Gelenekte Japonca karakter ve harfler yukarıdan aşağıya, sayfanın sağından başlayarak yazılmaktadır. Ancak günümüzde Batı tarzında soldan sağa, yan yana olarak yazılmış kitaplar ilgi görmektedir.

Japonca kelimelerin telaffuzları bakımından İngilizce’ye benzemediğinden kelimeler yazıldığı gibi okunmaktadır. Kelimedeki uzatma, ünlü harflerin yan yana tekrar etmesiyle gerçekleşir. Uzatma harfinin eksik yazılması kelimenin anlamını değiştireceğinden, doğru yazılması önemlidir. Japonca cümle yapısı özne+nesne+yüklem şeklinde sıralandığından Türkçe ile benzerlik göstermektedir. Japonca dili, Türkçe ve Moğolca gibi Malay dil ailesine ait olup Ural-Altay dillerinden etkilenmiştir. Japonca’da *Sonkei-go* olarak adlandırılan ‘kibarlık dili’ kavramı bulunmaktadır. *Sonkei-go* ayrı bir alfabe değildir, günlük konuşma dilindeki kelimelerin söylenişinin değiştirilmesi ile oluşmuştur. Örneğin, bir Japon iş başvurusunda bulunmak için görüşmeye gittiği iş yerinde bu dili kullanarak konuşur. Kendilerinden yüksek mevkideki kişiler, ilk karşılaştıkları, yani kendilerine yabancı olan kişiler ile konuşurken bu kelimeleri kullanarak konuşmaya özen gösterir.

1.2. JAPONYA’DA SOSYAL HAYATTA KADIN

1.2.1. Aile İçinde Kadın

Japon aile sistemi, *ie* (hane) unsurundan oluşan toplumun en küçük birimidir. Bu birimi anne, baba ve onların evlenmemiş çocukları oluşturur. Günümüzde azalmakla birlikte ailenin büyük erkek çocuğu, onun karısı ve çocukları da bu birimde sayılırdı. Bir de ruhani üyeler olarak atalar ve doğmamış nesiller vardır. Yaşayan üyeler bu iki

nesile de saygı göstermek zorundadır.⁴³ *İe* yönetiminin simgesi pirinç kaşığıdır; pirinç kaşığını kadın yaşlandığında büyük erkek çocuğunun karısına verir.⁴⁴ Eskiden *ie* geleneğinde kadının atalardan kalan dinî ayin yönetmesi ya da kamuya ait bir yerde çalışması hoş karşılanmazdı.⁴⁵

Şintoizm'e göre çocuklar anne babaya, kadınlar da erkeklere itaat etmelidir. Millî ahlak, özellikle anne babaya saygı ve sevgiyi, vatanseverlik ve devlete bağlılığı toplumun temel ilkesi kabul etmektedir. Kişinin evlenip çocuk yetiştirmesi dinî bir vazife olarak algılanır. "Meici Yenileşmesi sırasında yürürlüğe giren 1898 Aile Yasası'na göre, evli erkek önce anne-babasına sonra çocuklarına en son da karısına bakmakla yükümlüdür."⁴⁶ Erkek çocuğa sahip olmak önemli görülür çünkü aileyi erkeğin devam ettireceği düşünülür. Erkek çocuğu olmayanların bir erkek çocuk evlat edinmeleri ihtiyaç olarak görülmektedir.⁴⁷

"Çin'de Han hanedanının (MÖ 206-MS 220) yönetime geçmesiyle birlikte hem toplumda teşkilatlanma anlayışı öne çıkmaya başlamış hem de birlik olma anlayışı yaygın hale gelmiştir. Taoizm ve Budizm bu dönemde resmi dinler olarak yaşanmaya başlamıştır. Konfüçyüsçülük de resmi bir din olarak algılanmasa da temel inanç esasları ilk kez düzenlenip kayıtlara geçmeye başlamıştır. Bu inanç esaslarından öne çıkanlar, dinî ve millî bayramlar, adak adamanın önemi ve çocuğun ailesine saygısı olarak sıralanabilir.⁴⁸

Çin Han dönemine ait olduğu bilinen Konfüçyüs'ün öğrencisi Çeng Çu tarafından yazılmış *Klasikler* isimli eser Konfüçyüs'ün öğretilerini içerir. "Ebeveyne Hürmet Klasığı" (Şiao Cing) adlı bölümde aile sevgisi bir din olarak ifade edilmiştir. Gök ve Yer Tanrılarının düzen içinde yaşayabilmesi ailenin devamına bağlanmıştır. Gençler ve büyükler uyum içinde olduğunda Yer ve Gök Tanrılarının da huzur içinde olacağı vurgulanır. Bu anlayış atalara adanan ayinlerin temelini oluşturmuştur. Konfüçyüs'ün ifadesi ile "Ebeveyne saygının icrasında kişinin babasını

⁴³ Michael Ashkenazi, *Japon Mitolojisi*, (çev. Özlem Özarpacı), İstanbul: Say Yayınları, 2018, ss. 59-60.

⁴⁴ Füsun Kavrakoğlu, "Japonya | Aile", *Füsun Kavrakoğlu*, <https://kavrakoglu.com/japonya-7-aile/>. (erişim tarihi: 27.01.2019)

⁴⁵ Ahmet Cihan, *Japonya'da Eğitim Kültür ve Modernleşme*, İstanbul: Özgü Yayıncılık, 2006, s. 56; Mieko Katō, "Women's Associations and Religious Expression in the Medieval Japanese Village", *Women and Class in Japanese History*, (ed. Hitomi Tonomura, Anne Walthall, Wakita Haruko, çev. Suzanne Gay), Ann Arbor: The University of Michigan, 1999, s. 130.

⁴⁶ Güvenç, *Japon Kültürü*.

⁴⁷ Gülçin Çandarlıoğlu, "Japonya'da Din ve Eğitim", *Hayat Tarih Mecmuası*, (1971), Cilt 1, s. 58.

⁴⁸ Wing-tsit Chan, "Çin Dinleri", *Asya Dinleri*, (çev. Abdullah Davudoğlu), İstanbul: İnkılab Yayınları, 2002, s. 269.

şereflendirmesinden daha büyük bir şey yoktur. Kişinin babasını şereflendirmesinde onu Gök Tanrı'nın emsali kılmasından üstünü yoktur.”⁴⁹

Japonların aile birimi anlayışı, Konfüçyüs'ün aile ile ilgili şu düşüncelerinden etkilenmiştir:

“Kişiler iyi eğitilirse aile düzenli olur; aile düzenli olursa devlet hakça yönetilir; devlet hakça yönetilirse herkes barış (dirlik düzenlik) içinde mutlu yaşar.” Japon inancında, doğa bütün güzelliklerin çıkış noktası olduğu gibi, toplumsal hayattaki olumlu ve olumsuz durumların kaynağında da aile vardır. Buna göre, toplumda meydana gelen problemlerin çözümleri için aile kurumunu iyi anlamak gerekir.⁵⁰ Konfüçyüs, aile kurumunu ve ataların ruhlarına saygıyı güçlü bir toplumun temelleri olarak kabul eder.⁵¹ Konfüçyanizm'in kutsal metinlerinden sayılan Dört Kitap isimli külliyattan birisi olan *Mensiyus'un Kitabı*'nda genç bir kız evlenirken annesi ona şöyle nasihatte bulunur: “Evine gidiyorsun, saygılı ol, dikkatli ol, kocana itaatsizlik etme.”⁵²

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1947 Anayasası ile gelen değişikliklere göre; ilk kez kız çocuklarına mirastan eşit pay alabilme hakkı tanınmıştır. Kocanın sadakatsizliğinin söz konusu olduğu durumlarda da kadına boşanma davası açabilme hakkı getirilmiştir.⁵³

Her ataerkil toplumda olduğu gibi Japonya'da da anne babaya saygı hem dinî bir anlayışın hem de en büyük erdemini göstergesi olarak kabul edilmektedir. Aile, atadan kalma bir yapı olarak görüldüğünden aileye bağlılık, saygı ve sevgi dine bağlılığa eşdeğerdir. Japon aile anlayışı günümüzde hala aynı anlamını korumaktadır. Vatanseverlik, vefa, fedakârlık gibi duygular aile kültürüne bağlı olarak gelişmiştir. Hatta devleti ayakta tutan manevî güç, anne babaya duyulan saygının sonucu kabul edilir.⁵⁴ Japon ailesinde keskin bir hiyerarşi vardır. Aileye güçlü bir aidiyet ile bağlı olmak Japonlar için etkili bir güvenlik duygusunu oluşturur.⁵⁵ Budizm'de erkek egemen sistem içerisinde kalmış kadınların bu konumlarından kurtulması imkânsızdır. Bu durum Samuray geleneklerinde de aynıdır. Eşine iyi davranmayan, evi ile ilgilenmeyen kadının

⁴⁹ Chan, “Çin Dinleri”, s. 272.

⁵⁰ Güvenç, *Japon Kültürü*, ss. 207-8.

⁵¹ Asife Ünal, *Çin Dinlerinde Kadın*, Ankara: Gece Kitaplığı, 2017, s. 28.

⁵² Ünal, *Çin Dinlerinde Kadın*, s. 36.

⁵³ Güvenç, *Japon Kültürü*, s. 226.

⁵⁴ Lafcadio Hearn, *Japonya*, (çev. Oğuz Adanır), Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2016, s. 43.

⁵⁵ Zeynep Çetin Erus, Hasan Gürkan, “Toplumsal Cinsiyet ve Sinemaya Yansıması: Yendien Çekimler Aracılığıyla Japon ve Amerikan Sinemalarında Kadının Temsiline Bir Bakış”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, Cilt 7, Sayı 3, (2012), s. 206-17. s. 209

sonu yalnızlıktır. Bu yüzden yalnız kalmış kadın kendine ve ailesine yetersiz kalmış biri olarak görülmektedir.

Aile içinde kadının eşine itaat etmesi beklenir, aynı durum aileye dâhil olan gelin için de geçerlidir. Konfüçyüs prensiplerine göre evin ihtiyaçlarının temininden erkek sorumludur. Kadının temel görevi ise yaşamı boyunca ilk olarak babasına, sonra kocasına ve ailesine ve son olarak da dul kaldığında oğluna itaat etmesidir.⁵⁶ Çünkü baba olmadığında ailenin reisliğini en büyük erkek çocuk devam ettirmektedir.⁵⁷ Evli kadın çoğunlukla eve dışarıdan gelmiş biri olarak görülür ve çoğunlukla evlendikten sonra kayınvalidesinin buyruğu altına girmiş olması beklenir. Evliliğinin ilk yıllarında kadın, herkesin çağırdığında gelecek biri gibi olması düşünülür. Kadın yemek pişirme, temizlik yapma ve bulaşık yıkama işleri ile sorumludur. Evin içinde aktif bir birey olan kadın, çocukların bakımı ve varsa evdeki yaşlıların bakımı ile de meşgul olmalıdır. Aile ile ilgili alınacak bir karar söz konusu olduğunda yaşlı kadınların bu konudaki etkisi oldukça belirgin olduğu söylenebilir.

Samuray sınıfının geliştirdiği birbirinden uzak kişileri bir araya getiren planlanmış evliliklerden çok, erken Meici döneminde karşılıklı etkileşimin olduğu ve sevginin ön plana alınarak yapıldığı evlilikler yaygınlaşmaya başlamıştır. Yine de hâlâ aileye uygun bir kızın arandığı evlilikler de mevcuttur.⁵⁸ Günümüzde şirketlerde de arabulucu vasıtasıyla evlilikler gerçekleşmektedir. Bir şirkette sekreter, santral memuresi, resepsiyonist olarak işe başlayan genç kızlar birkaç yıl içinde tercihen işyerinden birisiyle tanışıp evlenmektedir.⁵⁹

Çekirdek ailelerde, özellikle erkek büyük bir firmada çalışıyorsa, kadının evde kalıp ev işleri ve çocuklarla ilgilendiği bir aile ideal aile tipi olarak görülmektedir. Evin finansal yönetiminin kadına emanet edilmesi bu konuda kadına güvenildiğinin işaretidir. Bazı kadınlar bu konuyu öyle ciddiye alırlar ki çocukların eğitimine sağladıkları hatırı sayılır katkıları, ev halkının ihtiyacı olan yiyecekleri temin etmeleri, ailenin yediği besinlerin değerlerini bile hesaplamaya kadar giden incelikleri düşündüklerinden kendilerini “profesyonel ev hanımı” olarak isimlendirirler. Öyle ki, Japonya’nın birçok bölgesinde kısmen pahalı araçları kesip kontrolü elinde tutmak,

⁵⁶ Hendry, *Understanding Japanese Society*; Ünal, *Çin Dinlerinde Kadın*, s. 34.

⁵⁷ Cihan, *Japonya’da Eğitim Kültür ve Modernleşme*.

⁵⁸ Yüksel Görmez, *Japonya: Gittim Gördüm Yazdım*, İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım, 2016, ss. 120-21; Bülent Demirdurak, *Yuvarlak Dünyanın Köşeleri Japonya*, İstanbul: Gita Yayınları, 2017, s. 51.

⁵⁹ Onur Ataoğlu, *Japon Yapmış*, İstanbul: Çınar Yayınları, 2013, s. 88.

kısmen de gıdayı üreticiden doğrudan satın alabilmek için ev hanımları kooperatif kurmuşlardır. Bu gruplardan birisi “işbirliği, insanî temas ve ekolojik sürdürülebilirlik” başlığına dayalı alternatif bir ekonomi yaratmasıyla uluslararası bir ödüle layık görülmüştür.⁶⁰ Kadının bu yeteneği en az bir yüksekokul mezunu olması ve kendisini her konuda geliştirmesi, bilgisini yenilemesinden kaynaklanır.⁶¹

Evin temel muhasebecisi kadındır. Erkeğin maaş geliri kadına aktarılır ve evin tüm harcamaları kadından sorulur.⁶² Erkekler bu paradan kendilerine harçlık miktarı kadar alırlar.⁶³ Çoğunlukla erkek ve kadın, özel harcamaları için birbirlerinden habersiz para biriktirirler.⁶⁴ Nakit kadında bulunduğu için ve erkek de bu konulara çalışmaktan zaman ayıramadığı için Japonya’da kadınlar ekonomi ve finansal işlemler konusunda da söz sahibidir diyebiliriz. Çünkü Japon kadını bizim anladığımız ‘ev hanımı’ tanımlamasından farklı bir kimliğe sahiptir. Japon ev kadını zamanının tümünü ev işleri ile geçirmez; döviz, borsa ve yatırım işlemleri ile de yakından ilgilenir. Finansal işlerden de iyi anlayacak derecede kendilerini geliştiren Japon kadınları gün içinde bono alıp satabilir, konut projelerine katılabilir ya da küresel piyasalarda parasını değerlendirme yolları arayabilir.⁶⁵

Evde yaşlı ebeveynin ya da varsa akrabaların bakımından da kadın sorumludur. Çalışan kadınlar için bu daha zor olacağından 1995 yılında “Aile Bakımı İzni” adıyla düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre, özel bakım sorumluluğu olan işçilere belirli zamanlarda izin verme yoluna gidilmiştir.⁶⁶

Çalışan kadınların çocuklarını büyükanneye bırakmaları yaygındır. Büyükanne hayatta değilse çocuklar üç yaşına geldiğinde devlete ait kreşlere verilir.⁶⁷ Ancak üç yaşından önce annenin çocuğunu kreşe göndermesi görülen bir olay değildir. Bizim kültürümüzde olduğu gibi Japon anneler de çocuklarını her yere beraberlerinde götürür. Çocuklarıyla vakit geçirmek, konuşmak, temasta bulunmak anneler için önemlidir.

⁶⁰ Yüksel Görmez, *Japonya 2 Gittim Gördüm Yazdım*, İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım, 2018, s. 100.

⁶¹ Tuncoku, *Mektup Var*, s. 150.

⁶² Hendry, *Understanding Japanese Society*, s. 26; Görmez, *Japonya*, s. 106.

⁶³ Demirdurak, *Japonya*, s. 38.

⁶⁴ Cihan, *Japonya’da Eğitim Kültür ve Modernleşme*, s. 142.

⁶⁵ Görmez, *Japonya*, s. 106.

⁶⁶ M. Şükrü Çetiz, “Japonya’da Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Olmak”, *Japonya Gezgini*, <https://www.japonyagezgini.com/japonyada-cinsiyet-esitligi-ve-kadin-olmak.html>. (erişim tarihi: 26.01.2019)

⁶⁷ Hendry, *Understanding Japanese Society*, s. 27.

Kaliteli zaman geçirmek aile içinde yaygın ve önemlidir. Ebeveyn sevgilerini çocuklara hissettirmede özenli davranırlar. Bu şekilde çocuğun aidiyet duygusu gelişir.⁶⁸

Devlet kreşleri sadece annenin çalıştığı ailelerin çocuklarını kabul eder. Kadının çalışmadığı aileler çocuğunu ancak özel bir kreşe kayıt ettirebilir. Evli kadınların yüzde elliden fazlası çalışır. Bunların çoğu aile şirketinde yardımda bulunur. Bir ailede çocuklara bakabilecek büyükanne varsa o evin kadınının üretken bir işte çalışması beklenir. Çocuklar küçükken kadının kısmî zamanlı bir işe devam etmesi, birkaç yıl sonra da işine geri dönmesi yaygındır. Aynı zamanda ailede hastalık, yaralanma ya da bakıma muhtaç birisi varsa bu görev otomatik olarak kadına aittir. Son birkaç yılda çekirdek ailelerde, kadınlar erkeğin evde iş bölümüne dâhil olmasını beklemektedir. Bazı erkeklerin bu işbirliği için gönüllü oldukları söylenebilir.⁶⁹Günümüzde ev işlerinde ve çocuk bakımında aktif olan erkeklere destek sağlama çalışmaları başlatılmıştır. Şirketler, erkek çalışanların da çocuk bakım izni kullanmalarını teşvik etmektedir. Belediyeler de baba adayı erkeklere çocuk bakımı için eğitim almaları ve kurslara katılma şansı sunmaktadır.⁷⁰

1986'da yapılan aile konulu ankette, katılanların %90'ından fazlası kadının çalışsa bile ev işleri ve çocukların bakımından sorumlu olduğu, üstelik bunun asıl işi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca kadınların bu işleri yaparken bir yardımcı alması pek rastlanılan bir durum değildir.

Japonya'da modernleşme hareketlerinin en belirgin olarak yaşandığı kurum aile olmuştur. Kırsalda yaşayan ailelerin çoğu şehirde yaşamaya başlamış, böylece erkeklerin çalıştığı işler de değişime uğramıştır. Artık eğitime önem veren erkekler şehirde daha iyi koşullardaki işlerde çalışmaya başlamıştır. Aile yapısının değişimi ile kadınlar çalışma hayatına dâhil olmuştur. Ailesi ve eşine hizmetçi olmayı artık bırakan kadının konumu Japon geleneksel aile anlayışında büyük bir değişime uğramıştır. Bu geleneksel yapının değişimi toplumda bireyselliğin giderek artmasına, anne ve çocuktan oluşan ailelerin ortaya çıkmasına da sebep olmuştur.

⁶⁸ Nuri Çalışır, "Japon Çocukları", *Filoji.com*, <http://filoji.com/search/japon+%C3%A7ocuklar%C4%B1/> (erişim tarihi: 29.01.2019)

⁶⁹ Stephanie Assmann, "Gender Equality in Japan: The Equal Employment Opportunity Law Revisited", *The Asia Pacific Journal/Japan Focus*, (2014), Cilt 12, s. 14.

⁷⁰ Çetiz, "Japonya'da Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Olmak".

Günümüzde bizim toplumumuza benzer olarak Japon toplumunda da “ataerkil” aile yapısı belirgindir.⁷¹ Kadın erkeğin arkasında yürür. Erkek işten eve geldiğinde kapıyı ona kadın açar. Bu, zorunluluk ya da bir kural olarak görülmesi de erkekte bu beklenti hep vardır. Karşılama sırasında çiftlerin birbirlerine karşı eğilmeleri yaygın bir uygulamadır. Çiftler birbirlerine olan sevgilerini sevgi sözcükleri ile ifade etmezler. Yeni evli çiftlerde erkek karısına ismiyle hitap ederken kadın kocasına ‘sen’ diye hitap eder. Çocuk doğduktan sonra ise çiftler birbirlerine ‘anne/baba’ diye seslenirler.⁷² Kadının erkeğe hediye aldığı bazı günler vardır, öyle ki kadın bunu unutursa ciddi sorunlar yaşanabilir. Örneğin Sevgililer Günü olarak kutlanan 14 Şubat’ta ülkemizden farklı olarak, Japonya’da hediye alan taraf kadınlardır. Özellikle kadın çalışıyorsa hediye almaması hiç hoş karşılanmaz.⁷³

Evde çocuk en çok annesinden çekinir.⁷⁴Çiftler boşandığında erkeğin maaşının yarısına yakını kadına nafaka olarak verilir. Anlaşmalı olarak boşanma olduğunda mahkemeye başvurmadan belediyeden bir belge alınır. İki şahit ve çift bu belgeyi imzalar ve kâğıt belediyeye teslim edilir, boşanma gerçekleşir.⁷⁵

Meici hukuk sisteminden bu yana çift gelirli ailelerde kadının maaşı belirli bir miktardan az olduğunda vergi ödemez. Kadınların çalışmasa da emekliliğe hak kazanabilmeleri, kocasının üzerinden sağlık sigortasından faydalabilmesi teminat altına alınmıştır.⁷⁶

Evlilikte şiddet oranları incelendiğinde, 2008 yılında yapılan bir araştırmaya göre evlendikten sonra her üç kadından birisinin şiddete maruz kaldığı sonucuna varılmıştır. Bahsedilen şiddet sadece fiziksel şiddet değildir. Fiziksel şiddetle beraber psikolojik, ekonomik, cinsiyetçi, çocuğun kullanıldığı şiddet, tehdit, sindirme, baskı, sorumlulukları başkasına yükleme, toplumdan izole edilme gibi değişik şekillerde şiddetten bahsedilmektedir. Erkekler ve kadınların ayrı değerlendirildiği araştırmada evlendikten sonra her iki cinsin de evlilik öncesine göre yaşadığı şiddet deneyimi baskın şekilde daha fazladır. Hayat tehlikesi geçirme derecesinde şiddet görmüş kadınların

⁷¹ Çetin Erus, Gürkan, “Toplumsal Cinsiyet ve Sinemaya Yansımaları”, s. 206-17.s. 209.

⁷² Cihan, *Japonya’da Eğitim Kültür ve Modernleşme*, s. 142.

⁷³ Görmez, *Japonya*, s. 108.

⁷⁴ Füsün Kavrakoğlu, “Japonya | Kadın ve Çocuk”, *Füsün Kavrakoğlu*, , <https://kavrakoglu.com/japonya-8-kadin-ve-cocuk/>.(erişim tarihi: 27.01.2019)

⁷⁵ Kavrakoğlu, “Japonya | Aile”.

⁷⁶ İnoue Teruko, *Coseigaku e no Şootai Kavaru/Kavaranai Onna no İşşô*, Japonya: Yuhikaku, 2011, s. 151.

oranı %13.3'tür. Bir veya iki kez şiddet görmüş kadın oranı % 22.4 iken, erkeklerde bu oran %14.9; defalarca şiddete maruz kalmış kadın oranı ise %10.8 iken, erkeklerde %2.9'dur. Neredeyse hiç şiddet görmemiş kadın oranı %65.3 iken, erkeklerde bu oran %79.9; soruları cevapsız bırakan kişiler ise kadınlarda % 1.5, erkeklerde %2.3 olarak belirtilmiştir.⁷⁷

Şiddet görmesine rağmen kişilere boşanmalarının sebebinin sorulduğu, yine aynı yıla ait bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre, “Çevremın olumsuz yorumlarını dikkate aldığım için boşanmıyorum.” diyen kadınların oranı % 6.8, erkekler % 32.4, “Eşimin varlığını önemsiyorum.” diyen kadınlar % 5.8 iken, erkekler % 20.6, “Boşanırsam ekonomik sıkıntıya girmekten endişe ediyorum.” diyen kadınlar %28.4, erkekler % 2.9 oranındadır. Evli kadınların ayrılık sonrası karşılaşıacağı ekonomik kaygı sebebiyle boşanmaktan vazgeçmelerinin sebebi günümüzde hâlâ kadınların geçici ya da yarı zamanlı işlerde çalışıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bazı bölgelerde kadınlar boşanma konusunda ailesi veya büyük erkek kardeşleri ile karşı karşıya gelmekten çekindikleri için ömür boyu mutsuz evliliklerini devam ettiriyor. Boşanmayı ailesinin bir utancı olarak gördüklerinden istemese de evliliğini sürdürüyor. Çocuk sahibi kadınlar boşandıklarında çocuğun olumsuz etkileneceğini düşündüklerinden, çocuğun gözündeki “ideal aile” yapısını yıkmaya cesaret edemediklerinden dolayı boşanmaktan çekiniyor.⁷⁸ 1950-2000 yılları arasındaki boşanma oranları incelendiğinde boşanmayı talep eden tarafta kadınların belirgin şekilde artış gösterdiği kaydedilmiştir. Diğer taraftan, 2010 yılı verilerine göre 5 yıldan daha az evli kalıp boşananların sayısı %32.9, 5-10 yıl arası evli kalıp boşananların sayısı %21.2'dir. 10-15 yıl arası evli kalıp boşananlar %13.9, 15-20 yıl arası evli kalıp boşananlar %10.1, 20 yıl üstünde evli kalıp ayrılanların ise %15.9 olduğu belirtilmiştir. Medeni Kanun'un 733. maddesine göre boşanma kesinleştikten sonra erkekler hemen evlenebilse de kadınların altı aydan önce tekrar evlenmesi yasaktır. Konfüçyüs ahlakî sisteminin etkisiyle kabul gören bu uygulama 20. yüzyıl ikinci yarısından sonra Çin ve Kore'de kaldırılmasına rağmen, Japonya'da hâlâ devam etmektedir. Kadının hemen evlenmesine engel koyan sistem, kadının hamile olma durumunu göz önüne alarak böyle bir yasağı güncel tutmaktadır.⁷⁹ İslamiyette de benzerine rastladığımız, doğacak çocuğun babasını belirleyebilmek

⁷⁷ Teruko, *Onna no İşşô*, s. 166.

⁷⁸ Teruko, *Onna no İşşô*, s. 169.

⁷⁹ Teruko, *Onna no İşşô*, s. 170.

amacıyla gerçekleştirilen bu uygulama oldukça önemlidir. Aksi takdirde çocuk doğduğunda öz babasının kaydına değil kadının yeni eşine kayıtlı olmak zorunda kalacaktır.

1.2.2. Eğitim Hayatında Kadın

Japonya’da 1907 yılında mecburi eğitim süresinin altı yıl olmasına karar verilmiştir. 1912’de Taişo Dönemi’nde erkeklerin okula devam oranı % 98.8, kızlarınsı ise % 97.6’ya ulaşmıştı. 1887-1896 döneminde orta öğretim seviyesindeki okullar yükseköğretime hazırlık amaçlı eğitim hizmeti veren kurumlardı. Bu dönemde kız liseleri, üst sınıflara mensup iyi eğitim görmüş kimselerin evlerini yönetecek “eğitimli kadınlar ve akıllı anneler” yetiştiren kurumlardı. 1935’ten itibaren 45 yıl içinde kızların üniversiteye girme oranı toplam nüfusun yüzde 10’u oranındaydı. 2003’e gelindiğinde bu oran yüzde 30’lara yükseldi.⁸⁰

Çoğu kadın üniversiteden mezun olduktan sonra çalışmak istemektedir. Ancak yirmi yılı aşkın süredir Japonya’da devam eden kriz sebebiyle yeni mezunların işe alımlarında hükümet kısıtlamaya gitmek zorunda kalmıştır.⁸¹

20. yüzyıl sonlarından itibaren kadınların yükseköğrenim görme oranlarının artmasında etkili olan sebepler şöyle sıralanabilir: Ailelerin ekonomik gelirlerinin yükselmesi kızların da yükseköğrenim görmesine imkân sağladı. Ailelerin çocuk sahibi olmaları gittikçe azalması ile aileler çocuklarının eğitimi için daha fazla bütçe ayırabiliyor. Dünya genelinde kadın hakları ile ilgili yapılan çalışmaların artması ile Japonya’da da kadın ve erkeklere eşit eğitim imkânı sağlamak gerekli hale geldi. Feminizm yaygınlaşmaya başladı ve cinsiyetler arası iş bölümü konuları gündeme oturdu.⁸²

Japonya’da doğum oranının azalmasının sebebi, kadın nüfusun ileri yaşta evlenmesi veya hiç evlenmemesidir. Üniversite mezunu kadın sayısının artması ve iş olanaklarının geliştirilmesi ile kadınlar daha geç yaşta evlenmeyi tercih etmektedirler.⁸³

⁸⁰ Taçibanaki Toşiaki, *Coco Kakusa*, Tokyo: Toyokeizaishinhousha, 2008, s. 86.

⁸¹ Çetiz, “Japonya’da Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Olmak”.

⁸² Toşiaki, *Coco Kakusa*, s. 89.

⁸³ Sevgi Işık Erol, “Japonya’da Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar”, “İş, Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt 15, Sayı 3, (2013), s. 57.

2005'te yapılan bir araştırma sonucunda, Japon kadınlarının dünyanın en eğitilmiş kadınları arasında olduğu görülmüştür. Ülkedeki kadınların yüzde 42.5'i en az lise mezunu olarak kaydedilmiştir. 1872'de düzenlenen Okul Yasası'ndan bu güne, ilköğretim kız ve erkek öğrencilere eşit koşullarda verilmektedir. 1910'dan itibaren de kız ve erkek öğrencilerin hemen hemen hepsi ilköğretime devam etmekteydi. İlkokuldan sonra erkek öğrenciler erkek ortaokuluna, kız öğrenciler de kızların devam ettiği kız ortaokullarına gitmeye başladı. İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar kızların imparatorluk üniversitelerine girmeleri yasaktı. Bu kural 1913'te kadınlar için açılan İmparator Tohoku Üniversitesi'ne kadar devam etti. 1930'lu yıllarda kızların yüzde 17'si "iyi eş ve bilgili anne" olmak için açılmış kadın ortaokullarına devam ediyordu. 1937'ye kadar, 42 adet üç yıl eğitim veren özel kadın koleji, 6 adet kadın devlet koleji ve 2 adet de ulusal kadın yüksek normal okulu mevcuttu. Bu yıllarda kızların sadece yüzde 1 veya 2'si liseye devam ediyordu.⁸⁴ Günümüzde ise eğitim seviyesi düşük kadınlar en az ortaokul veya lise mezunudur.⁸⁵

Bugün Japonya'da üniversite öğrencilerinin çoğunluğu, öğrenimine devam ederken yarı zamanlı çalıştığı için ailelerine maddî olarak yük olmamaktadır. Ancak geçmişte yarı zamanlı işler yaygın olmadığı için üniversitedeki çocuğunun masrafları ebeveynine aitti. İkinci Dünya Savaşı öncesi Japonya'nın ekonomisi oldukça sıkıntılı olduğundan, kız çocuklarının üniversiteye devam etmesi daha zordu. Ayrıca Japon toplumunda eve ekmek getirenin sadece erkekler olması ve erkeklerin bir güç simgesi olarak görülmesi bu duruma sebep oluyordu.⁸⁶

1946 Anayasası ve 1947 Eğitim Temel Kanunu ile kadınlara eşit eğitim hakkı tanındı. 1979 AB İnsan Hakları Sözleşmesi, 1985 Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına ilişkin BM Sözleşmesi, Cinsiyet Eşitliği Topluluğu için 1999 Temel Kanunu, kadın ve erkekler için basmakalıp rollere dayalı önyargının yok edilmesini ve eşit hakların korunmasını savundu.⁸⁷

Kanun sistemi kadın ve erkeğin eşit şartlarda eğitim görmesini sağlasa da hâlâ üniversiteye giriş oranlarında kadınların erkeklerden az sayıda olduğu görülmektedir. Yıllar içinde daha fazla kadın üniversitelere giriş yapıyor olsa da hiçbir zaman sayıları

⁸⁴ Jeffrey Hays, "Women and Education in Japan", <http://factsanddetails.com/japan/cat23/sub150/entry-2795.html#chapter-6>. (erişim tarihi: 31.01.2019).

⁸⁵ Toşiaki, *Coco Kakusa*, s. 75.

⁸⁶ Toşiaki, *Coco Kakusa*, s. 78.

⁸⁷ Hays, "Women and Education in Japan".

erkeklerden fazla olmamıştır. Üniversite bölümleri arasındaki kadın-erkek oranlarına bakıldığında dengesizlik görülür. Edebiyat, hemşirelik, beslenme, eğitim gibi alanlarda kadın öğrenci oranı fazlalık gösterir. Erkekler ise en yoğun olarak bilim ve mühendislik ile ilgili alanları tercih ederler. Bu dengesiz dağılıma sebep olan bazı etkenler ileri sürülmektedir. Sanayi sektöründe cinsiyet ayrımının keskin olması, şirketlerde aranan vasıflı-vasıfsız eleman ayrımında kadınların vasıfsız eleman kategorisinde değerlendirilmesi, aynı seviye ve kabiliyette olmalarına rağmen erkeklerin hep öncelikli seçilmesi, yönetim kadrosunda neredeyse hiç kadınların görev alamaması, yarı zamanlı işlerin kadın işi kabul edilmesi olarak sıralanabilir. Bunların sonucunda kadın-erkek çalışanların maaşları hiçbir zaman eşit seviyede olmamaktadır.⁸⁸

1.2.3. İş Hayatında Kadın

1987’de Çalışma Bakanlığı’nın düzenlediği Kadının Çalışma Koşulları Araştırması’na göre, 1986’da 15 ve daha büyük yaştaki kadınların %48,6’sı bir işte çalışmaktadır. Bu oran, 1976 yılına göre %2,8 daha fazladır. Çalışan kadınların yoğunlukta olduğu yaş grubu 20-24 yaş aralığıdır. Bu oran, 25-34 yaş grubunda keskin bir düşüş gösterir. Bunun nedeni olarak kadınların bu yaş aralığında evlenip işten ayrılmaları olarak gösterilebilir.⁸⁹ Çocuk sahibi olmak isteyen kadın çocukları okul yaşına gelene kadar sadece çocukları ile ilgilenmeyi tercih etmektedir.⁹⁰ Kadınların iş gücüne katılma oranı 35-50 yaş aralığında artış gösterir ve bu artış 50 yaş sonrasında yine bir düşüşe uğrar.⁹¹ 1980’i takip eden yıllarda 25-34 yaş grubundaki kadınların çalışma hayatının dışında kalma oranı yavaş yavaş düşüş göstermiştir. Bu düşüş, hamile olan ya da çocuğu küçük yaşta olan çoğu kadının işten ayrılmadıkları anlamına gelmektedir.⁹²

1985 yılında kadınların çalıştığı işler, satış (pazarlama), sekreterlik, bakıcılık, öğretmenlik ve hizmet sektörü olarak sıralanabilir. Diğer yandan, idareciler, bilimsel araştırmacılar, kamu muhasebecileri gibi mesleklerde çalışan kadınların oranı %10’dan daha azdır. Bunun sebebi olarak kadınların sorumluluk gerektiren işlerde çalışması

⁸⁸ Yasuo Saito, “Gender Equality in Education in Japan”, <https://www.nier.go.jp>, t.y., s. 1-9, (erişim tarihi: 01.04.2019).

⁸⁹ Gülçin Çandarlıoğlu, “Japonya’da Örf ve Adetler”, *Hayat Tarih Mecmuası*, (1971), Cilt 1, s. 59.

⁹⁰ Toşiaki, *Coco Kakusa*, s. 87.

⁹¹ Teruko, *Onna no İşşô*, s. 77.

⁹² Çandarlıoğlu, “Japonya’da Örf ve Adetler”, s. 60.

yerine, ev işleri ile çocuk büyütmeyle sorumlu olarak düşünülmesi olduğu söylenebilir. Erkek ile aynı işte çalışan kadın ancak erkeğin maaşının yarısını alabilmektedir.

Kadınların çalışma durumlarını iyileştirmek amacıyla 1947'de Çalışma Standartları Kanunu kapsamında aynı işe eşit ücret kuralı kabul edilmiştir. Buna rağmen birçok şirket aynı işi yapan kadın ve erkeğin farklı maaş aldığı uygulamayı devam ettirmiştir. Bu da gösteriyor ki, Japon kadınları erkeklerle gerçek eşitliğe kavuşamamıştır.

1975'de "BM Uluslararası Kadın Yılı" ve 1985'de sona eren "BM Kadın On Yılı" ile Japon hükümeti, işyerinde eşitliğin sağlanması için bazı kararlar almıştır. 1985 yılı Mayıs ayında parlamento, Eşit İstihdam Fırsatı Yasası'nı kabul etmiştir. Bu yasa 1986 yılından bu yana yürürlüktedir. Yasaya göre işverenler cinsiyet ayrımı gözetmeden işe alma, yerleştirme, kiralama, çalışanların eğitimi, zorunlu emeklilik, terfi ve işten çıkarma işlerini yürütecektir. Gündeme gelen bu haklar ile kadının iş hayatındaki konumunun bugüne dek olmadığı kadar iyileşmesi beklenmiştir. Bu yasa ile birlikte birçok şirket işe alma politikalarında cinsiyet ayrımı yapmaktan vazgeçmiştir. Ancak 1987 yılı Nisan ayında Çalışma Bakanlığı'na yapılan araştırmada birçok şirketin kadroya alma ve terfi işlemlerinde erkek çalışanları ön plana tuttuğu görülmüştür. 1990 yılından bu yana yarı zamanlı çalışanların oranı 1996'da % 20 den, 2016'ya gelindiğinde % 37.5'e çıkmıştır. Bir ofiste bölüm müdürü gibi üst pozisyonlarda toplam çalışan kadın sayısının %10'dan daha az bir orandadır. Yönetici pozisyonunda görev alabilmek için çeşitli eğitimlere katılmak ve birden fazla meslek tecrübesi edinmiş olmak gerekmektedir. Erkekler bu imkânlarla sahip olabilirken kadınlara bu fırsat verilmemekte veya ailedeki sorumluluklarını yerine getirmek için kadınlar bundan vazgeçmek durumunda kalmaktadır.⁹³ Çünkü bu değişiklikler kadının sosyal konumunda iyileştirme gözetmekten çok, ülkenin uluslararası konumunu gözetmek amacıyla yapılmıştır.⁹⁴ Kadının iş hayatındaki koşullarının iyileştirilmesi yönünde OECD'nin uyarılarına rağmen günümüze kadar belirgin bir çaba görülmemiştir.⁹⁵

Japonya'da şirketler çoğunlukla çalışanlarının uzun mesailer harcayarak çalışmalarını istemektedir. Kadınlar ise evdeki sorumluluklarını da düşünmek

⁹³ Çandarlıoğlu, "Japonya'da Örf ve Adetler", s. 61; Teruko, *Onna no İşşô*, s. 87.

⁹⁴ Millie R. Creighton, "Marriage, Motherhood and Career Management in a Japanese 'Counter Culture'", *Re-Imaging Japanese Women*, United State of America: University of California Press, 1996, s. 202.

⁹⁵ Görmez, *Japonya*, s. 103.

durumunda olduklarından, erkekler kadar işyerinde zaman geçirememektedir. Kadınlar evlendikten kısa bir süre sonra işten ayrılmak zorunda kaldıklarından geçici işlerde çalışmaları onlar için daha uygundur. Bu durumda kadın ve erkeğin çalışma hayatında eşit hale gelmesi zor görünmektedir. Ancak yine de Erkek ve Kadın Fırsat Eşitliği Yasası 1998 revizyonunun bu duruma farklı çözüm yolları deneyeceği ümit edilmektedir. Erkek ve kadının görevini yerine getirme yetenekleri ile değerlendirilmesi konusu ve kadınların yeteneklerini etkin bir şekilde göstererek verimliliği arttırmada rol oynaması gibi uygulamalar amaçlanmıştır.⁹⁶

Çalışan kadının Japon toplumunda Batı toplumundakine göre daha olumsuz bir yansıması vardır. Çünkü çalışan kadının çocukları ile ilgilenememesi kadının asıl görevine bir engel olarak görülmektedir. Çünkü Japon kadınına göre iş hayatından daha önemli olan şey iyi bir eş ve anne olmaktır.

Kadınlar genellikle 55 yaşında, erkekler ise 60 yaşında emekli olurlar. Ancak hiçbir Japon emeklilikten sonra evde kalıp boş vakit geçirmez. Çünkü onlara göre çalışmak ölene kadar sürer.⁹⁷ Kadınlar en küçük çocuğu okula başladığında çalışma hayatına dönse de tam zamanlı ve düzenli çalışanlar ile aynı konuma sahip olamıyor. Ancak geçici veya yarı-zamanlı işlerde istihdam ediliyorlar. Ekonomik durgunluk yaşandığında bile şirketler erkek çalışanları daimi pozisyonlarda tutmayı tercih ediyor. Nüfus yaşlanmasından dolayı çalışan kadın yaş ortalaması da yükseliyor. Kadınların ortalama yaşam süresi seksenin üzerinde seyrediyor. Buna karşılık kadın başına düşen çocuk sayısı kişi başı ikiden az olmaya başladı. Çoğu kadın çocuklarının bakıma ihtiyacı bittikten sonra 40-45 yıl yaşıyor. Pek çoğu bu yılları basit, düşük gelirli işlerde çalışarak geçiriyor. Çünkü ancak aynı şirkette yıllarca çalışan kişi kıdem ve yüksek maaşı hak eder.⁹⁸

Kadınlar şirketlerde daha çok, yardımcı eleman pozisyonlarında çalıştığından maaşları erkeklerin maaşlarından hep düşük olmaktadır. Bir başka sebebi de şirketlerde maaş zammı alabilmek için 35 yaşından önce işe başlamış olma şartıdır. Ayrıca erkekler aileye bakmakla yükümlü görüldüklerinden, evli ve çocuk sahibi olduklarında çalıştıkları her yıl yaşam standartlarına oranla maaşlarına zam yapılmaktadır.

⁹⁶ Teruko, *Onna no İşşô*, s. 90.

⁹⁷ Cihan, *Japonya'da Eğitim Kültür ve Modernleşme*, s. 143.

⁹⁸ Creighton, "Marriage, Motherhood and Career Management in a Japanese 'Counter Culture'", s. 208.

Dolayısıyla erkek ve kadın aynı maaşla işe başlasa bile erkeklerin maaşı zamanla kadın maaşını ikiye katlayacak miktara ulaşır.⁹⁹

2010 yılı itibariyle 27.680.000 çalışan kadın nüfusuna sahip Japonya'nın toplam işgücününün % 42'sini kadınlar oluşturmaktadır. Bundan otuz-kırk yıl önce özellikle evli kadınların ev işleri haricinde dışarıda çalışması, genç bekâr kadınların çalışması ve kadınların doğumdan sonra da çalışmaları tuhaf karşılanırdı. 1955 yılı verilerine göre kadınların iş gücüne katılımı % 56.7 oranındaydı. 1975'e kadar bu oran % 45.7'ye kadar geriledi. Bu yıllarda nüfus yapısına bakıldığında ailede çalışan kişi baba ya da eş olarak düşünülürdü.¹⁰⁰

1960'lardan sonra Japon ekonomisi ilerleme gösterdikçe ailelerin ekonomik yapısı da değişim göstermeye başladı. Ülke genelinde üretim arttıkça çalışan insan sayısı da artış gösterdi. 1970'li yılların başlarında yaşanan 'Petrol Krizi' döneminde hizmet sektöründe çalışan kişi ihtiyacı artması sebebiyle kadınlar bu sektörde daha çok yer almaya başladı. Ağır ve tehlikeli iş sektöründe azalma ile birlikte bilgi işlem ve servis departmanları artış gösterdi. Dolayısıyla kadınların aktif olarak istihdam edildiği şirket sayısı da arttı. 1965-2010 yılları arasında birincil sanayi dallarında çalışan sayısı azalıp üçüncül sanayi dallarında artmıştır. Özellikle çalışan kadınların %80'inden fazlası üçüncül sanayi dallarında çalışmaktadır. 2010 yılına gelindiğinde kadınlar üç sektörde toplamın % 64.8'ini oluşturur duruma gelmiştir. Çalışan kadınlar yaş aralığına gelince; en yüksek oranlar 20'li ve 40'lı yaşlarda görülmektedir. 1975 yılında 20'li yaşlarda çalışan kadın oranı % 42.6 iken 2010'da bu oran % 77.1'e yükselmiştir.¹⁰¹

30'lu yaşlarda görülen M eğrisi¹⁰² oluşumunun sebebi kadınların evlenme, çocuk sahibi olma dönemlerinde çalışmayı bırakmalarındandır. Erkeklerde ise bu durum ters U şeklinde bir eğri oluşturur. Erkekler, mezun olduktan sonra emeklilik yaşı olan 60 yaşına kadar çalışmaya devam eder. 1970'li yıllardan itibaren çalışan kadınların üçte ikisini evli kadınlar oluşturdu. Evli kadınların çalışma nedeni olarak hizmet sektörünün ekonomide çekici hale gelmesi ve ailelerin kadını çalışmaya itmesi söylenebilir. 1950'lerin ikinci yarısından itibaren ev işlerine yardımcı aletlerin popüler hale gelmesi, hazır gıdaların yaygınlaşmasına ek olarak çekirdek ailelerin çoğalması, doğum

⁹⁹ Teruko, *Onna no İşşô*, s. 95.

¹⁰⁰ Teruko, *Onna no İşşô*, s. 72.

¹⁰¹ Teruko, *Onna no İşşô*, s. 75.

¹⁰² Kadınların 30'lu yaşlarda evlenip işi bırakmaları ile grafikte düşüş yaşanması, 40'lı yaşlarda işe geri dönmeleri sonucu yükseliş gösteren çizgiler ile grafik M harfi şeklini almaktadır.

oranlarının azalmasına bağılı olarak kadınların tüm gün ev işleri ile ilgilenmesine gerek kalmadı. Diğer yandan, 1970'lerde kadın ve erkekler için okullaşma oranı % 90'ı aştı. Çocuklar için eğitim masrafları arttı, konut ve kira fiyatlarının da artması ile ailede sadece erkeğin çalışması giderleri karşılamakta yetersiz hale geldi.¹⁰³

2010 yılı verilerine göre Japonya'da yarı zamanlı çalışan işçi oranı % 34.3 olarak belirtilmiştir.¹⁰⁴1985'den 2010 yılına kadar erkek ve kadınların düzensiz işlerde istihdam edilmesi oranında artış kaydedilmiştir. Ancak kadınlar ile erkekler karşılaştırıldığında; 1985 yılı verilerine göre yarı zamanlı veya geçici işçi olarak çalıştırılan kadın oranı % 28.5 iken erkeklerde bu oran % 3.3'tür. 2010 yılına gelindiğinde cinsiyetler arası durum değişmemiş, kadınlarda % 41.2'ye ulaşırken erkekler ise % 9.1 ile daha az sayıdadır. Günümüze kadar kadınların evlilik ve doğumdan sonra iş hayatına katılımı artmasına rağmen düzenli işlerde çalışan kadın sayısı azalmıştır. Cinsiyet rolü anlayışının devamı olarak kadının ev işleri, çocuk bakımı ve ailenin hemşiresi olmak gibi görevleri ömür boyu tek başına üstlenmesinden dolayı yarı zamanlı veya geçici işlerin ona uygun görülmesindedir. Doğumdan sonra işine dönmek isteyen kadınların öğrenim seviyesi ne olursa olsun kaldığı yerden devam etmesi mümkün olmadığından, son zamanlarda kadınlar buna çare olarak kendi işlerini kurmaya yönelmiştir. Özellikle yiyecek ve içecek endüstrisinde, bakım hizmetleri ile ilgili işlerde kadın girişimci sayıları artış göstermiştir.¹⁰⁵

Kadın ve erkeğin çalıştığı ailede erkeğin ev işleri ve çocuk bakımı ile ilgilendiği süreye bakıldığında kadın ile hiçbir zaman aynı olmadığı görülür. Kadının evde kendisine vakit ayırabildiği süre erkeğin süresinden daha azdır. Erkeğin ev ile ilgilenme süresi otuz dakika ile sınırlıyken kadının buna ayırdığı vakit günlük dört saat onbeş dakika olarak belirtilmiştir. Haftalık çalışma süresi otuz beş saatten fazla olan kadınların ev işleri ile ilgilenme süresi çalışmayan kadınlara göre daha az değildir. Cinsiyet rolü algısının köklü bir yapıya sahip olması ev işleri ve çocuk bakımının her durumda kadının görevi olduğunu göstermektedir. Erkeklerin daha fazla boş zamana sahip olması ev işlerinde kadına yardım edeceği anlamına gelmemektedir.¹⁰⁶

¹⁰³ Teruko, *Onna no İşşô*, s. 78.

¹⁰⁴ Assmann, "Gender Equality in Japan", s. 8.

¹⁰⁵ Teruko, *Onna no İşşô*, s. 79.

¹⁰⁶ Teruko, *Onna no İşşô*, s. 161.

1.2.4. Atasözlerinde Kadın

Atasözleri, bir milletin kültürel yapısını, dünya görüşünü, gelenek ve göreneklerini anlamamızda yol gösterici önemli öğelerden bazılarıdır. Bu sebeple toplumun yaşanmışlıklarını içinde barındıran atasözlerini incelemek, o toplum hakkında bilgi sahibi olmamıza yardımcı olacaktır. Japon toplumuna da bakıldığında atasözlerinin geçmişten günümüze dek önemli bir yere sahip olduğunu görmekteyiz. Japon toplumunda kadının konumunu ele aldığımız çalışmamızda kadın ile ilgili olan Japon atasözlerine yer vermeyi uygun gördük. Kadın denildiğinde her toplumda kadının, ailenin temel bireyi olması akla gelmektedir. Dolayısıyla, kadının bahsedildiği atasözleri aynı zamanda aile kavramıyla da yakından ilişkilidir. Aile kurumu Japon kültüründe kutsal kabul edilen bir birimdir. İdeal toplumun temel yapı taşı konumunda olan aile kurumunun oluşması için evlilik şarttır. Bu sebeple evlilik, Japon toplumunda sağlam bir aile temelinin ilk adımıdır ve evliliğe teşvik dikkate alınmaktadır.

- “1. Kadınsız ev, ateşsiz ocak gibidir.
2. Evin, olmazsa olmazı eşik ile kadındır.
3. Çalışan erkeğe, tutumlu kadın.
4. Erkekce cesaret, kadında çekicilik.
5. Erkek, kadınla başlar.
6. Evin içi kadınla karışır.
7. Kötü hanım yüzyıl süren kötü hasattır.
8. Kadın evin temel direğidir.
9. Kadın evdeki hazinenin yarısıdır.
10. Kadın konuşursa karşıdaki dağlar hareket eder.
11. Erkek kuş, ancak dişi kuş istediğinde öter.”¹⁰⁷

Japon atasözlerinde genellikle kadın evin merkezi konumunda yer almaktadır. Evin düzenini sağlayan, aile bireylerini bir arada tutan en önemli faktör kadındır/annedir. Atasözlerinde, erkek ile kadının birbirine denk olması da vurgulanan bir olgudur. İyi eş seçiminde kadına yüklenen sorumluluk ve kadından beklenenler erkeğe göre daha fazladır. Ataerkil yapıda olan Japon toplumunda kadının gereğinden fazla konuşması, erkeğin üzerinde otorite sahibi olması aile içinde problem olarak kabul edilmektedir.

- “12. Kadın kapıları açar.
13. Kocanın peşinden gitmek kadının doğru yoludur.
14. Kadının üzüntü ve sevinci başkalarına bağlıdır.

¹⁰⁷ Okan Haluk Akbay, “Japon Atasözlerinde Aile ve Akrabalık Kavramı”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 5, (2012), ss. 125-28.

15. Kadın kargaşanın temelidir.
16. Kadın şeytandır.
17. Kadın ile çocuğun sözüne kulak asma.
18. Kadının zekisi yerine erkeğin ahmağı.
19. Kadın yalandan ağlar.
20. Kadın, cehennemın hizmetçisidir.
21. Sonbahar havası ve kadının kalbi günde yedi kez değişir.
22. Şikâyet etmek kadının sıradan işidir.
23. Kadının merhametinde yılan yaşar.”¹⁰⁸

Görüldüğü üzere, Japon atasözlerinde kadının aile kurumu içinde ve annelik görevi konusunda çoğunlukla olumlu bir bakış sergilenirken genel olarak toplumda kadına yönelik olumsuz bir bakış hâkimdir. Kadının daha çok sinsî, tehlikeli, kötü huylu, zarar verici taraflarına vurgu yapılmaktadır. Japon toplumunda kadının erkeğin gölgesinde olması gerektiği, erkeğin önüne çıkmaya çalışmaması uygun görülmüştür.

1.2.5. Gejša

Kelime anlamı olarak *gejša*, sanat anlamına gelen “*Gei*” sözcüğü kökünden gelir ve “sanatkâr” olarak dilimize çevrilebilir. “Gejšalar, özel kıyafetleriyle özel toplantılar için, misafirlere hizmet amacı ile profesyonel olarak eğitilmiş hanımlardır.”¹⁰⁹ Gejša kavramının dünyada bilinmesi İkinci Dünya Savaşı’nın ardından yaşanan sıkıntılı dönemde hayat kadınlarının Japonya’ya dışarıdan gelen askerlere kendilerini gejša olarak tanıtmaları ile olmuştur.¹¹⁰ İlk gejšaların dansçı ve şarkıcı erkekler olduğu belirtilir.¹¹¹ Toplum anlayışı olarak erkekler evliliği çocuk yapma aracı ya da formalite bir durum olarak gördüğünden, eşlerinden sadece iyi bir anne ve evi ile ilgili sorumluluklarını bilen bir eş olmasını ister. Aşk ve mutluluğu da dışarıda yaşamak ister. Dolayısıyla gejšalar böyle düşünen erkekler için o dönemde oldukça tercih edilirdurumda olmuştur.¹¹²

Gejša olabilmek için oldukça disiplinli bir eğitimden geçmek gerekmektedir. Yeni eğitime başlayan gejšalar “*Maiko*” olarak isimlendirilir. Bu dönem genelde üç yıl sürer. Kız çocukları beş yaşından itibaren sanat, dans ve müzik dallarında eğitim almaya

¹⁰⁸ Okan Haluk Akbay, “Japon Atasözlerinde Kadın İmgesi”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, Sayı 6, (2012), ss. 149-56.

¹⁰⁹ Petek Kitamura, *Hayaller Ülkesi Japonya*, İstanbul: Erko Yayıncılık, 2007, s. 75.

¹¹⁰ Serdar Nazım Kölürbaşı, *Japonya: Modern Bir İmparatorluğun Doğuşu*, İstanbul: Kısurat Yayınları, 2017, s. 81.

¹¹¹ Füsün Kavrakoğlu, “Doğu’da Kadının Konumu”, *Füsün Kavrakoğlu*, <https://kavrakoglu.com/siddet-40-doguda-kadının-konumu-1-japonya-1/>. (erişim tarihi: 27.01.2019).

¹¹² Kölürbaşı, *Japonya: Modern Bir İmparatorluğun Doğuşu*, s. 82.

başlar. Günümüzde ilk ve orta öğrenimin zorunlu olması sebebiyle eğitim 15 yaşında başlar.¹¹³ ‘*Nagauta*’ denilen Japonlara özgü bir şarkı söyleme yönteminin dersini alırlar. ‘*Şamisen*’ isimli müzik aletini çalmayı öğrenirler. Japon kültürüne ait öğelerin tümüne hâkim olan kızlar zarafet, bilgelik, nezaket, çekicilik sahibi olmak için de ayrı bir eğitim alırlar. Gejšaların makyajı, kimonoları, saçları ve saçlarındaki aksesuarlar ayrı ayrı önem taşır. Gejša olana kadar kendi saçlarını kullanabilirler. Ancak saçlarının bozulmaması için özel bir yastıkta uyumaları gerekir. Maikoluktan sonra bu kural uygulanmaz çünkü artık takma saç kullanabilirler.¹¹⁴ Duygularını yansıtmamak için makyajlarının beyaz olduğu söylenmektedir.¹¹⁵ Kimonolarının boyun kısmını arkadan daha açık bırakmaları da dikkat çeker. Bunun sebebi, Japon erkeklerinin bayanların en çok ense ve boynundan etkilendiği görüşüdür.¹¹⁶

Gejšalar evlenmezler, evlenirlerse gejšalık yapamazlar. Popüler bir gejšanın sunduğu hizmet pahalıdır, isteyen herkes bu hizmetten yararlanamaz. Uluslararası bir şirketin yöneticisi, sanatçı ya da tanınan bir politikacı olmak gerekebilir.¹¹⁷ Gejšaların müşteri ile ilişkileri sınırlıdır; yemek servisi yapmazlar, sadece kadehlere içki doldururlar. Müşteri ile gece beraber kesinlikle kalmazlar.¹¹⁸ Müşteriye tatlı dilli davranmak, ona kendini özel hissettirmek, iş stresinden bir süreliğine de olsa onu uzaklaştırmak, güzel sanatlar ve müzikle ilgili yeteneklerini sergilemek iyi bir gejšadan beklenenlerdir. *Mizuage* töreni, gejšaların açık artırma yoluyla bekâretlerinin satıldığı törendir. Bu paranın çoğunu gejša, çocukluktan bu yana eğitim masraflarını karşılayan kaldığı yere öder.¹¹⁹

Günümüzdeki hali ile gejšalık 17. yüzyılda daha fazla öne çıkmıştır. Bunun sebebi olarak Tokugava Dönemi’nde üst sınıf olarak sayılan samurayların eğlenme amacıyla gejšaların olduğu mekânları sık tercih etmeleri söylenebilir. 19. yüzyılda gejšalık en popüler dönemini geçirmiştir. 1950’lerde 80.000 civarında olan gejša sayısı günümüzde gittikçe azalmakta olup 30.000’e kadar düştüğü belirtilmektedir. 1959 yılında yürürlüğe giren zorunlu eğitim kanunu ile genç kızların gejša eğitim evlerine

¹¹³ Kavrakoğlu, “Doğu’da Kadının Konumu”.

¹¹⁴ Erol Kaynar, “Gejša”, , <http://www.hurriyet.com.tr/seyahat/japonyada-gejsa-ile-bir-saatlik-gorusmeye-neden-kucuk-bir-servet-odedim-40561079>. (erişim tarihi: 22.01.2019).

¹¹⁵ Kölürbaşı, *Japonya: Modern Bir İmparatorluğun Doğuşu*, s. 83.

¹¹⁶ Arthur Golden, *Bir Gejša’nın Anıları*, (çev. Azize Bergin, Zeliha İyidoğan Babayiğit), İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 2015, s. 88.

¹¹⁷ Kölürbaşı, *Japonya: Modern Bir İmparatorluğun Doğuşu*, s. 83.

¹¹⁸ Kitamura, *Hayaller Ülkesi Japonya*, ss. 76-77.

¹¹⁹ Kavrakoğlu, “Doğu’da Kadının Konumu”.

görmeleri imkânsız hale gelmiştir. Diğer yandan, hem gejša hizmetinin çok pahalı olması hem de artık bayanların uzun ve zorlu bir eğitim gerektiren gejšalıđı tercih etmemeleri buna sebep olarak gösterilebilir.¹²⁰ Günümüzde gejšalık feminist kadınlar tarafından eleştirilirken, geleneğe bağlı olanlar tarafından ise değer verilen bir meslek olarak görölmektedir.¹²¹

Gejšalıktan emekli olanlar bařka emekli gejšalar ile birlikte bir ev açıp yeni öđrenciler yetiřtirir. Emekli gejšalara da ‘*Mama*’ denilir. Bu mesleđi tercih etme nedeni sorulduđunda kıyafetleri içinde kendilerini özel hissetmeleri ve çevreden saygınlık görmeleri olarak cevap verirler. Gejšalıđın hayat kadınlıđı olduđuna dair inanıř gerçeđi yansıtmamaktadır. Gejšalar, birlikte olmak için sečilken kadınlar deđildir. Bir gejša ile temasta bulunmak bile yasaktır.¹²²

řekil 2: Gejša

Kaynak: Serkan Bođaç Yılmaz, “Gejšaların Gizemli Dünyası”,<http://www.milliyet.com.tr/Iste--Geysalarin-gizemli-dunyasi--molatik-4337/?Sayfa=3>(eriřim tarihi: 16.05.2019)

¹²⁰ Kitamura, *Hayaller Ülkesi Japonya*, s. 77.

¹²¹ Kavrakoğlu, “Doğu’da Kadının Konumu”.

¹²² Kaynar, “Gejša”.

1.2.6. Eşcinsellik

Japon toplumu, bizim toplumumuz ve Batı'dan farklı olarak evlenmeden yapılan cinselliği bir günah olarak kabul etmediğinden, eşcinsellik konusunda daha müsamahakâr bir görüşe sahiptir. Bir hayvanla cinsel ilişkiye girme ve enstest ilişki günah kabul edilirken, eşcinsellik bunların arasında yer almaz. Duygusal etkileşimin cinsel ilişkinin temeli olduğunu vurgulayan eski metinlerde saf bir niyetle gösterilen davranışlar kınanmaz. Kadının doğum, regl ve ölüm¹²³ sebebiyle kirli kabul edilmesi Şintoizm'de erkeğin kutsal mekânlarda ve ayinlerde daha fazla ön planda olmasını sağlamıştır. Buna bağlı olarak erkeklerin birbiri ile cinsellik yaşama ihtimali olağan görülür diyebiliriz. Bu duruma ilk olarak, dünyanın ilk romanı kabul edilen “*Genci Monogatari*”de rastlanır.¹²⁴ Romanın bir bölümünde, Heian döneminde (794-1192) gözde konumda olan başkahraman Prens Genci kız kardeşi tarafından reddedildiğinde erkek kardeşi ile birlikte olduğu ifadesi geçmektedir. Başka bir pasajda Genci'nin oğlu olarak bilinen Kaoru isimli kahraman, sevgilisi onu reddettiğinde kızın erkek kardeşini tercih ettiği geçmektedir. Kamakura döneminin (1192-1336) ilk yıllarında egemen sınıf olan samuraylar arasında eşcinselliğe rastlanır. Askeri eğitimde bu yönde eğilimler olması sakıncalı karşılanmamıştır. Bu dönemde yaşamış bir şogun bu konuyu tiyatro ile ilişkilendirmiş ve Noh tiyatrosunun gelişimine katkıda bulunmuştur.¹²⁵

Muromachi döneminde (1338-1573) yazılan birçok eserde Budist rahipler ile rahip olmak için eğitilen kişiler arasında eşcinsel ilişkiler olduğundan bahsedilir. ‘Erkeksi Aşkın Aynası’ isimli eserde kadınların önemsizliğine vurgu yapıp eşcinsellikten iki erkek arasındaki gerçek sevgi olarak bahsetmektedir. Tokugava dönemine (1603-1868) gelindiğinde eşcinsel ilişkiler için özel evler kurulmuştur. Devlet buraları denetim altında tutmak amacıyla kurallar tayin etmiştir. Toplumda yaygınlaşan kadın karşıtlığına karşı önlem almak amacıyla bazı yollar denenmiştir. Eşlerini aldatmak istemeyen kadınlar arasında lezbiyenlik yaygın hale gelmiştir. Lezbiyenlik 19. yüzyıl dönemi bazı resimlere ve çizgi romanlara konu olmuştur. Bu durumun Çin etkisiyle oluştuğunu belirtenler olduğu kadar, Japonların karakterine uygun olduğunu

¹²³ Çünkü Kami İzanami'nin doğum esnasında ölmesinin Kami İzanagi'yi kirlettiğine inanılır.

¹²⁴ *Genci Monogatari*: Dünyanın ilk romanı olarak bilinen, Japon edebiyatının en güçlü klasik romanı sayılan 12. yüzyılda kaleme alınmış eser. Roberts, *Japanese Mythology A to Z*, s. 45-46.

¹²⁵ Sandra A. Wawrytko, “Eşcinsellik ve Çin-Japon Dinleri”, *Sınırlarda Dolaşmak Dinlerin Eşcinselliğe Bakışı*, (ed. Süleyman Turan), İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık, 2018, s. 294.

düşünen yazarlar da olmuştur. Ancak 18. yüzyıldan itibaren günümüzde değişen algıya göre, ilk kamilerin erkek ve kadın olarak cinsel ilişkiye girmesini örnek alarak heteroseksüel ilişkinin doğruluğuna vurgu yapılmaktadır. Doğal olan yolun karşı cinse duyulan hisler olduğu, neslin devamı için bunun gerekliliği yönündeki kanaat ağır basmaktadır.¹²⁶

1.2.7. Ohaguro (Siyah Dişli Kadınlar)

‘Ha’ kelimesi Japonca ‘diş’, ‘kuro’ kelimesi ‘siyah’ anlamında olup ses değişikliğine uğrayarak ‘guro’ olarak telaffuz edilir. ‘Kara dişliler’ olarak çevirebileceğimiz *ohaguro*, insanların (çoğunlukla kadınların) dişlerini siyaha boyadığı eski bir geleneğe dayanır. Bu geleneğin Güneydoğu Asya, Pasifik Adaları ve Güney Amerika dâhil olmak üzere çeşitli yerlerde uygulanmakla birlikte, en yaygın olarak Japonya’da görülmektedir. 19. yüzyılın sonlarına kadar siyah dişler Japonya’da güzellik sembolü olarak görülürdü.¹²⁷

Şekil 3: Ohaguro (Siyah Dişli Kadın)

Kaynak: Wu Mingren, “The Allure of Blackened Teeth: A Traditional Japanese Sign of Beauty”, <https://www.ancient-origins.net/history-ancient-traditions/allure-blackened-teeth-traditional-japanese-sign-beauty-005544> (erişim tarihi: 16.05.2019)

¹²⁶ Wawrytko, “Eşcinsellik ve Çin-Japon Dinleri”, s. 308.

¹²⁷ Wu Mingren, “The Allure of Blackened Teeth: A Traditional Japanese Sign of Beauty”, <https://www.ancient-origins.net/history-ancient-traditions/allure-blackened-teeth-traditional-japanese-sign-beauty-005544>. (erişim tarihi: 26.01.2019).

Dişleri siyaha boyama uygulamasının ne zaman ne nasıl başladığı kesin olarak bilinmese de Heian döneminde (794-1185) en fazla rağbet gördüğü belirtilmektedir. Bazı kaynaklarda Kofun döneminden kalma kemik dişlerde siyah boya izleri bulunduğu geçmektedir. Bazı peri masallarında, halk hikâyelerinde ve Genci Monogatari’de de bahsedildiği görülür. İlk olarak 15 yaşına gelmiş erkek ve kızların yetişkin olduklarını kanıtlamak için ohaguroyu uyguladıkları belirtilir. Daha sonra da aristokrat sınıfın tercih ettiği bir uygulama haline geldi. Ohaguro, herkes tarafından pek bilinmiyordu bu yüzden bu uygulamayı bir sınıf ayrımı belirtisi olarak da anlayabiliriz. O dönemde evlenmek isteyen kadınlar yüzlerini beyaza boyardı ve siyah dişlerin bu görüntüyü tamamladığı düşünülürdü. O dönemlerde dişler daha sarıydı ve yüz beyaza boyandığında sarı dişler daha kötü görünürdü. Görünümü güzelleştirmek adına dişlerine zarar veren bu uygulamayı yapmak kadınlar arasında moda haline gelmiştir.¹²⁸

Siyah zeminli nesnelere güzel görüldüğü düşüncesi de bu uygulamaya sebep olmuştur. Boyayı elde etmek için bir parça demir sake veya sirkenin içinde bekletilirdi. Asitle rengi değişen sirkenin içine toz haline getirilmiş sumak yaprağı eklenince siyah boya elde edilirdi. Bu da bir fırça yardımıyla dişlere sürülürdü. Kalıcı olması için de işlem birkaç gün arayla tekrarlanırdı. O anda olumsuz etkisi fark edilmese de uzun vadede dişlere zararlı olan bu karışım ileriki yıllarda hükümet tarafından yasaklandı.¹²⁹

Muromachi döneminde (1336-1573) ohaguro, zengin, belli bir statüye sahip yetişkin kişiler arasında yaygındı. Askeri komutanların kızları da genellikle olgunlaşmalarının yakın olduğunu belirtmek için 8-10 yaşlarında bunu uygulardı. Ohaguronun garip olan bir kullanımı da erkekler tarafından tercih edilmesidir. Savaşlarda yüzüne kalıcı izli yara açılan ordu komutanları da bayanlar gibi makyaj yapıp dişlerini siyaha boyarlardı.

Edo döneminde de (1603-1868) ohaguronun önceki kadar yaygın olmasa da kullanıldığı görülmüştür. Bu dönemde ohaguro, evlenmek isteyen ve evli olan kadınlar tarafından uygulanırdı. Aynı dönemde ohaguroyu geyşalar ve hayat kadınları da uygulamıştır. Ayrıca aristokrat sınıfın erkekleri de uygulardı. Diğer yandan bu dönemde artık ohaguronun külfetli, yorucu ve modası geçen bir uygulama olduğu düşünülme

¹²⁸ Takira Tokizawa, “Ohaguro: Why Did the Japanese Dye Their Teeth Black?”, , <http://jpninfo.com>. (erişim tarihi: 26.01.2019).

¹²⁹ Lesley Downer, “Black Teeth (Ohaguro)”, <https://www.lesleydowner.com/black-teeth-ohaguro/>.(erişim tarihi: 27.01.2019).

başladı. Özellikle kırsal kesimde zaman ayıracak daha önemli işlerin olması sebebiyle ohaguro sadece festivallerde, düğün ve cenaze gibi özel günlerde uygulanır oldu. 1870 yılı Meici dönemi başlangıcı ve modernleşme zamanı ile birlikte, ohaguro hükümet tarafından yasaklandı. Meici yenileşmesinden sonra tekrar izin verildi fakat eski popülerliğine ulaşamadı.¹³⁰

20. yüzyıla gelindiğinde toplumdaki gelişme ve ilerlemelerle ilişkili olarak artık kadınlar makyaj yapmaya daha az süre ayırmaya başladı. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası Batı ile olan ilişkiler arttıkça, cilt bakım ürünlerindeki çeşitlilik ve makyaj ürünlerindeki renk seçeneği de artmıştır. Eskisi gibi bembeyaz bir pudrayla makyaj yapılmasa da Japonlar için hâlâ beyaz ten güzelliği anlamına gelmektedir.¹³¹

1.3.TARİHSEL DÖNEMLERE GÖRE KADIN

Çin kaynaklarına göre ikinci yüzyılda Japon adalarında yüz civarı küçük devlet vardı. Bunlardan ilk büyük devlet olarak sayılabilecek olanı, ikinci yüzyıl ortalarında bir kadın hükümdarın otuz devletçisi bir araya getirmesiyle oluşmuştur. Ayrıca kaynaklar o dönemde Moğolların da anaerki bir yapıda olduğundan bahseder, evliliklerde erkeğin kız evine damat olarak gittiği belirtilir.¹³² Japon tarihindeki yüz yirmi beş hükümdar içinde kadın hükümdar sayısı sekiz tanedir.¹³³

Dünyanın ilk romanı olarak bilinen *Genci Monogatari* (Prens Genci'nin Hikâyesi), Heian döneminde (650-1185) sarayda yaşayan bir kadın tarafından yazılmıştır.¹³⁴

1.3.1. Himiko Dönemi (MÖ 3. yy)

Himiko, arkaik Japonca'da "güneş çocuğu", "güneş kızı" anlamında bir kelimedir. Himiko, Japonya'nın bilinen ilk yöneticisidir ve Japonya'nın halen en önemli mabedi olan İse Mabedi'ni yaptıran kişi olarak bilinir. Efsaneye göre Himiko, Güneş Tanrıçası *Amaterasu*'nun simgesi olan aynanın velayetinin verildiği imparator *Suinin*'in

¹³⁰ Tokizawa, "Ohaguro: Why Did the Japanese Dye Their Teeth Black?"

¹³¹ "Ohaguro: The Beauty of Blackened Teeth in Old Japan", : <https://livejapan.com/en/article-a0001026/>. (erişim tarihi: 27.01.2019).

¹³² İbrahim Okur, *Japonya Bir Yükselişin Hikayesi*, Bursa: Okursoy Kitapları, 2009, s. 6.

¹³³ Eylül Arslan, "Kaneto Shindo Sinemasında Kadın Temsili Üzerine Bir Değerlendirme: Onibaba ve Kuroneko", *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, Cilt 3, Sayı 6, (2018), s. 11.

¹³⁴ Ashkenazi, *Japon Mitolojisi*, s. 47; Hunter, *Modern Japonya'nın Doğuşu*, s. 194.

kızıdır. Japon kaynaklarına göre bu olay MÖ 1. yüzyıl- MS 1. yüzyıl tarihleri arasına tekabül eder. Fakat daha kesin olarak kabul edilen Çin kayıtlarında Himiko adında evlenmemiş bir kraliçeden MÖ 3. yüzyılın başlarında bahsetmektedir. Bazı kaynaklara göre Himiko, Yamatai adında bir bölgeye hükmetmiştir. Onun hem bir yönetici hem de yüksek bir rahibe olarak iki ayrı statüye sahip olduğu anlaşılmaktadır.¹³⁵

Eski Çin kaynaklarında Himiko'nun bir şaman olduğundan da bahsedilmektedir. Doğaüstü güçleri olan Himiko'nun, Japon devletçiklerini siyasî ve dinî bakımdan bir araya getirdiği, klanlar arasındaki çekişmeleri bitirdiği ifade edilir.¹³⁶ Devletin birliğini sağlayan etkili bir imparatoriçe olarak Himiko'nun daha sonra bir kamiye dönüştüğü, bunun da Güneş Tanrıçası Amaterasu olduğuna dair bir inanış vardır.¹³⁷

Prenses Himiko'nun yönettiği Yamato Krallığı'nın Japonya'nın neresinde olduğu tam olarak bilinmemektedir. Buna bağlı olarak MÖ 3. yüzyılda Japonya'nın hâlâ küçük devletler halinde yönetildiği ve Himiko'nun bu devletleri bir araya getirmeye çalıştığı belirtilmektedir. Prenses Himiko'nun 238 yılında Çin devletlerinden olan Wei'den Japon tarihinde ilk yazılı isim kabul edilen "Va'nın Kraliçesi" unvanını aldığı bilinmektedir.¹³⁸

12. yüzyılda yazıldığı düşünülen ve günümüzde Japon klasikleri içinde görülen *Koncaku Hikâyeleri*'ne göre beylikler döneminde kadının toplum ve aile içindeki konumu güçlüdür.¹³⁹ Diğer taraftan aynı yüzyılda Konfüçyanizm'in Japonya'da etkili olmasıyla kadın toplumdaki konumunu kaybetmeye başlamıştır. Aynı şekilde, Budizm'deki algıya göre kadının "günah işleyen" varlık olarak görülmesi, onun toplumdaki güçlü etkisini zayıflatan diğer bir etken olarak görülmektedir.¹⁴⁰

1.3.2. Heian Dönemi (794-1185)

Heian döneminde kadınların evlendikten sonra soyisimlerini koruma hakkı vardı. Heian döneminde merkezi yönetimin gücünü yavaş yavaş bölgelere bırakmasıyla

¹³⁵ Adam Augustyn, "Himiko", *Encyclopedia Britannica*, , <https://www.britannica.com/topic/Himiko-Japanese-ruler>. (erişim tarihi: 20.01.2019).

¹³⁶ Tokita Yuusuke, *Zukai Fuco*, Japonya: Shinkigensha, 2011, s. 8.

¹³⁷ Okan Haluk Akbay, *Kojiki: Japon Mitolojisinin Bir Yolculuk*, Çizgi Kitabevi, 2014, s. 119.

¹³⁸ Holcombe, *Doğu Asya Tarihi*, s. 112.

¹³⁹ Akbay, "Japon Atasözlerinde Kadın İmgesi", ss. 146-59.

¹⁴⁰ Katō, "Women's Associations and Religious Expression in the Medieval Japanese Village", s. 128.

siyasi değişimler farklı bazı alanlara da etki etmiştir. Bazı aileler güçlenirken bazıları da kapalı bir hayat yaşamaya mecbur kaldı. Kadınların bu döneme dek yönetimde önemli ölçüde söz sahibi olması artık az rastlanılan bir durum haline geldi. Bazı aristokrat ailelerin kadınları geri planda yaşamaya başladı. Bu süreçte kendilerini eğlendirmek amaçlı edebiyata ilgi duymaya başladı. Hece yöntemi ile oluşturulan Hiragana alfabesi de kadınların kendi aralarında kullandıkları yazışmalar sonucu oluşturulmuş Japon alfabesidir. Hiragana kelimesi ‘kadın eli’ anlamında kullanılırdı. Edebi tarzda ilk büyük günlük kabul edilen *Tosa Günlüğü*’nün yazarı Ki no Tsurayuki erkek olmasına rağmen kendisini kadın olarak tanıtmıştı. Japon edebiyatında uzun roman niteliğindeki eserler de Heian dönemi kadın edebiyatı çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Bu eserlerden en ünlüsü *Genci Monogatari* (Genci’nin Hikâyesi) Lady Murasaki’nin(978-1016) kaleminden çıkmıştır. Bu eser, Heian döneminin sanat anlayışını en iyi şekilde yansıtmakta ve tamamen özgün Japon anlayışının bir ürünüdür.¹⁴¹

1.3.3. Tokugava Dönemi (1603-1868)

Tokugava döneminde yönetime savaşçı sınıf olan samuraylar hâkimdi. Halk çiftçi, üretici ve tüccar olarak üç sınıfa ayrılmıştı. Bu üç zümrenin yönetimi samuraylara aitti. Derebeyi olarak tanımlayabileceğimiz ‘*daimyolar*’ samurayları yönetirken, en üst sınıf olarak ‘*Şogunlar*’ da daimyoları yönetmekteydi.¹⁴²

Meici restorasyonunun Japonya’nın toptan modernleşmesi olarak görülmesine karşılık Tokugava dönemi de toplumda bazı gelişmelere tanıklık etmiştir. Samuray sınıfının etkin olduğu Tokugava döneminde diğer sınıfların erkek ve kız çocukları da eğitim hakkından faydalanmaktaydı. “*Şoseiko*” adı verilen yükseköğrenim kurumlarının varlığı ile birlikte, kasaba ve kırsal alanlarda yaşayanlar için özel eğitim kurumlarından da bahsedilmektedir. 19. yüzyıl ortalarında ülkedeki okuma yazma oranı erkek çocuklarda %40, kız çocuklarında ise % 15 civarındaydı.¹⁴³

Bu dönemde kadın nüfusun en az yüzde 10’unu oluşturan kadın samurayların Konfüçyüs öğretilerine göre babasına, eşine ve büyük oğluna itaat etmesi beklenirdi.

¹⁴¹ Holcombe, *Doğu Asya Tarihi*, s. 39.

¹⁴² Hasan Fatih Seval, “Japon Kalkınmasının Temel Taşı: Meiji Restorasyonu ve Iwakura Heyeti”, *İş ve Hayat Dergisi*, (2017), Cilt 3, s. 102.

¹⁴³ Cihan, *Japonya’da Eğitim Kültür ve Modernleşme*, ss. 15-18.

Kadın nüfusun yüzde 80'lik kısmı tarlada erkeklerle birlikte çalışıyordu.¹⁴⁴ Yönetici sınıfındakiler bazı değerleri öyle aşlamıştı ki, en alt sınıf olan çiftçilerde bile kadına verilen değer giderek azaldı. Bu dönemin sonunda da artık Japonya'nın ataerkil bir toplum olduğu kanısına kesin olarak varıldı.¹⁴⁵ Tokugava döneminde kızlar okumaz yazmayı öğrenmek için erkeklerle birlikte "Terakoya" denilen Budist mabet okullarına gitmeye başladı. Bu dönemin sonunda Terakoya Okuluna devam edenlerin yüzde 79'u erkek, yüzde 21'i ise kızlardı.¹⁴⁶ Bazı şehirlerde Terakoyalarda kadın öğretmenler vardı. Ancak bu okullar yükseköğretim seviyesinde değildi.¹⁴⁷

Tokugava'nın şogunluk döneminde her alanda sıkı bir disiplin olmakla birlikte kadınlar ile ilgili de bazı kurallar konmuştu. M.S. 679 yılına ait bir ferman ile rahip ve rahibelerin kıyafetlerinde kullanılan kumaş cinsi ve renklerinde kısıtlamalara gidilmişti. Yıllık gelirine göre ailelerin yaşam tarzlarında bazı sınırlar çizilmiştir. Örneğin, yıllık geliri düşük olan çiftçi bir ailenin kadını deri sandalet giyemez, bunun yerine hasırdan sandaletler ya da ahşap terlik giyebilirdi. Saçlarına ise pullu saç tokası veya ipekten bir şey takamazdı. Kullandığı taraklar da kemikten olmalı, fakat fildişi olmaması gerekirdi. Kadınların konuşma tarzı, hangi konularda konuşması gerektiği gibi pek çok ayrıntı ait oldukları toplumsal sınıfın çizdiği sınırlara bağlıydı.¹⁴⁸

Samurayların önemli bir role sahip olduğu bu dönemde kadın samuraylar da vardı. Bunlara *onna bugeisha* denilirdi. Bazen savaş alanında erkeklerle birlikte mücadele etmiş kadın samuraylar da olmuştur. Kadın samuraylar arasında en çok bilinen isim bir ok ve kılıç ustası olan *Tomoe Gozen*'dir. 1180-1185 yılları arasında yaşanan *Gempei Savaşı*'nda öne çıkan bir isim olmuştur.¹⁴⁹ "Taira saldırılarına karşı savunmada bulunan üç bin kişilik birliği yönetmiştir."¹⁵⁰ Ayrıca samurayların eşleri, savaş dönemlerinde ailenin sorumluluğunu üstlenir, dövüş sanatları eğitimi almış olan kadınlar herhangi bir saldırı karşısında evlerini savunurdu.¹⁵¹

Samurayların intihar ritüeli olarak bilinen *harakiri*, kadınlarda *jige* olarak adlandırılırdı. Kadınlar, savaş dönemlerinde *jige* yöntemine başvururdu. Erdemlerinin

¹⁴⁴ Hays, "Women and Education in Japan".

¹⁴⁵ Hunter, *Modern Japonya'nın Doğuşu*.

¹⁴⁶ Hays, "Women and Education in Japan".

¹⁴⁷ Saito, "Gender Equality in Education in Japan".

¹⁴⁸ Hearn, *Japonya*, ss. 53-55.

¹⁴⁹ Kitamura, *Hayaller Ülkesi Japonya*, s. 83.

¹⁵⁰ Ashkenazi, *Japon Mitolojisi*, s. 162.

¹⁵¹ Kitamura, *Hayaller Ülkesi Japonya*, s. 83.

bir simgesi olarak bir bıçağı boğazına saplayarak damarlarını keserlerdi. Bunun sebebi, kadının ailesinden birinin işlediği suçtan dolayı onun da kendini suçlu kabul ederek hayatına son vermek istemesidir. Örneğin, kocası ölüme mahkûm edilen kadının *jigeye* başvurması, dul kalan kadının kocasının yanına giderek ölünce de ona hizmet etmeye devam etmek istemesi gibi. Bu intiharlar da feodal kurallara göre gerçekleştirilirdi. İntihar eden kadın beyaz giysi giyerdi. Bu dönemdeki anlayışa göre, kadının feodal beyi kocasıdır. Kocasına karşı saygılı olması, özverili davranması temel görevidir. Konfüçyüs'ün ahlak kurallarına göre bir kişinin efendisi ya da aileden bir büyüğü öldürülürse bunun intikamını almadan katili ile aynı gökyüzü altında yaşaması o kişiyi yasaklanmıştır. Dolayısıyla kişinin bu sebeple hayatına son vermek istemesinde Konfüçyüs'ün bu kuralının etkili olduğunu söyleyebiliriz.¹⁵²

17. yüzyılın ikinci yarısında Japon toplumunda katı ayrımlara dayanan sınıflaşmalar ortaya çıkmıştır. Nüfusun yüzde yedisini oluşturan samurayların askeri üstünlüğü söz konusu olmuştur. Sosyal yaşamda aile büyüğüne mutlak biçimde boyun eğmeyi ve erkeğin kadına üstünlüğünü savunan ahlak anlayışı otoriter yapının temel kurallarından olmuştur.¹⁵³

Japon toplum yapısına bakıldığında kadın-erkek ayrımının en fazla hissedildiği dönem, bu dönem olarak kabul edilebilir. Tokugava döneminde kız çocuklarına okutulan bir kitapta, kadının temel görevinin evlenmeden önce babasına, evlendiğinde eşine, yaşlandığında da oğluna hizmet etmek olduğu belirtilmektedir. Aynı kitapta, erkeklerin çok konuşan, sürekli hastalanan, kötü huylu ve çocuğu olmayan kadınları bırakmaları gerektiğinden söz edilmektedir.¹⁵⁴

Kabuki tiyatrosunun kuruluşu Tokugava dönemine denk gelir. Sıkı kurallar gözetilen bu dönemde kadınların tiyatrodaki yer alması yasaktı. Kadın rollerinde “*onnagata*” denilen kadın hareketlerini taklit edebilen erkekler oynuyordu.¹⁵⁵

1.3.4. Meici Dönemi (1868-1912)

Meici döneminde “üretimde artış, endüstride teşvik” politikası hâkimdi. Şirketler özellikle teknik olarak donatılmış erkek çalışanlara öncelik verdi. Kadınların sadece ev

¹⁵² Hearn, *Japonya*, ss. 188-89.

¹⁵³ “Japonya”, *AnaBritannica*, İstanbul: Ana Yayıncılık, 2004, Cilt 12.s. 254

¹⁵⁴ Akbay, “Japon Atasözlerinde Kadın İmgesi”, ss. 146-59.

¹⁵⁵ Holcombe, *Doğu Asya Tarihi*, s. 222.

işleri ile ilgilenmesi, fakirlik gibi zorunlu durumlar hariç çalışmaması görüşü baskındı.¹⁵⁶

Meici döneminden itibaren Japonya’da Batı eğitim sistemi örnek alınmaya başlandı. 1871 yılında Eğitim Bakanlığı kuruldu ve bir yıl sonra da Eğitim Sistemi Yönetmeliği düzenlendi. Okullar ilkokul, ortaokul ve üniversite olarak üç seviyeye ayrıldı. Yaşı, aile mesleği veya sosyal statüsüne bakılmaksızın tüm çocukların eğitime katılması istendi. 1890’larda kız çocuklarının okula gitme oranı yüzde otuz oranındaydı. Aileler kızların okula gitmesinin gerekli olduğunu düşünmüyordu. Okula ödenen ücretler de kızların eğitim görmesini engelleyen bir sebepti. Ancak Japonya’da 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarında yaşananlar sebebiyle bu durum değişmeye başladı. 1894-1895 yılları arasında Japonya’nın Çin ile savaşından sonra ülkede milli eğitime verilen önemin artmasıyla hükümet bununla ilgili yeni adımlar atmaya başladı. 1904-1905 Japonya-Rusya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Japonya’da kapitalizmin hızlı bir ilerleme göstermesiyle toplumun her alanında hissedilir değişimler başladı. Eğitim alanındaki değişimler de buna dâhildir. İlk zamanlarda kızlar için açılan ortaokullarda derslerin içeriği erkek ortaokullarındakilerden farklıydı. Tarih, sanat, yabancı dil, matematik, fen, fizik, hukuk, ekonomi ile ilgili ders saati az iken el işleri, temizlik, ev ekonomisi, müzik dersleri programın çoğunluğu oluşturan derslerdi.¹⁵⁷

1.3.5. Günümüzde Japon Kadını

Meici Reformları’ndan sonra Batılılaşma hareketleri kapsamında Japon kadınının hakları ile ilgili önemli bazı gelişmeler yaşanmış olsa da bu durum kadının toplumdaki konumu hususunda fazla hissedilememiştir. Bunun nedenlerinden birisi, Japonların “aile” ve “kadın” konusundaki muhafazakâr tutumlarıdır. Yenileşmenin en yoğun şekilde yaşandığı bu dönemde dahi “Aileyi erkek temsil eder” veya “Kadın erkeği için yaşar” düşüncesi toplumun zihninden çıkartılamamıştır. İlk dönemlerden bu yana devam eden “Evi yöneten erkektir” düşüncesi, Meici döneminde düzenlenen yeni Japon hukuku içerisine eklenmiştir. Buradan hareketle, beylikler dönemindeki kadının konumunun günümüze yaklaştıkça iyileşmesi beklenirken, iç veya dış sebeplerden

¹⁵⁶ Eiko Shinotsuka, “Women Workers in Japan: Past, Present, Future”, *Women of Japan and Korea: Continuity and Change*, (ed. Joyce Gelb, Marian Lief Palley), Philadelphia: Temple University Press, 1994, s. 105.

¹⁵⁷ Saito, “Gender Equality in Education in Japan”.

dolayı güçsüzleşmiş, güçlü durumuna bir dönüş yaşayamamıştır.¹⁵⁸ Batılı yenileşmelerin izleri hissedilmeye başlansa da, Japonya’da Meici döneminde kadın Batı tarzı giyindiğinde kocasının önünde yürüse de, kimonosunu giydiğinde kocasının arkasında yürümüştür. Günümüzde hâlen dışarıda batı tarzı giyinen kadınlar ev içinde geleneksel kıyafetlerini giymeye devam eder.¹⁵⁹

Batılılaşma hareketleri adı altında modern bir Japonya çabalarına rağmen Japon kadının kendine özgü asaleti ve inceliği bugün bile varlığını devam ettirmektedir.¹⁶⁰ Japon kadını dendiğinde eskiden beri akla gelen ilk özellikler estetik ve görgü olmuştur.¹⁶¹ Kadınsı özelliğini hiç yitirmeyen, eşine de bu özelliğini en iyi şekilde hissettiren Japon kadını erkeğin ailesi ile birlikteyken mutlu ve huzurlu olmasını sağlamaktadır. Erkeğine öyle özgüven vermektedir ki erkek bu duygu ve inançla sorumluluklarını en güzel şekilde yerine getirir.¹⁶²

Kırsal kesime bakıldığında geleneksel algıya göre yine kadın, karar verme mekanizmasına sahip olmayan bir yere sahipti. 20. yüzyıla gelene kadar kadınlar köyde erkekler ile birlikte çalışır, üretir, evde de sorumluluğu üstlenirdi. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra erkeklerin tarım dışında işlerde çalışmaya başlamasıyla tarım işlerinin tamamı kadına kaldı. Üretimin her aşamasında karar veren ve uygulayan kadın, toplumda da daha etkin olarak rol almaya başladı. Kırsal kesimde de erkek ve kadın eşit oranda ehliyeteye sahip oldu. Günümüzde köylerde yaşamın iyileştirilmesi, üretimin artmasına yönelik politikalarda artık kadın merkezli çözümler dile getirilmektedir. Kadınlarda geçmişteki *dilsiz gelin* pozisyonundan artık *çiftçi kadın* rolüne doğru bir geçiş yaşamaktadır.¹⁶³

Günümüzde artık çocukları üniversiteden mezun olan kadınlar gittikçe artan bir sayıyla boşanmayı tercih etmektedirler. Bu, “orta yaş boşanması” olarak isimlendirilmektedir.¹⁶⁴1980 yılında boşanma oranları bin kişide 1.22 iken, 2016 yılında 1.73’e kadar yükselmiştir.¹⁶⁵

¹⁵⁸ Akbay, “Japon Atasözlerinde Kadın İmgesi”, ss. 146-59.

¹⁵⁹ Arslan, “Onibaba ve Kuroneko”, s. 11.

¹⁶⁰ Tuncoku, *Mektup Var*, s. 148.

¹⁶¹ Tolga Özşen, *Japon Modernleşmesine Kırsaldan Bakış*, İstanbul: Nobel Bilimsel Eserler, 2016, s. 97.

¹⁶² Tuncoku, *Mektup Var*, s. 149.

¹⁶³ Özşen, *Kırsaldan Bakış*, s. 105.

¹⁶⁴ Demirdurak, *Japonya*, s. 38.

¹⁶⁵ Çetiz, “Japonya’da Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Olmak”.

1986 yılı Nisan ayında çıkarılan Erkek ve Kadın Fırsat Eşitliği Yasası 1997 yılında gözden geçirilmiştir. 1999 yılında uygulamaya alınan gözden geçirilmiş konular, istihdam ve terfi etmede ayrımcılığın kaldırılmasına ilişkindir. Cinsel tacizin engellenmesinde de işverenlere daha fazla sorumluluk yükleme yoluna gidilmiştir. Yenilenen Çalışma Standartları Yasası ile birlikte kadınların tatil günlerinde, gece geç saatlerde ve düzensiz çalışma saatleri içeren işlerde çalışmalarına kısıtlama getirilmiştir.

Japon hükümeti tarafından 2000 yılında yürürlüğe sokulan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Temel Planı'na göre şu ilkeler öncelikli olarak hedeflenmiştir:

1. Kadınların siyasete katılımını artırmak, seçim hakkını eşitliğe kavuşturmak
2. Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı çalışmalarla farkındalık oluşturmak
3. İstihdam sektöründe eşit fırsat ve uygulamalar gözetmek
4. Her iki cinsiyetin de çalışma koşullarını aile hayatına uyumlu olacak hale getirmek
5. Cinsiyet eşitliğini kırsal alanlarda da gözetmek
6. Kadına karşı her türlü şiddeti ortadan kaldırmak
7. Kadınlar için hayat boyu sağlığı desteklemek
8. Medyada kadın haklarını savunmak
9. Cinsiyet eşitliğini destekleyici eğitim ve öğretimi sağlamak

Japonya Başbakanı Şinzo Abe tarafından 2013'de açıklanan ve “kadınomik” politikası olarak bilinen programda ev hanımı olan kadınların iş hayatına katılmalarını teşvik edici bazı adımlar atılmıştır. Bu amaca uygun olarak Japonya Savunma Bakanlığı da orduda kadınların sayısını artırmaya yönelik birtakım girişimlerde bulundu. Üç yüz bin kişilik orduda yüzde 6.1 olan kadın askerlerin oranının 2030'a kadar yüzde 9'a çıkarılması hedeflenmektedir.¹⁶⁶

Doğum oranlarının son yıllarda düşüş göstermesinin nedeni olarak hem erkeklerde hem de kadınlarda evlenme yaşının gecikmesi, çalışan evli kadınların da

¹⁶⁶Önceki yıllarda orduya katılma yaşı en fazla 27 iken, artık en az 18 yaşındakiler ve 32 yaşından küçük olanlar orduya kabul edilmektedir. Ordu mensuplarının çocukları için kreşler açılmaktadır. 1954'te kurulan Japon ordusunda kadınlar sadece hemşirelik yapabilmekteydi. İlk kadın askerler 1977'te alınmaya başladı. 1990 yılına kadar kadınlar savaşa katılma dışında birçok farklı birime yerleştirildi. Günümüzde ise kadınlar orduda zehirli maddelere maruz kalma tehlikesi olan birimler dışında her birimde görev yapmaktadır. 2001'de ilk kez bir kadın subay generalliğe yükselmiştir. 2018'de de ilk kez bir kadın yüzbaşı savaş gemisinin komutanlığına atanmıştır. Denizaltılarda sadece erkeklerin görev yapmasına izin verilirken 2018'de bu kural kaldırılmıştır. Kadınlara özel giyinme kabinleri olan denizaltılarda kadınlar da görev yapar hale gelmiştir. “Japon ordusunda kadınların oranı artırılıyor”, , <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46986491>. (erişim tarihi: 26.01.2019).

çocuk sahibi olma konusundaki isteksizliği gösterilmektedir. Yapılan araştırmalara göre çocuk sahibi olmadan önce kadınların yüzde yetmiş çalışıyorken, doğumdan sonra işe dönmeyen kadınların oranı da yüzde yetmiş civarındadır. Buna çözüm olarak hükümet 1991 yılında çocuk bakımı yasasını yürürlüğe koymuştur. Yasaya göre, çocuk 1,5 yaşına gelene kadar belli şartları sağlayan ailelere izin kullanma hakkı tanınacaktır. Ayrıca altı yaşından küçük çocuğun hastalanması durumunda ebeveyni yılda beş güne kadar izin alabilecektir.¹⁶⁷

Ayrıca yine “kadınomik” politikası kapsamında Başbakan Abe, çalışan kadınların en az üçte birinin yönetici konumuna getirilmeleri konusunda çalışmalar yürütüldüğünü belirtmiştir. Bundan beş yıl kadar önce, 2015 yılı itibariyle çocuklar için iki yüz bin adet gündüz bakım yeri açılacağını, 2018 yılında da buna iki yüz bin daha ekleneceğini ifade etmiştir.¹⁶⁸

Japonya’da ortalama yaşam süresi 2016 verilerine göre kadınlarda 87 yıl, erkeklerde 80 yıldır. Kadınlar, 65 yaş ve üstü nüfusun yaklaşık yarısını, 85 yaş ve üstü nüfusun yüzde 70’inden fazlasını oluşturmaktadır.

Japonya’nın kuzeybatısındaki dört adadan biri olan Okinoşima’ya dinî ziyaret amaçlı sadece erkekler kabul edilmektedir. Deniz tanrıçasına adanan Munaka Taişa Okitsumiya Mabedi’nin bulunduğu 0.7 kilometrekarelik adaya her yıl sadece 27 Mayıs’ta ziyaretçi kabul edilir ve bu sayı iki yüz ile sınırlıdır. Adaya girebilen erkekler önce soyunup arınma ayinine katılmak zorundadır. Adadan ayrılırken herhangi bir şey götürmek ve burada ne yaptığını anlatmak yasaktır.¹⁶⁹

Kadınların adaya girememesinin nedeni olarak Budizm ve Konfüçyanizm’deki inanışa göre kanın ‘pis’ olarak görülmesi ve kadınların da âdet gördüğünden dolayı adayı kirleteceklerine inanılmasıdır. Ancak mabet yetkilileri bu iddiayı reddetmekte ve eskiden deniz yolculuklarının zor olduğundan kadınların tehlikeden korunması amacıyla adaya gitmelerine izin verilmediğini, çünkü insanlığın devamını sağlayan kadınların değerli sayıldığını ifade etmektedirler. Okinoşima adası 2017 yılında UNESCO Dünya Kültür Mirası listesine alınmıştır. Şinto rahipleri, adanın Dünya Kültür Mirası listesine

¹⁶⁷ Çetiz, “Japonya’da Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Olmak”.

¹⁶⁸ Assmann, “Gender Equality in Japan”, s. 2.

¹⁶⁹ “Kadınların alınmadığı Japon adası UNESCO Dünya Kültür Mirası listesinde”, , <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40556213>. (erişim tarihi: 26.01.2019).

alınsa bile kadınların adaya girmesine izin verilmeyeceğini, hatta önümüzdeki yıllarda rahipler dışında kimsenin adaya alınmayacağını belirtmiştir.¹⁷⁰

Şintoizm’de dağlar, en başta *Fuci* dağı, dağ tanrıçasının yaşadığı yer olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple ilk zamanlarda dağlar verimlilik ve doğurganlıkla nitelenirdi. Dağ tanrıçası kutsal anne kabul edilirdi. Hatta Japon erkeklerinin eşlerine *Yama no Kami* (Dağın Kamisi) diye hitap etmesi kadınların doğurganlık ve verimlilik ile nitelendirildiğine bir örnektir. Dağlardan doğan kaynak sularına ve nehirlere girmek, annenin rahmine sığınmak gibi algılandığından buralarda yıkanmak kutsal kabul edilirdi. Dağların kutsal kabul edilmesinin bir başka nedeni, ilk Japon İmparatoru *Cimmu*’nun Fuci dağının kamisinin soyundan geldiğine dair inanıştır. Amaterasu, hükümdarlık alameti olan kutsal kutuyu hükümdara dağda teslim eder. Hükümdarların iktidar gücünü dağda teslim alması da dağların önemine işaret etmektedir. Mabetlerin kamilerin bulunduğu ana salon (*honden*) kısımları bazı mabetlerde bulunmamaktadır. Hondenin olmadığı mabetlerin yakınındaki dağ o mabedin hondeni kabul edilir. Dolayısıyla ibadetler bu dağda yapılır.¹⁷¹

Dağların dışı kabul edilmesi ve kadınların dağa çıkmasıyla dağ tanrıçasının kıskançlık hissedeceği inancına istinaden kadınların Japonya’da dağa çıkmaları yasaklanmıştı. Dağ tanrıçasının sinirlenmesi ile tarım alanlarındaki verim ve bereketin yok olacağı inancı bu yasağın koyulmasındaki sebeplerdendir. Ayrıca dağ tanrıçasını sinirlendirmenin volkanik püskürmeler gibi başka felaketlere de yol açabileceği inancı da vardır. Bu dinî kural 1872 yılında kanun ile kesinleşmiştir. 1948’de kabul edilen Çalışma Yasası’nda da bu yasağa yer verilmiştir. Madenciler, kadınların dağlara girmesiyle Tanrıçanın sinirlenip tünellerin çökmesine sebep olabileceği endişesiyle yasağı desteklemektedir. Ancak 2005 yılında bu yasağı, fırsat eşitliği ilkesine aykırı bulan Tokyo Sanayi Konfederasyonu, kadınların dağlara çıkması yasağına ilişkin uygulamayı kaldırdı. Böylece artık kadınların da tünel ve madenlerde çalışmasına izin verilmektedir.¹⁷²

Kadınlar, İkinci Dünya Savaşı öncesinde yirmili yaşların başında, erkekler yirmili yaşların sonunda evlenmeyi tercih ederdi. Kadın ve erkeklerin evlenme yaşı

¹⁷⁰ “Kadınların alınmadığı Japon adası UNESCO Dünya Kültür Mirası listesinde”.

¹⁷¹ İbrahim Emre Şamlıoğlu, *Çin ve Japon Dinlerinde Dağ Kültü*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi, 2018, s. 100.

¹⁷² “Japonya’da dağlar artık kadınlara serbest”, <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/japonya-da-daglar-artik-kadinlara-serbest-304985>. (erişim tarihi: 26.01.2019).

arasında ortalama dört yaş vardı. Savaştan sonra kadınların ilk evlenme yaşları yavaş yavaş arttı. 1977’de bu rakam 25 iken, ilerleyen yıllarda 28.8’e ulaştı. 1980 yılında 25 ve 29 yaş aralığında evlenmemiş kişi oranı erkeklerde yüzde 55, kadınlarda yüzde 24’dü. Erkeklerde bu durum kadınlara göre daha yumuşak bir geçişle meydana geldi. 2006 yılından bu yana erkeklerin ilk evlenme yaşı 30’a ulaştı. Kadın ve erkekler arasındaki evlenme yaşındaki fark ikinin altına geriledi. Evlilikte yaş ortalaması ise 2015 verilerine göre erkeklerde 31.1, kadınlarda ise 29.4 olarak belirtilmektedir. Günümüzde yirmi yaşında evli erkek ve kadın sayısı, evlenmemiş erkek ve kadın sayısından daha azdır. Yaşadığımız yüzyılda artık 30-40 yaşında henüz evlenen kişilere rastlıyoruz. Evliliği geciktirmenin sonucu olarak orta yaşa gelmiş veya orta yaşın üzerinde kişilerin ilk evliliklerini gerçekleştirmelerine şahit oluyoruz. Evliliği geciktiren insanların artmasıyla birlikte hiç evlenmeden ölen kişi sayısının da arttığını görmekteyiz. Son yıllarda, hayatı boyunca hiç evlenmemiş kadın oranı %6 iken, erkeklerde ise bu oran %14’e ulaşmıştır.¹⁷³

Günümüzde hamile olduğu için evlenmek zorunda kalan kadın sayısında da artış görülmektedir. Evlenmelerinden on aydan kısa bir zaman sonra çocuk sahibi olan çiftlerin sayılarının 2004 yılında 140.000 olduğu kaydedilmiştir. Bu şekildeki evlilikler 1980’den sonra çoğalmaya başlamıştır. Bu evliliklerin sayısının toplam evliliklerin beşte biri oranında olduğu belirtilmektedir. Evlilik yapıldıktan belli bir süre geçip doğan her dört çocuktan biri de hamilelik sebebiyle yapılmış evliliklerden doğan çocuklardır.¹⁷⁴

Japon geleneksel toplumunda görücü usulü evlilikler yaygındı. Evlenecek kız ve erkeğin birbirini sevmesinden çok ailelerin birbirine uyumlu olmasına dikkat edilirdi. Çünkü eve gelecek gelin, kayınpederi ve kayınvalidesine itaat edecek, ailenin vârisi olacak çocuğu doğuracaktı. Meici Yenileşmesi ile Batı kültürünün etkileri hissedildikçe aşk evlilikleri yaygınlaşmaya başladı. 1940’lı yıllarda aşk evlilikleri % 13.4 iken, 2000’li yıllara gelindiğinde bu oran % 87.2’ye ulaşmıştır. Ancak günümüzde ‘aşk evliliği’ kelimesinin anlamı bazı değişikliklere uğradı. Evlenmek isteyip istediği özelliklerde birisiyle karşılaşamayan erkek ve kadınlar için çöpçatanlık kurumları

¹⁷³ Teruko, *Onna no İşşô*, s. 143.

¹⁷⁴ Teruko, *Onna no İşşô*, s. 145.

hizmet vermektedir. Kişiyeye bazı sorular sorarak uygun eş seçeneği sunan kurumlar, günümüzde evlilik endüstrisine dönüşmüş durumdadır.¹⁷⁵

Dünya Ekonomik Forumu, Küresel Cinsiyet Açığı Raporu'nun 2018 verilerine göre, 149 ülkenin katıldığı raporda Japonya 110. sırada yer almaktadır. Japonya, bir önceki yıla göre dört sıra yükselme göstermesine rağmen diğer G7 (Almanya, ABD, Birleşik Krallık, İtalya, Japonya, Fransa, Kanada) ülkelerinin gerisinde kalıyor. Japonya hükümeti, kadın odaklı politikalarını ulusal büyüme stratejilerinin merkezine konumlandırırsa da yavaş bir ilerleme kaydetmiştir.¹⁷⁶

Dünya Ekonomik Forumu, cinsiyete dayalı eşitsizlik seviyelerini ekonomik katılım ve fırsatın şu dört göstergesini kullanarak raporlandırma yapar. Bu dört gösterge, eğitimdeki kazanımlar, sağlık, yaşam süresi ve siyasetteki gelişmedir. Japonya, sağlık ve eğitim alanlarında küresel derecelendirmede iyi bir konumdadır ancak bunların etkisi Japonya'yı genel sıralamada yükseltmede yetersizdir. Rapora göre, Japonya'nın siyasi gelişimi oldukça geri sıralarda kalmasına sebep olmaktadır. Ekim 2018'de Başbakan Şinzo Abe'nin kabinesine bakıldığında sadece bir kadın milletvekiline rastlanmıştır. Japon hükümetinde kadın meclis üyesi oranı yüzde 10.1 oranında kalmaktadır. Japonya'nın ekonomik katılım içinde cinsiyet eşitliği konusunda da oldukça geri sıralarda yer alır. Bunun sebebi olarak yönetim pozisyonlarındaki kadın sayısının düşüklüğü, maaş oranlarında cinsiyetler arasındaki uçurum olduğu belirtilmektedir.¹⁷⁷

2019 yılı Anneler Günü anısına Japonya'nın Hokkaido şehrinde kadınlara özel Sumo Güreşi turnuvası düzenlendi. Japon geleneğinde kadınların Sumo güreşçisi olmasına izin verilmezken, Sumo güreşi alanına kadınların girmesi de yasaktır. Bununla ilgili olarak, geçen yıl Maizuru şehrinde düzenlenen Sumo güreşi esnasında bayılan Vali Ryozy Tatami'ye ringe gelerek müdahale etmek isteyen kadınlara hakemler müdahale edip dışarı çıkarmıştı. Bu sert muameleden sonra kadınların Sumo ringine yasaklı olmaları konusunda tartışmalar başlamıştır. Bunun üzerine Japon Sumo Derneği

¹⁷⁵ Teruko, *Onna no İşşô*, s. 150.

¹⁷⁶ "Japan's Gender Gap", *Nippon.Com*, , <https://www.nippon.com/en/features/h00359/japan's-gender-gap.html>. (erişim tarihi: 28.12.2018).

¹⁷⁷ "Japan's Gender Gap"; Assmann, "Gender Equality in Japan", s. 3.

Başkanı Nobuyoshi Hakkaku, bu olayın yol açtığı tartışmalardan dolayı özür dilemişti.¹⁷⁸

¹⁷⁸ “Japonya’da Anneler Günü için kadınlara özel sumo turnuvası düzenlendi”, *euronews*, , <https://tr.euronews.com/2019/05/13/japonya-da-anneler-gunu-icin-kad-nlara-ozel-sumo-turnuvas-duzenlendi>. (erişim tarihi: 15.05.2019).

İKİNCİ BÖLÜM

ŞİNTOİZM VE ŞİNTOİZM'DE KADIN

2.1. ŞİNTOİZM

2.1.1. Şinto Kavramı ve Tarihi

Şintoizm, belirli bir çerçeveye sahip olmayan kabileler topluluğundan imparatorluğa geçiş yapan Japonya'nın imparatorluk ailesinin benimsediği inanç ve geleneğin ülkeye egemen olması ile birlikte ülke genelinde etkisinin hissedildiği, Japonya'nın kendine has bir inancı olarak zikredilebilir.¹⁷⁹ Şintoizm, isim olarak Çince *Şhen-tao* teriminden, Japonca'da ise "Tanrılar" anlamında kullanılan *Shin* ve "yol" anlamındaki *Do* veya *To* kelimelerinden türemiştir. *Shin* kelimesi tek başına okunduğunda "kami" olarak zikredilir. Kami, çoğunlukla Şintoizm'de gök ve yerdeki Tanrıları ifade eden bir terimdir. Şinto terimi ilk kez 6. yüzyılda Japonya'ya dışarıdan gelen Budizm ve Konfüçyanizm'den geleneksel Japon inançlarının ayırt edilmesi amacıyla kullanılmıştır.¹⁸⁰ Özellikle "Buda'nın yolu" anlamına gelen *Butsудо* kelimesine karşılık gelen "Kamilerin, Tanrıların yolu" anlamındaki *Şinto* kavramının öne çıktığı belirtilmektedir.¹⁸¹

Şintoizm, kendine ait bir kurucuya sahip olmayan, eski Japon dinî uygulamalarını içeren ve kişinin sosyal davranışlarını merkeze alan dinî bir sistemdir. Şinto aynı zamanda dinî bir inancın ötesindedir. O, kami düşüncesiyle anlaşılabilen farklı inançları içine alan kolektif bir terimdir.¹⁸² Doğanın kutsallığı ve bereketinin bilincinde olmayı önemseyen Şinto inancı ritüel, folklor, büyü, ataların ruhları, nasyonalizm kavramlarını da içerisine alan bir dinî sistemdir. Japon millî bilincin temelinde kişilerin sahip

¹⁷⁹ Joseph M. Kitagawa, "Japonya Dinleri", *Asya Dinleri*, (çev. Abdullah Davudoğlu), İstanbul: İnkılab Yayınları, 2002, s. 491.

¹⁸⁰ Mahmut Aydın, *Dinler Tarihi Tarih, İnanç ve İbadet*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018, s. 302.

¹⁸¹ Halil İbrahim Şenavcu, "Şintoizm", *Dinler Tarihi I-II*, (ed. Mustafa Alıcı, Süleyman Turan), İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2018, s. 152.

¹⁸² Sokyō Ono, *Şinto / Kamilerin Yolu*, İstanbul: Okyanus Yayıncılık, 2004, s. 15.

olduklarına karşı sorumluluğu bulunmaktadır. Bu sorumluluklar hem dinî hem de siyasî alanda kendini göstermelidir. Buna bağlı olarak imparatora saygı ve bağlılık dinî inancın getirdiği bir sorumluluktur.¹⁸³ Şintoizm'in ne olduğu ile ilgili bir Japon'a soru sorduğumuzda çoğunlukla onun atalara saygı ve tapınma olduğunu ifade eder.¹⁸⁴ Şintoizm'in metinlerinde başka dinlerdeki gibi güçlü bir ahlak anlayışı bulunmamaktadır. Buna dayanarak Şintoizm'in ahlaki öğretilere vurgu yapmayan bir din olduğunu söyleyemeyiz, ancak o, insanları hem maddî hem de manevî temizliği ile kuşatmaktadır.¹⁸⁵

Şintoizm'in bir kurucusu yoktur. Şintoizm'in varlığı Japon halkının varlığı ile özdeştir. Tarihî kaynaklara göre Japon adalarında ilk olarak yerleşik üç kabile bulunmaktaydı. Bu üç kabilenin Paleolitik çağ ile birlikte yaşamaya başladığı bilinmektedir. Bu kabilelerin kültürü, inançları ve uygulamalarının Şintoizm'i oluşturduğu belirtilir. Japon adalarının, tanrılar tarafından yaratıldığı inancına bağlı olarak Japon toprakları Japon halkınca kutsal kabul edilir.¹⁸⁶

Tüm dinlerin kökenini oluşturan atalar kültü Şintoizm'de ruhlara inanmak olarak tezahür etmiştir. Atalara tapınma ve saygıda bulunmanın Şinto'da üç farklı türü vardır: Aile içinde inanılan din, topluluğun dini ve ulusun dini. Bu dinî türlerin ilki aile kültürüdür. Japon toplumunda henüz ulusal bir lider yokken saygın aileler yönetimde söz sahibiydi. Bu dönemde aileler atalarına tazimde bulunulur, onların ölümlerine saygı gösterilirdi. Zamanla bu aileler birleşerek topluluk haline geldi. Topluluğun liderinin ruhuna tapınmaya başlandı. En son olarak da toplulukların birleşmesiyle tek bir yöneticinin söz sahibi olduğu ulus oluştu.¹⁸⁷

Şintoizm, yabancı unsurlarla karşılaşma neticesinde geleneğini koruma amaçlı dinî kurallar bütünü oluşturmanın gerekliliğini vurgulamıştır. Ancak buna yönelik günümüze kadar ciddî adımlar atılmamıştır. Bunun neticesi olarak da Şintoizm'de ibadete veya günlük hukuka dair kurallar düzeni oluşmamıştır.¹⁸⁸ Şintoizm'in Budizm ile karşılaşması sonucu onun içerisine Budizm'e ait bazı değerler karışmıştır. Bundan

¹⁸³ Aydın, *Dinler Tarihi Tarih, İnanç ve İbadet*, s. 303.

¹⁸⁴ M. Şemseddin Günaltay, *Dinler Tarihi: Yeryüzündeki İlk Dinler*, İstanbul: Köprü Kitapları, 2016, s. 386.

¹⁸⁵ Annemarie Schimmel, *Dinler Tarihine Giriş*, İstanbul: Külliyyat Yayınları, 2016, s. 38.

¹⁸⁶ Aydın, *Dinler Tarihi Tarih, İnanç ve İbadet*, s. 305.

¹⁸⁷ Hearn, *Japonya*, s. 32.

¹⁸⁸ Ono, *Şinto*, s. 21.

dolayı Şintoizm için senkretik bir din olduğu söylenebilir. Diğer dinlerdeki gibi Şintoizm'in vahiy kaynaklı bir kitabı da yoktur. Şintoizm'in ilk olarak vurguladığı değer, canlı olan her şeye saygı göstermek, yaşayan hiçbir şeyi rahatsız etmemektir. Bunun yanında, hırsızlık yapmamak, yalan söylememek ve kalbi arındırmak için 'kami'leri öfkelenmeden yaşamak da önemlidir.¹⁸⁹

2.1.2. Kami İnancı

Japon mitolojisinde ve Şintoizm'in inanç esaslarında "Kami" kavramı önemli bir yer teşkil etmektedir. Japon inanç algısı kami kavramı üzerinden temellenmiştir. Öyle ki Japonlar Şintoizm'i "Kami no miçi", yani "Kamilerin yolu" olarak da ifade etmektedirler.¹⁹⁰ Kami kavramını sadece dinî bir fenomen olarak kabul etmek mümkün değildir. Bizim inanç ve kültürümüzde bu kavramın karşılığı olmadığından, 'kami' kavramını kendi bünyesinde değerlendirmek daha doğru olacaktır. Japon insanının tabiata karşı hissettiği minnettarlık, saygı, merak ve hayranlık duygusu sonucu kamileri ortaya çıkardığı söylenebilir. Evrende oluşan ve oluşmaya devam eden her şeyi kami olarak kabul eden Japonlar, bu kavramın belirsizliğini kendileri de kabul etmektedir. Japon halkı, dinî veya kültürel olarak kendileriyle bağ oluşturan her şeye ilgi duymuştur. Dolayısıyla kamilerin varlığını her yerde ve her varlık üzerinde hissetmektedirler.¹⁹¹

Kociki¹⁹²'nin oluşmasında önemli rolü olan Motoori Norinaga'nın (1730-1801) 'kami' ile ilgili olarak yaptığı tanım şu şekildedir:

"Kamiler, eski Japon kaynaklarında geçen yer ve gökteki Tanrısal güçler ve Şinto tapınaklarında kutsanmış olan doğaüstü varlıklardır. Bunlar insandır, hayvandır, bitkidir, doğa olayıdır. Bizim için ulu varlıkların tümü Kamidir. Kamilerin muhakkak saygıdeğer, iyi yürekli ve kahraman olmaları gerekmez. Kötü

¹⁸⁹ Kandacınca Kandamyocin, *Cinca no Oşie*, Tokyo: Shougakkan, 2015, s. 21.

¹⁹⁰ Günaltay, *İlkel Dinler*, s. 393.

¹⁹¹ Okan Haluk Akbay, *Kojiki: Japon Mitolojisine Bir Yolculuk*, Çizgi Kitabevi, 2014, s. 98; Ayrıntılı bilgi için bkz. Keisuke Matsui, *Geography of Religion in Japan*, Tokyo: Springer Science and Business Media, 2014, s. 32.

¹⁹² Kociki, 'Eski Meselelerin Kaydı' 712 yılında İmparator Tenmu'nun emriyle yazdırılan, imparatorluk efsanelerinin ilkinin oluşturduğu Şintoizm'in kutsal kabul edilen kitabı. Brian Bocking, *A Popular Dictionary of Shinto*, Surrey: Curzon Press, 1997, s. 76.

niyetli, zalim, hain ve tuhaf varlıklar da Kami olabilir."¹⁹³ Öyle ki öfkeli olan bir *kami büyük felaketlere sebep olabilir.*¹⁹⁴

Tüm bunlara ek olarak, Sokyō Ono'ya göre kami kategorisine İmparatorluk ailesi, saygıdeğer aileler ve tüm yaşamış ataların ruhlarını da dâhil edebiliriz. Başka bir ifadeyle, Şintoizm'de tüm ölümler tanrılaştırılır. Devlet ve toplum uğruna yararlı işler yapıp hayatını kaybedenlerin ruhları bugün adalet ve toplum düzeninin sağlanmasında katkıda bulunmuşlardır. Bu sebeple kami kavramı aynı zamanda bu dünyanın uyum içinde olmasını ilke olarak kabul eden bir işbirliğinin yansımasıdır. Şintoizm'de tek ve belirli bir Tanrı anlayışı yoktur. En üstün kami kabul edilen Güneş Tanrıçası Amaterasu bile dünyanın yaratılışında diğer kamilere ihtiyaç duymuş ve onlardan yardım istemiştir.¹⁹⁵

Eskiden Japonlar doğadaki şeyleri veya doğa olaylarını kami olarak düşünürdü. Buna örnek olarak 'Gök gürlemesi' verilebilir. Gök gürlemesinin insanlar tarafından korkutucu bir olay olarak görülmesi, onun kutsal olarak düşünülmesine neden olmuştur. Gök gürlemesinin ardından yağmurun yağması sebebiyle çiftçiler gök gürlemesini kami olarak düşünürdü. Öyle ki 'gök gürlemesi' kelimesinin Japonca karakteri 'kami' kelimesini içermektedir. Gök gürlemesi, insan gücünün dışında gelişen bir doğa olayıdır. Bunun gibi insanoğlunun kontrolünün dışında oluşan deprem ve sel gibi doğal felaketlerde Japonlar bu olayları Tanrı'nın öfkesi veya cezası olarak algılamış ve bunu derinden hissetmiştir. Bu acıyı azaltmak, Tanrı'yı sakinleştirmek için Japonlar kamilere dua etmektedir. Kamiler aynı zamanda sadece korkulan şeylerden ibaret değildir.¹⁹⁶ Kişinin ölmüş ataları da kami olabilir. Kişinin ölümünün ellinci yıldönümünde ruhunun olgunlaştığı düşünülür ve artık ölen kişi 'ata kami' olarak anılır ve ona saygı gösterilir.¹⁹⁷ Ata kamiler *ucigami* olarak isimlendirilmektedir. *Ucigamiler*, toplumun kurulup gelişmesini sağlayan liderler olduğu gibi, toplumu oluşturan aile büyükleri öldükten sonra bu kamiler sınıfına dâhil olmaktadır.¹⁹⁸

¹⁹³ Akbay, *Kojiki*, s. 99.

¹⁹⁴ Roberts, *Japanese Mythology A to Z*, s. 13.

¹⁹⁵ Ono, *Şinto*, s. 18.

¹⁹⁶ Donald A. Mackenzie, *Çin ve Japon Mitolojisi*, (çev. Koray Akten), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1996, s. 285.

¹⁹⁷ Kandamyocin, *Cinca no Oşie*, s. 19.

¹⁹⁸ Roberts, *Japanese Mythology A to Z*, s. 14.

2.1.3. Kutsal Kitaplar

Vahiy kaynaklı olmasa da Şintoizm'e ait yazılı metin niteliğine sahip iki adet kaynak kutsal kabul edilmektedir. Bunlar *Kociki* ve *Nihongi*'dir. Bu kitaplar, Japonlar Çin alfabesini kullanmadan önceki olayları sözlü olarak aktarmalarından meydana gelen yazılı kaynaklardır. Dolayısıyla *Kociki* ve *Nihongi*, içerisinde yazıya geçirilmeden meydana gelen birçok hadiseyi aktarmaktadır.¹⁹⁹ *Kociki*, bu iki kitaptan daha eski ve daha güvenilir kabul edilen kitaptır. *Kociki*, kelime olarak “*Ko*” (önceki), “*Ci*” (olay) ve “*Ki*” (kayıt) seslerinin birleşmesiyle oluşur. Dilimize “Önceden meydana gelmiş olayların belgesi” olarak çevrilebilir. *Kociki*'nin oluşumu MÖ 8. yüzyıla (712) dayandırılır. *Kociki*, içeriğinde tarihî ve efsanevî olaylara yer vermektedir. *Kociki*'de imparatorluk ailelerinin gelenek ile bağdaştırılma çabası öne çıkmaktadır.²⁰⁰ Bununla birlikte *Kociki*'de Japon adalarının ve dünyanın yaratılışına, mitolojik kahramanlara, kamilerin hikâyelerine ve bazı şarkılara yer verilmektedir.²⁰¹

Nihongi veya *Nihonşoki*, *Kociki*'den sekiz yıl sonra, 720 yılında Çin dilinde yazılmıştır. *Kociki*'nin yorumu niteliğinde olan *Nihongi*'de daha fazla tarihi olay aktarılır. İyi yöneticilerin özellikleri yanında kötü yöneticilerin yanlışlarına da yer veren *Nihongi*, *Kociki*'nin tamamlayıcısı olarak değerlendirilir.²⁰²

Bunların dışında *Kuciki* (Eski Olayların Belgeleri), *Kogoşui* (Seçilmiş Eski Hikâyeler), *Engişiki* (Engi Döneminin Kanunları) olmak üzere üç adet başvuru kaynağı niteliğinde eser vardır. Bunlardan ilki MÖ 620 yılında yazılan *Kuciki*'dir. *Kociki* ve *Nihongi*'nin içindeki bilgileri tekrar niteliğinde bir kitaptır. Ancak günümüzdeki nüshasının orijinal olmadığı yönünde kuvvetli görüşler bulunmaktadır. *Kogoşui*, MÖ 807 yılında yazılmıştır. *Engişiki* de MÖ 927 yılında yazılmış olup Şintoizm'in erken dönemi hakkında bilgiler içermektedir. *Kogoşui* ve *Engişiki* içeriği bakımından benzerlikler içermektedir.²⁰³

¹⁹⁹ Durmuş Arık, “Şintoizm”, *Dinler Tarihi El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları, 2015, s. 470.

²⁰⁰ Günaltay, *İlkel Dinler*, s. 387.

²⁰¹ Abdurrahman Küçük, Günay Tümer, Mehmet Alparslan Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara: Berikan Yayınevi, 2017, s. 103.

²⁰² Küçük, Tümer, Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 103.

²⁰³ Ono, *Şinto*, s. 20; Naofusa Hirai, “Shinto”, *The Encyclopedia of Religion*, (ed. Mircea Eliade), New York: The Macmillian Co., 1987, s. 287.

2.1.4. İbadet ve Mabet

Bşr yandan ceza veren diğer yandan dilekleri yerine getiren kamileri memnun etmek için, istekleri için de dua eden Japonlar ibadeti hayatlarının her anında önemsemektedir.²⁰⁴ Şintoizm’de ibadet kamilere sunudan başka, dua etme ve mabetlerde yapılan bazı ritüeller içermektedir. İbadet mabette veya evde yapılabilir. Budizm’i benimsemeden önce Japonlar, başka bir dünyanın varlığına inanıyordu. Ancak bu inanç, bizdeki gibi günah ve sevapların karşılığının verileceği ahiret hayatı gibi değildi. Dolayısıyla Şintoizm’in ibadetlerinin en önemlisi olan kurban sunma, dünyevî bir iyilik beklentisi ve minnettarlık duygusu eşliğinde yapılmaktadır.²⁰⁵

Şekil 4: Mabette Dua

İbadet dört temel aşamadan meydana gelmektedir: arınma (*harai*), sunu (*şinsen*), dua (*norito*) ve temsilî şölen (*naorai*). Arınma (*harai*) işlemi eskiden ibadetten önce vücudun tamamını akan bir nehir veya kaynakta yıkamak şeklinde yapılırdı. Ancak günümüzde artık sadece elleri ve ağzı yıkama şekline dönüşmüştür. Bunun anlamı, kişinin hayatında her gün günah ve kirleri topladığı, bu yüzden de mabede girenin ibadete dünyanın kirlerinden arınmış halde başlamasıdır.²⁰⁶

Sunu (*şinsen*) kamilere, özellikle de ataların ruhlarına saygının bir göstergesidir. Onları hatırlamayan kişinin hayatının olumsuzluklar ve mutsuzluklarla devam

²⁰⁴ Kandamyocin, *Cinca no Oşie*, s. 178.

²⁰⁵ Günaltay, *İlkel Dinler*, s. 394.

²⁰⁶ Kandamyocin, *Cinca no Oşie*, s. 183.

edeceğine inanıldığından, bu eylem ibadetin vazgeçilmez unsuru olarak görülmektedir.²⁰⁷ Japonya’da büyüklü küçüklü neredeyse her mahallede karşılaşılan mabetler kamileri ve ataların ruhlarını ihmal etmeyen kişiler tarafından yılda en az bir defa ziyaret edilmektedir. Evde hazırlanan sunular basit yapıda olurken, mabetteki sunular özenle hazırlanmış yiyeceklerden oluşmaktadır. Özellikle festival zamanlarında estetik görüntü sağlamak amacıyla mabedin rengine uygun tezgâhlarda sunular özenle sergilenmektedir. Sunu olarak çeşitli yiyecekler (pirinç, deniz yosunu, balık, kek, meyve), içecekler (sake veya su), sembolik nesnelere, mabedin giderleri için para ve bazı eşyalar tercih edilebilir. Hatta bazen kamiler için yapılan dans veya oyunlar da sunu olarak değerlendirilmektedir.²⁰⁸

Dua (*norito*) mabette rahiplerce okunan, kamilere saygı ve minnet ifadeleri içeren şiirsel yazılardır.²⁰⁹ Uzun dua göndermelerinin ardından, *naorai* denilen ve ‘kamilerle birlikte yemek’ anlamına gelen şölen kısmına geçilir. *Mikoların*²¹⁰ dairesel olarak yaptıkları dans, ibadetin tamamlandığını işaret etmektedir. Bunun ardından ziyaretçiler kendisine verilen *sakaki* ağacının dalı ile beraber rahibin yaptıklarını takip eder. Kamilerin bulunduğu tarafa ilerleyen rahip ve ziyaretçiler kamilerin önünde eğilir ve kutsal sayılan *sakaki* dalını oraya bırakırlar. Daha sonra kamilerin korumasını dileyerek bir kadeh *sake* içerler. Düğün törenleri gibi özel günlerde davetliler törenin ardından yemek eşliğinde bir araya gelirler.²¹¹

Evde ibadet için özel ayrılmış yer bulunur. Evin bu bölümüne *kamidana* adı verilir. Yüksek bir raf şeklinde olan *kamidana*da minyatür bir mabet, mabedin her iki yanında *sakaki* dalları ve önünde de ayna vardır. Küçük mabedin üzerine kutsal halat (*şimenava*) konulur.²¹² Halata, üzerinde kamilerin isminin yazılı olduğu kâğıtlar tutturulur. Kendisine dua edilen kaminin kâğıdı o sırada yakılır.²¹³ Kamilere sunu olarak taze olmasına dikkat edilen pirinç, balık, sebze veya meyve gibi yiyecekler seçilir. Ailenin ölen bireyinin sevdiği bazı yiyecekleri sunmaya da dikkat edilir. Bu sunular yemek zamanı toplanıp yemek üzere sofraya konulur. Evde ibadet basit bir şekilde

²⁰⁷ John K. Nelson, *A Year in the Life of a Shinto Shrine.*, Seattle: University of Washington, 1996, s. 40.

²⁰⁸ Ono, *Şinto*, s. 62.

²⁰⁹ Nelson, *A Year in the Life of a Shinto Shrine.*, s. 40.

²¹⁰ Miko, Şinto mabetlerinde rahiplere yardımcı olarak çalışan, genellikle rahiplerin evlenmemiş kızlarıdır. Bocking, *A Popular Dictionary of Shinto*, s. 91.

²¹¹ Nelson, *A Year in the Life of a Shinto Shrine.*, s. 40.

²¹² Ono, *Şinto*, s. 65; H. Byron Earhart, *Japanese Religion: Unity and Diversity*, Belmont, California: Dickenson Publishing Company, 1969, s. 6.

²¹³ Arık, “Şintoizm”, s. 467.

gerçekleştirilir. Sırasıyla arınma ve sunu yapılır, duaya geçmeden önce minyatür mabedin önünde bir kez eğilir, iki kez el çırpıktan sonra duaya başlanır. Dua esnasında eller göğüs hizasında birleşmiş vaziyette kalınır. Kişi dileklerini sesli veya sessiz şekilde kamiye iletir. Dua bitince yine iki kez iyice eğilir, ellerini iki kez çırpar ve bir kez daha iyice eğilir. Son olarak bir kez de hafifçe eğildikten sonra dua tamamlanmış olur.²¹⁴

Şekil 5: Kamidana

Kaynak:<https://www.weasyl.com/~neonpossum/submissions/464757/kamidana> (erişim tarihi: 16.06.2019)

Mabet kelimesinin Japonca karşılığı ‘kamilerin evi’ anlamına gelen *Cincadır*. Şinto mabetleri dinî eğitim vermek ya da öğretiyi yaymak için kurulmamıştır. Büyük yapıda olan *cincalar* ormanlık alanlarda veya geniş bahçeler içine inşa edilirken, şehir içinde de küçük yapıda birçok *cincaya* rastlamak mümkündür. *Cincalar*, ziyaretçilerin dua ettiği alan ve rahiplerin dışında kimsenin giremediği, kamilerin yaşadığına inanılan alan olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.²¹⁵ Kapalı alanda Şintoizm’de kutsal kabul edilen ayna, mücevher ve kılıç yer alır. Ayna, Güneş Tanrıçası Amaterasu’nun saklandığı mağaradan çıkması için kullanılan nesne olduğu için dinî ve törensel öneme sahiptir. Kılıç ve mücevher de kamiyi kötülüklerden koruma özelliğine sahiptir ve aynı

²¹⁴ Ono, *Şinto*, s. 66.

²¹⁵ Küçük, Tümer, Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 103.

zamanda kaminin barış ve adaleti sağlama gücüne işarettir.²¹⁶ Şinto mabetlerinde ulûhiyetin simgesi olarak resimler kullanılmaz. Mabette kaminin varlığının işareti olarak *Gohei* bulunmaktadır. *Gohei*, ince bir çubuğun iki yanına asılan baklava desenli kâğıtların asılmış şekildir. Mabette birden fazla kami varsa her biri için ayrı *gohei* bulundurulur. Mabette dua esnasında kamilerin ruhunun *gohei* üzerine hulul ettiğine inanılmaktadır.²¹⁷ Baklava desenli kâğıt *mitegura* veya *şide* olarak isimlendirilir. *Mitegura*, çoğunlukla bambu ağacı dalının üzerine iliştirilmiş şekilde mabetlerde asılı duran kutsal objelerdendir. Bu kâğıt, rüzgârın arınmasını simgeler ve mabetlerde arınma ayini sırasında kullanılmaktadır. Aynı zamanda kamilerin gücünün de bir sembolüdür.²¹⁸

Mabet alanlarının ve kapılarının korunmasını sağlayan ve mabetlerin girişlerinde bulunan bazı hayvan figürleri vardır. Bu hayvanların, mabetleri kötü ruhlardan koruduğuna inanılmaktadır. Bazen koruyucu olarak girişlere mabet şeklinde minyatürler yerleştirilir. Mabede girişte büyük bir kapı varsa kapının her iki yanında kapalı alan olacak şekilde iki tane devasa büyüklükte bedenleri insan şeklinde korkunç yüzlü heykeller bulunmaktadır. Bu heykellere Deva kralları (*Nio-sama*) adı verilmektedir. Bunlar genellikle Budist tapınaklarının girişinde olup Hindistan kökenli heykellerdir. Bazen de mabet girişlerinde koruyucu görevinde iki tarafta da asilzade görünümü suret bulunmaktadır. Bunlar yine kötü ruhları kovmak amacıyla sert bakışlara sahip iki mitolojik kamiyi simgelemektedir.²¹⁹

²¹⁶ Ono, *Şinto*, s. 33; Mackenzie, *Çin ve Japon Mitolojisi*, s. 281.

²¹⁷ Günaltay, *İlkel Dinler*, s. 396.

²¹⁸ Yuusuke, *Zukai Fuco*, s. 32.

²¹⁹ Ono, *Şinto*, s. 41.

Şekil 6: Şinto Mabedi (Sumiyoshi Taişa Mabedi)

Mabet girişlerindeki koruyucu hayvan figürlerinden en sık karşılaşılanlar köpek ve aslandır. Genellikle mabet girişinin sağ tarafında ağzı açık şekilde bir köpek figürü, sol tarafta ise ağzı kapalı şekilde bir aslan figürü bulunmaktadır. Bu ikili figür *komainu* olarak bilinmektedir. Köpek figürünün kökeninin eski Doğu kültürüne ait olduğu, aslan figürünün ise Çin imparatorlarından birinin sembolü olduğu ve Çin'den Kore'ye, oradan da Japonya'ya geldiği belirtilmektedir. Hatta eski Japon hikâyelerinde çocukları kurttan korumak için taştan yapılmış köpekleri hareket ettirerek kurtların korkutulduğu anlatılmaktadır. İlk bakışta öfkeli görünen *komainuların*, mabet ziyaretine gelen insanların kötü niyetli olup olmadığını anlayabildiklerine inanılır. Bu sayede mabet alanına kötü ruhlar ve şeytanın girmesine engel olmaktadır. İyi niyetli insanlara da büyük ve güçlü görüntüsü ile güven vermektedir.²²⁰

Komainular gibi mabet koruyucusu olarak başka hayvanlar da görev yapmaktadır. Tanrı *İnari*²²¹ adına yapılan mabetlerde görevli olarak tilki, Sugavara-no-

²²⁰ Kandamyocin, *Cinca no Oşie*, s. 139.

²²¹ İnari, Japon mitolojisinde geçen erkek ve dişi türünde, pirinç ve bereket tanrısıdır. İnari, tilki şekline girerek yeryüzüne inmiştir. Aynı zamanda tilkinin Tanrı İnari'nin elçisi olduğuna da inanılır. Her yıl dağlardan pirinç tarlalarına gelerek o yılki pirinç hasatının bereketli geçmesini sağlar. Aynı şekilde denizlerde balığın bol olmasını sağlayan da odur. Brian Bocking, *A Popular Dictionary of Shinto*, Surrey: Curzon Press, 1997, s. 47; Ayrıca bkz. Keisuke Matsui, *Geography of Religion in Japan*, Tokyo: Springer Science and Business Media, 2014, s. 42.

Miçizane²²² adına yapılan mabetlerde inek figürü en meşhur olanlarıdır. Bunun dışında kurt, maymun, tavşan gibi çeşitli hayvan şekillerine de rastlamak mümkündür. Bu hayvanlar, kamilerin elçisi veya hizmetkârı olarak anılmaktadır. Kamilerin mesajını taşımak, isteklerini yerine getirmek ve gerektiğinde kamileri taşıma görevine sahip olan bu hayvanlar özel sayılmaktadır. Kamilerin elçilerinin zaman zaman, kamilerin bedeni ile bir olduklarına dair inanış da mevcuttur.²²³

Mabetlerin içinde bulunan kutsal at (*Şinme*), mabette adak veya sunu olarak kullanılan atlardandır. Geçmişten bu yana atlar kamilerin bineği olarak kabul edilir. Kamiler insanların arasına inerken atları kullanmıştır. İnsanlar kamilere dua ederken veya önemli günlerde kamilerin yeryüzüne inişlerini dilemektedir. Bunun gerçekleşmesi adına da canlı bir atı kamilere adak olarak sunarlar. Günümüzde artık canlı atların bulunduğu mabet sayısı azalmaktadır. Atların bakımı ile ilgilenmek zahmetli bir iş olarak görüldüğünden, mabette canlı at yerine bronzdan yapılmış bir at heykeli bulundurmaya yaygın hale gelmiştir. Hatta at heykeli yerine sadece at resminin asılı olduğu mabetler de mevcuttur.²²⁴

Mabede giriş yolu (*sando*) olarak adlandırılan kısma girerken kutsal alanda bulunmanın sembolü olarak kişiyi *toriiler* karşılamaktadır. *Torii*, ibadet alanına girildiğinin göstergesidir; kutsal alana giren kişinin buna uygun davranışlarda bulunmasını da hatırlatmaktadır. Bir başka deyişle *torii*, kamilerin dünyasına girmenin başlangıç noktasıdır. İlk zamanlar ahşap yapıda olan *toriiler*, günümüzde taş ve beton olarak da yapılmaktadır. İki sütun ve iki kirişin birleşmesiyle oluşan simgesel yapı, mabet bölgesinin her girişinde yer alır.²²⁵ *Torii*, dağların ya da bir gölün yakınında da bulunabilir. Bunun anlamı, inananların orada ilerlerken kutsal olanın farkına varmalarını vurgulamak ve zihinlerine odaklanmalarını sağlamaktır. *Toriilerin* altından geçen kişi bir defa eğilir ve mabet yolunda yürümeye devam eder. Bunun nedeni, mabede gelen ziyaretçinin kamilere yaklaştığı düşünülür ve bu eğilme kamilere olan saygıyı ifade

²²² Sugavara-no-Miçizane (845-903), Japon bilge, şair, bilimin öncüsü. Ölümünden yirmi yıl sonra Japonya'da bazı felaketler görülmüş, Sugavara'nın bazı muhalifleri aniden ölmüştür. Bunları iddia eden Şinto rahibi bir çocuktur. Bazı görümlere şahit olmuştur. Bunun üzerine Sugavara'nın ruhunu yatıştırmak için onun adına Kyoto şehrinde bir mabet inşa edilmiştir. Roberts, *Japanese Mythology A to Z*, s. 109.

²²³ Kandamyocin, *Cinca no Oşie*, s. 141.

²²⁴ Kandamyocin, *Cinca no Oşie*, s. 143.

²²⁵ Ono, *Şinto*, s. 38.

etmektedir. *Torii*ye yüzü dönmük şekilde eğilen kişi, *torii*den uzaklaşana dek arkasını dönmeden yürür.²²⁶

Şekil 7: Torii ve Komainu

*Torii*lere, ağaçlara, mabet girişindeki direklerin arasına zikzak şeklinde kâğıtların asılı durduğu kalın halatlar (*şimenava*) da kutsal obje olarak kabul edilmektedir. Kamilerin varlığına işaret olarak asılan bu halatlar, festival zamanlarında ya da özel günlerde binalara da asılmaktadır. Halat, samandan yapılmış örgü şeklindedir ve halatların bazı mabetlerde devasa yapıda olanlarına rastlamak mümkündür.²²⁷ Mabedin önemli diğer öğelerden biri de *omikuci* adı verilen şans kâğıtlarıdır. Mabede gelen ziyaretçi dua ettikten sonra girişte yer alan bu şans kâğıtlarından satın alır. Şans kâğıtlarını bir tür fal olarak benimseyen Japonlar, bu kâğıtlarda yazılı olanları kamilerden kendilerine verilen bir öğüt olarak değerlendirir.

Mabede gelen kişi ellerini ve ağzını girişteki *temizuya* adı verilen şadırvanda yıkar. Bunun anlamı, kişinin kutsal mekâna dış kirlerinden arınmış olarak girmesidir. Şadırvandaki su daima temiz tutulmaktadır. Arınma töreni geçmişte bir su kaynağının

²²⁶ Kandamyocin, *Cinca no Oşie*, s. 188.

²²⁷ Roberts, *Japanese Mythology A to Z*, s. 104.

kenarında veya denizde yapılmaktaydı ve günümüzde hâlâ bunun en uygun davranış olduğu düşünülmektedir.²²⁸

Mabede giren kişi girişte bulunan çanı çalar. Bunun amacı kamilere geldiğini haber vermektir. Daha sonra kişi ellerinin iki defa birbirine vurarak göğsünde birleştirir. Bazen bu şekilde dizlerinin üzerine oturur ve dua eder. Duanın ardından kamilere sunuya geçilir. İbadet sırasında tütsü yakmak bir gelenektir.²²⁹

Mabette ayinleri ve diğer merasimleri düzenleyen Şinto rahiplerine *kannuşi* denilmektedir. Rahipler özel bir eğitimle yetiştirilir ve mabette yaşarlar. Şintoizm’de rahiplerin evlenmesine izin verilir. Rahipler kıdemine göre farklı seviyelerde görev yapmaktadır.²³⁰ Mabet dışında rahipler sivil kıyafeti ile hayatına devam edebilir. Ayin sırasında giydikleri kıyafet genellikle beyaz renkte cüppedir. Başlarına taktıkları özel bir başlık vardır. Ayakkabıları çarık şeklinde, siyah veya beyaz renktedir. Rahiplerin sahip oldukları mevkinin sembolü olarak bir de asaları vardır. Bu ahşap asaya *şaku* adı verilmektedir.²³¹ Mabetlerde rahiplere yardımcı olarak görev yapan rahibeler (*miko*) de bulunmaktadır. *Mikolar* genellikle rahibin evlenmemiş kızıdır. Kızının *miko* olması aile için büyük bir onur sebebi sayılır.²³² *Mikolar* evlendiklerinde bu görevi bırakırlar. *Mikoların* ayin sırasındaki kıyafetleri yine beyaz renkte bir kimono, onun altına *hakama* adı verilen kırmızı veya kırmızı çizgili bir pantolon, beyaz renkli ayakkabı ve çoraptan oluşmaktadır. Saçları arkadan bağlı olacak şekilde kırmızı bir kurdele ile toplanmıştır.²³³

Şintoizm’de mabette yapılan evlilik törenleri ‘Kamilerin huzurunda evlenme’ olarak ifade edilmektedir. Mabetteki düğün törenlerinde Japon flütü ve Japon neyi denilen aletler eşliğinde eski Japon müziği çalınır. İlk olarak, gelin ve damat, her iki tarafın aileleri ve çiftin yakın arkadaşları hep birlikte kırmızı halıda yürüyerek mabede giriş yapar. Rahibin konuşması ile tören başlar. Ardından gelin ve damat küçük, orta ve büyük boylarda olmak üzere üç kadeh sakeyi birbirlerine içirirler. Bunun anlamı, beraberliklerinin ebedî olması için söz vermeleridir. Sake içiminden sonra, kamilerin önünde çifte evlilik yüzükleri takılır. Bu esnada rahip bir tür yemin içeren cümleler

²²⁸ Ono, *Şinto*, s. 42.

²²⁹ Şenavcu, “Şintoizm”, s. 159.

²³⁰ Okada Akinori, *Zukai Fuşigide İgai Şindoo*, Japonya: Gakken, 2013, s. 170.

²³¹ Ono, *Şinto*, ss. 52-53.

²³² Roberts, *Japanese Mythology A to Z*, s. 80.

²³³ Şenavcu, “Şintoizm”, s. 159.

zikreder. Bazı mabetlerde ‘bağ taşı töreni’ yapılmaktadır. Bu törende beyaz bir taş evlenen çiftin isimleri yazılır. Bu taş, mabede bağışlanır ve mabetteki kutsal eşyaların bulunduğu iç odaya konulur. Beyaz taş, her iki aile için de ebedî şans ve mutluluk anlamı taşımaktadır. Ardından herkes *sake* içer, kutsal *sakaki* dalı *tamaguşi* sunulur ve son olarak töreni yöneten rahip selamlanıp törene son verilir. Bu tören yaklaşık otuz dakika sürmektedir.²³⁴

Kamiler huzurunda Şinto mabesinde evlenme geleneğinin başlangıcı olarak Meici dönemi gösterilmektedir. Meici döneminin 33. yılı’nda (1900) prensin, imparatorluk sarayında bulunan mabette evlenmesiyle bu gelenek halk arasında da yaygınlaşmaya başlamıştır. 1980’li yıllara gelindiğinde çiftlerin % 80’i Şinto mabetlerinde evlenmeyi tercih etmiştir. Mabette düğün töreni yaygınlaşmadan önce evlilikler çiftin kendi evlerinde gerçekleşmekteydi. Evlerdeki ibadet bölümlerinde kamilerin varlığını hissederek çiftler düğün töreni ritüellerini uygulardı. Dolayısıyla Japonya’da kamilerin huzurunda evlenme geçmişten bu yana uygulanırken, Şinto mabetlerinde gerçekleşen evlenme törenlerinin daha yeni bir adet olduğunu söyleyebiliriz.²³⁵

Mikoşi, kaminin ruhunun içerisinde taşındığı minyatür mabet şeklindeki tahtirevandır. *Mikoşinin* taşınması kutsal bir geçit töreni şeklinde yapılmaktadır. Geçit töreni inananlar için ‘kutsal olanın gidişi’ anlamına gelmektedir.²³⁶ Bu tahtirevanın içine kaminin ruhunun geçici olarak sirayet ettiğine inanılmaktadır. Kamilerin, kontrolünü sağladığı bölgelerin veya mahallelerin durumunu gözetlemek ihtiyacı bulunduğu inanılır. Mabet cemaatinin yaşadığı civarda gezinmek isteyen kamiler, bu tahtirevanda erkekler tarafından omuzlarda taşınır. İnsanlar daima kamiler tarafından gözetleme altında olduğunu bilse de zaman zaman kamilerin, kendi aralarında dolaştığını hissetmek ister. Ayrıca *mikoşinin* taşınırken gerçekleşen sarsıntının şeytanları ürküttüğü ve etkisiz hale getirdiğine inanılmaktadır. Bir de bu sırada *mikoşiyi* taşıyan kişiler ve geçit törenini izleyenler kamilere sağlıklı bir ömür için dua eder. *Mikoşi*, zaman zaman çeltik tarlalarının, deniz ve nehirlerin yanından geçirilir ki normalde göremediği yerleri

²³⁴ Kandamyocin, *Cinca no Oşie*, ss. 68-70.

²³⁵ Kandamyocin, *Cinca no Oşie*, ss. 68-70.

²³⁶ Ono, *Şinto*, s. 72.

görmüş olur. İnsanlar da o günü kami ile birlikte geçirdikleri için bunu bir şans olarak nitelemektedir.²³⁷

Mikoşi taşımanın eski bir gelenek olduğu belirtilir. Bu tahtirevanın üzerinde bulunan kuş figürü Çin mitolojisindeki dişi ve erkek ateş kuşunu temsil etmektedir. Bununla birlikte Japon prensi ve prensesinin bu tür bir tahtirevanda oturduğu resmi geçit töreni düzenlenirdi. Bu kutsal tören, Şintoizm'e ait bir ritüel olarak devam etmiştir. Dolayısıyla o zamandan günümüze bu uygulamanın devam ettiğini söyleyebiliriz.²³⁸

2.1.5. Matsuri/ Bayramlar

Dinî bayram yerine kullanılan *Matsuri* kelimesinin kökenine bakıldığında 'bir kişiyi yüksek mevkiye koymak, yüceltmek, görme seviyesinin üzerine çıkarmak' gibi anlamlara gelen kelimelerle yakın ilişkili olduğu görülmektedir. Kamilere yiyecek ve içecek sunmak, sunuyu kamilerle ve insanlarla birebir oturup yemek, kamilerle insanların ve insanların birbirleriyle bağına güçlendirmenin ismi *matsuri* olarak belirtilmektedir. *Matsuri* kelimesinden türemiş olan '*matsuroo*' ise kamilerin gücüne itaat etmek veya kamilere hizmette bulunmak anlamına gelmektedir. Ayrıca *matsuri*'nin kamilerin tezahür etmesini beklemek anlamındaki '*matsu*' fiil kökü ile de ilişkili olduğu belirtilmektedir. *Matsuri* kelimesi, kamilerin ziyaretini beklemek, kamilerden gelecek mesajı alıp onlara dua etmek anlamlarını da içermektedir. En genel çerçevede *matsuri*, insanın dünyevî varlık olarak hiçliğinin farkına varıp kami ruhunun gücünü kazanarak, ruhen ve bedenen yeni bir insan olarak doğmasını sağlamaktır. *Matsuri*ye katılan kişi tekrar doğup yenilediği ve güçlendiği gibi, bu gücü ile çevresini de etkilemektedir.²³⁹ Geçmişte *matsuri* kavramı Şintoizm kökenli bayramları ifade etmek için kullanılırdı. Diğer kutlamalar *nençu gyoci* olarak anılırdı fakat günümüze gelindiğinde artık yıl boyunca kutlanan her bayram için *nençu gyoci* kavramı kullanılır hale gelmiştir.²⁴⁰

²³⁷ Akinori, *Zukai Fuşigide İgai Şindoo*, s. 156.

²³⁸ Akinori, *Zukai Fuşigide İgai Şindoo*, s. 157.

²³⁹ Mitsuhaşi Takeşi, *Şindoo no Hon*, Japonya: Seitoşa, 2015, s. 86.

²⁴⁰ Halil İbrahim Şenavcu, "Japon Dinî Bayramlarının Genel Özellikleri ve Sosyal Hayattaki Yeri", *Mîzânü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi*, Sayı 2, (2016), s. 43.

Matsuriler ülkenin her bölgesinde çeşitli mabetlerde kutlanmaktadır. Japonya’da her mevsimde kutlanan bir *matsuri* vardır. Dolayısıyla yıl boyunca neredeyse ülkenin her yerinde bir dinî bayramın kutlandığını söyleyebiliriz.²⁴¹

Mabetlerde ayinin kapsamına göre bayramlar dört çeşit olarak gruplandırılmıştır: İmparatorluk sarayında bulunan mabetlerdeki bayramlar, imparatorluğa bağlı yüksek mevkili sayılan mabetlerdeki ayinler, her bölgede bulunan yerel mabetlerdeki bayramlar ve evlerdeki ibadet alanında gerçekleşen bayramlar olarak sıralanmaktadır. Bunların dışında özel bir tarih ya da özel bir beklenti amaçlanarak yerel bir mabette gerçekleşen bayramlar da bulunmaktadır. Bu bayramlar genellikle köylerde mahsulün bereketi için insanların kamilere dua etmek amacıyla toplanması şeklinde gerçekleştirilir.²⁴²

İmparatorluk sarayındaki ayinler, imparatorluk ailesine ve imparatorluğun atası sayılan Güneş Tanrıçası Amaterasu’ya ithafen gerçekleştirilir. Amaterasu’dan itibaren sırayla gelen imparatorların ruhlarına ülkenin topraklarının bereketi ve halkın refahı için dua edilmektedir. Buradaki bayramlar, onuncu yüzyıldan bu yana kutlanıp ilk kez Meici döneminde yasalaşmıştır. O yıl elde edilen yeni mahsulleri imparatora sunma burada bayramların en önemli ritüellerindendir. İmparator, o yılki mahsulleri kendi atası olan kamilere sunar ve sonrasında bu sunuları kendisi yerd. Her imparatorun iktidarı boyunca bu ayini en az bir defa yapması beklenmektedir.²⁴³

İmparatorluğa bağlı önemli mabetlerden biri olan İse Mabedi’ndeki ayinler, mabedin hem içinde hem de dışında gerçekleşen bayramları ifade etmektedir. İse Mabedi alanında farklı büyüklükte birçok mabet iç içe bulunduğundan, burada kutlanan bayramlar da mabetlerin özelliklerine göre değişmektedir. İse Mabedi’nde kutlanan bayramların merkezinde yine mahsüllerin bereketi için dua etme ritüeli bulunmaktadır. Her yıl Ekim ayında o yılın ilk hasadı yapılır ve yeni mahsüller Güneş Tanrıçası Amaterasu’ya sunulmaktadır. Bu ayinde imparator kendi ibadetini uzaktan gerçekleştirir. Kasım ayında imparator yeni mahsülleri, arada elçi olmaksızın bizzat kendisi sunar ve bu şekilde gerçekleşen ayin birebir sunum olduğundan, etkisinin de daha derinden hissedileceği düşünülmektedir. İse Mabedi’nde gerçekleşen ritüellerin en önemlisi yeni mebedin inşa edildiği, aynı zamanda içinde birçok ayini de barındıran

²⁴¹ Sokyō Ono, *Şinto / Kamilerin Yolu*, İstanbul: Okyanus Yayıncılık, 2004, s. 69 Ayrıntılı bilgi için bkz. Halil İbrahim Şenavcu, *Japon Dini Bayramları*, (Yüksek Lisans Tezi Tezi), Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2006, s. 37-38.

²⁴² Takeşi, *Şindoo no Hon*, s. 87.

²⁴³ Takeşi, *Şindoo no Hon*, s. 90.

ritüel *Şikinensenguudur*. *Şikinensenguu* tahminen bin üçyüz yıldan fazla süredir devam eden bir geleneğe dayanmaktadır. İse Mabedi'nin tüm binalarının yeniden inşa edildiği bayram, mabet yapımı için kullanılacak ağaçların kesim işleminin güvenli bir şekilde gerçekleşmesi için dua etme ayini ile başlar. Bu şekilde sırasıyla ağaçların kereste haline gelmesi, bunların mabet alanına taşınması, temel atma töreni, temel atma sırasında toprağı sakınleştirmek için dua etmek, köprünün inşası, mabet çevresine beyaz taşların döşenmesi işlemleri gerçekleşir. Bunlar ayrı ayrı ritüeller şeklinde gerçekleşen uygulamalardır.²⁴⁴

Ülke genelindeki mabetlerde kutlanan dinî bayramlar yılın her döneminde çeşitli ritüelleri kapsayan özelliklere sahiptir. Günümüzde mabetler Şinto Mabetleri Birliği'ne bağlıdır. Mabetlerde düzenlenen ayinler, Şinto Mabetleri Birliği tarafından belirlenir ve ayinler büyük, orta ve küçük ayinler olmak üzere üç sınıfa ayrılmaktadır. Geçmişte ayinlerin sınıflandırılması mabede gelen kişinin 'arınma' ayinini yapma süresine göre belirlenirdi. Günümüzde de bu anlayış devam etmekte olup 'arınma' ayini ibadetin önemli kısımlarından sayılmaktadır. Büyük ayinlerin ön plana çıkan özelliği yılda bir anma şeklinde gerçekleşmesidir. Örneğin, bahar geldiğinde her yıl bol ve bereketli mahsul elde etmek için dua edilen bayramlar büyük ayinlerden sayılır. Orta ayinler, yeni yılda 3 Ocak tarihinde imparatorun ilk tahta çıktığı tarih olarak kutlanmaktadır. İlk imparator *Tenmu*'nun tahta çıkışı da kökenleri anmak adına kutlanır. Bu şekilde devlet ve halk ile ilişkili özellikte olan birçok ayin bu sınıfa dâhildir. Küçük ayinlere, yılın son gününü kutlama veya her ay yapılan bazı ayinler örnek verilebilir. Ayrıca bunların dışında sayılan düğün törenleri, *Şiçigosan* Bayramı, kötü şansın kovulduğu *Yakuyokesai* Bayramları küçük ayinler olarak kabul edilir. Mabetin tarihine ilişkin yapılan kutlamalar ve geleneksel özellikteki kutlamalar da bu sınıfa dâhil edilmektedir. Kyoto'daki Gion Bayramı'nın bir bölümündeki *yamahakocunkoo* ayini de bu türdendir.²⁴⁵ Gion Festivali, Japonya'nın en büyük festivallerinden biridir. Yaklaşık bin yüz yıllık bir geçmişe sahip olan festival her yıl Temmuz ayı boyunca kutlanmaktadır.²⁴⁶

Japonlar bayram günlerinde evdeki ibadet bölümünde dua eder. Ancak çoğu kişi bu çoşkulu günlerde evdeki ibadet ile yetinmeyerek evinin en yakınındaki mabede

²⁴⁴ Takeşi, *Şindoo no Hon*, s. 93.

²⁴⁵ Takeşi, *Şindoo no Hon*, s. 96.

²⁴⁶ Kandamyocin, *Cinca no Oşie*, s. 110.

gitmeyi tercih etmektedir. Dinî bayramlar gelmeden herkes hem kendisini hem de evini temizlemeye özen gösterir. Bayrama katılan kişi ruhunu temizlemeden önce maddî kirlerinden arınmalıdır. Bu düşünce ile mabet görevlileri de aynı şekilde mabetlerde temizlik yapar.²⁴⁷ Ayrıca bayramdan önceki akşam ayini yönetecek kişiler bedenlerini temizler ve kendilerini bir odaya kapatırlar. Belirli fiillerden ve yiyeceklerden uzak duran rahipler bayramdan önce bir tür oruç tutmuş olmaktadır.²⁴⁸

Japon dinî bayramlarından *Bon Festivali* (Ataları Anma Bayramı) Budizm kökenli olup tüm halk tarafından kutlanmaktadır. 13-15 Temmuz ya da Ağustos aylarında kutlanan bayramda halk, ölmüş atalarının ruhlarının o günlerde evlerine geri geldiğine inanmaktadır. Geri dönen ruhları karşılamak için evlere giden yollara fenerler dizilir ve evlerin önünde ateş yakılır. Ruhların alması için evlerde çiçek bulundurulur. Ataların ruhlarının huzuru için dua edilir. Ruhlar geriye dönerken ise fenerler denize veya nehirlerle bırakılır.²⁴⁹

Dinî bayramlarda mabede gelenler öncelikle arınma ayinini gerçekleştirir. Sonrasında iç mabet kapıları açılırken cemaat yere kapanır. Kamilere yapılan yiyecek sunumuna geçilir. Bu sırada kutsal müzik çalınır ve dua okunur. Yiyecek sunumundan sonra cemaat üyeleri sıra ile kutsal *sakaki* dalını masaya bırakır, iki defa eğilir, iki defa el çırparak en son bir kez daha eğilip yerine döner. Rahipler sunuları alır ve cemaat tekrar secdeye gider. Bu sırada rahip iç mabedin kapılarını kapatır. Ayine katılanlar kutsal içecek sakeden yudumlar ve rahipler ayini bitirir. Büyük mabetlerde bunlara ilave olarak kamilerin eğlenmesi için kutsal dans *kagura* da sergilenmektedir. *Mikoşi* taşıma geleneği de bayramların vazgeçilmez bir unsurudur.²⁵⁰

²⁴⁷ Şenavcu, *Japon Dini Bayramları*, s. 39.

²⁴⁸ Ono, *Şinto*, s. 70.

²⁴⁹ Roberts, *Japanese Mythology A to Z*, s. 15.

²⁵⁰ Joseph M. Kitagawa, *On Understanding Japanese Religion*, New Jersey: Princeton University Press, 1987, s. 122.

2.2. ŞİNTOİZM'DE KADIN

2.2.1. Dinî Metinler ve Japon Mitolojisinde Kadın

2.2.1.1. Kociki ve Nihongi'de Kadın

Kociki, Şintoizm'in kutsal metinlerinin ilki, en eski Japonca yazılı kaynak, Japon mitolojisinin ilk kaynağı ve o dönemin imparatorluk düşüncesini yansıtan bir kaynaktır.²⁵¹ Kociki üç bölümden oluşur: *Kamitsumaki*, *Nakatsumaki*, *Shimotsumaki*.²⁵² *Kamitsumaki*'de mitolojik olaylara ağırlık verilmiştir. Yerin ve göğün yaratılışı, Kamilerin ortaya çıkışı ve kamilerin yaşadığı olaylardan bahsedilir. *Nakatsumaki*'de ilk İmparator Cimmu (660-585) döneminden on beşinci İmparator Ocino dönemine (270-310) kadar geçen süreden bahsedilmektedir. *Shimotsukami*'de de on altıncı İmparator Nintoku (313-399) döneminden otuz üçüncü İmparatoriçe Suiko dönemine (592-628) kadar geçen olaylardan bahsedilir.²⁵³

712 yılında İmparator Tenmu'nun emriyle yazılan Kociki, O no Yasumaro²⁵⁴ tarafından derlenmiş ve düzenlenmiştir.²⁵⁵ O dönemde zorlu bir savaştan galip çıkan İmparator Tenmu'nun milletlerin arasında yaygın olarak bilinen efsaneleri kendi ideolojik amaçlarına uygun olarak yazdırma amacını taşıyordu. Milletin ortak bir tarih bilincinin oluşması imparatorluk kurumuna kutsiyet kazandırmak için onu Tanrılara dayandırma düşüncesi ile siyasi yönü öne çıkan bir belge hazırlanmasını talep etti.²⁵⁶

Kociki'de kahramanlık hikâyeleri, destanlar, savaşlar ve çeşitli kamilerden bahsedilmektedir. Olaylar bütünlük içerisinde, neden-sonuç ilişkisi göz ardı edilmeden verilir, ancak bu olayların resmî bir tarihinden söz edilmemektedir.²⁵⁷ Bu sebeple Kociki'nin resmî tarih niteliği taşımadığı söylenebilir. Ayrıca Kociki'den bir kutsal

²⁵¹ Akbay, *Kojiki*, s. 78.

²⁵² Cengiz Batuk, "Şintoizm- Geleneksel Japon Dini", *Medeniyet Ufku*, , <http://www.medeniyetufku.com/sintoizm-geleneksel-japon-dini/>. (erişim tarihi: 17.02.2019).

²⁵³ Okan Haluk Akbay, *Kojiki: Japon Mitolojisine Bir Yolculuk*, Çizgi Kitabevi, 2014, s. 79.

²⁵⁴ O no Yasumaro: Ölümü 723. Japon asilzade, tarihçi ve bürokrat. Kociki'nin derlenmesi ile ünlü olmuş, Nihongi'nin yazımının da katkısı bulunduğu iddia edilir. Bocking, *A Popular Dictionary of Shinto*, s. 76.

²⁵⁵ "Şintoizm 'in Kutsal Metinleri Kojiki ve Nihongi", *dünyadinleri.com*, , http://dunyadinleri.com/tr-TR/dunya-dinleri/sintoizm/oku_sintoizm-in-kutsal-metinleri-kojiki-ve-nihongi. (erişim tarihi: 09.02.2019).

²⁵⁶ Akbay, *Kojiki*, s. 84.

²⁵⁷ Okan Haluk Akbay, *Kojiki: Japon Mitolojisine Bir Yolculuk*, Çizgi Kitabevi, 2014, s. 2; Ayrıca bkz. Hachiro Ito, *Kocikişinwanyūmon*, Tokyo: Kōmeishisōsha, 2010.

kitap olarak da bahsetmemiz zor görünmektedir. Çünkü Kociki’de Japonların dinî hayatı, ibadetleri ve ahlakî kurallarına dair bilgi bulmak zordur. Kociki’de dinî gereklilik altında sadece temizlik konusundan bahsedildiğini söyleyebiliriz.²⁵⁸

Nihongi veya Nihonşoki, “Japonya Yıllıkları” olarak isimlendirilen eser ise 720 yılında Kociki’nin bir devamı olarak Çin dilinde yazılmıştır. Kociki’den daha ayrıntılı, onun yorumu olarak yazılmıştır. Bu sebeple Kociki’yi de kapsar niteliktedir. Nihongi’de olaylar tarihsel bir düzene göre anlatılmıştır. Nihongi’nin içeriğini mitolojik ve tarihî olaylar, iyi ve kötü yöneticilerin özelliklerine dair bilgiler oluşturur.²⁵⁹

İlk Japonlar dünyanın nasıl yaratıldığı, kâinatın karışıklık halinden düzenli hale geçişini anlayabilmek için çeşitli efsaneler türetmiştir. Japonların inanç sisteminin temelinde yer alan kamilerin yaratılışını anlatan efsaneler bunların ilkinini oluşturur. Buna göre, yer ve gök birbirinden ayrıldığında yeryüzü henüz katı halde değildi. İlk olarak gökyüzünde yaşayan Rab Kami, doğurucu gücün sahibi olan Kami ve ilahî doğurucu gücün sahibi olan Kamiler belirirdi. Yeryüzünün katı hale gelmesinde görevli olan Kami ve sonsuza dek kâinatı koruyacak olan Kami ile birlikte beş Kami var olan ilk kamilerdir. Bu beş Kaminin cinsiyeti ve eşi yoktu; bunlar bir surete sahip değildi. Bundan sonra sırayla diğer kamiler de belirmeye başladı. Gökyüzündeki kamiler, sonradan oluşan kamilerden erkek olan *İzanagi* ve dişi olan *İzanami*’ye kutsal mızrağı verip onları yeryüzüne gönderdi. İzanagi ve İzanami kutsal mızrakla yeryüzünü karıştırdılar. Mızrağı yukarıya kaldırdıklarında mızraktan damlayan damlaların birinden ilk Japon adası ‘*Onogoro*’ meydana geldi. Bu adaya inerek oraya yerleşen İzanagi ve İzanami burada birbirlerine eş oldular ve yeryüzünde hayatı başlattılar. Ancak düğün kurallarına aykırı davranan İzanami İzanagi’den önce konuştu. Bunun sonucu olarak ilk doğan çocukları ‘*Hiruko*’²⁶⁰ (sülük çocuk) hastalıklı ve hiç gelişemeyen bir çocuk olarak kaldı. Daha sonraki çocukları da bu şekilde doğan İzanagi ve İzanami bu durumu Gök Kamilerine anlattı. Çözüm olarak tekrar evlenmeleri gerektiğini öğrenince bu defa kurallara uygun olarak bir düğün yapıldı. İzanagi İzanami’den önce konuşup ona güzel sözler söyledi ve tekrar evlenmiş oldular. Bu evlilikten sonra doğan çocuklar Japon

²⁵⁸ Günaltay, *İlkel Dinler*, s. 393.

²⁵⁹ Batuk, “Şintoizm- Geleneksel Japon Dini”.

²⁶⁰ *Hiruko*, Japon mitolojisinde iyi talih ve şans getirdiğine inanılan ‘Yedi Şans Tanrısı’ndan biridir. Roberts, *Japanese Mythology A to Z*, s. 52.

adalarını oluşturdu. İzanami, dünya kamilerinden olan Ateş Kamisi'ni doğururken yandı ve ölümlerin yaşadığına inanılan ölümler diyarına göç etti.²⁶¹

Kociki'de yer verilen ilk kadın Kami figürü *İzanami*'dir. Yeryüzünün şimdiki halini almasındaki rolü 'ilk kadın', 'ilk eş' olması ve diğer tanrıları doğuran 'ilk anne' olması sebebiyle de İzanami Japon mitolojisinde önemli bir yere sahiptir. İkinci önemli kadın kami olarak *Amaterasu*'yu gösterebiliriz. Amaterasu, erkek kami İzanagi'nin sol gözünden yaratılmış güneş tanrıçasıdır. Amaterasu, kendisiyle birlikte yaratılan diğer iki kamiden daha üstün bir konumdadır. Yaşanılan dünyada yaratılan bir kami olmasına rağmen Amaterasu, Üst Dünya'ya hükmedebilen tek kami kabul edilmektedir. Bu da onun bir dişi olarak yönetici ve güç sahibi olduğunu göstermektedir.²⁶² Ayrıca ilk Japon imparatorluk ailesinin kökeni güneş tanrıçası Amaterasu'ya dayandırılmaktadır.²⁶³

Amaterasu yaratılırken onunla birlikte İzanagi'nin burnundan yaratılan *Susano-o*, dik başlı yapıya sahip bir kami olarak tasvir edilir.²⁶⁴ Kendisine verilen denizlere hükmetme görevini yıllarca yerine getirmez. Ablası Amaterasu'nun ikazlarına rağmen asi davranışlarına devam eden Susano-o artık durdurulamaz bir hale gelir. Onun bu durumundan korkan Amaterasu, kayalıkların ardında bir mağaraya saklanır. Amaterasu bir güneş kamisi olduğundan, onun saklanmasıyla yeryüzü karanlıkla kaplanır. Karanlığı fırsat olarak gören kötülük kamileri ve onların yardımcısı kötü ruhlar dilediği gibi yeryüzünde dolaşmaya başlar. Bu durumdan doğan kargaşayı önlemek için neşe kamisi olan *Ame no uzume* harekete geçer. Ame no uzume de bir kadın kamidir. Ame no uzume, Sarume²⁶⁵ kabilesinin kadın kamilerindendir.²⁶⁶ Amaterasu'nun mağaraya kapanmasıyla yeryüzü karanlıklara büründüğünden, onun dışarıya çıkması için plan yapılır. Ame no uzume, mağaranın önüne gelerek dans etmeye başlar ve Amaterasu'nun dikkatini çekmeye çalışır. Bu dans hâlâ Japon mabetlerinde ayın sırasında yapılan

²⁶¹ Okan Haluk Akbay, *Kojiki: Japon Mitolojisine Bir Yolculuk*, Çizgi Kitabevi, 2014, s. 14; Ayrıca bkz. Hachiro Ito, *Kocikişinwanyūmon*, Tokyo: Kōmeishisōsha, 2010.

²⁶² Okan Haluk Akbay, "Japon Mitolojisinde Kadın İmgesi", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 32, (2016), s. 84; Ayrıca bkz. Kocima Kyōko, *Cosei to Şūkyō*, Tokyo: Yoshikawakōbunkan, 1998, ss. 4-12.

²⁶³ Akbay, "Japon Atasözlerinde Kadın İmgesi", s. 146; Mackenzie, *Çin ve Japon Mitolojisi*, s. 282.

²⁶⁴ William George Aston, "History of Japanese Literature, Shinto", *Encyclopedia of Religion and Ethics*, (ed. James Hastings), Edinburgh: T. & T. Clark Ltd., 1981, s. 466.

²⁶⁵ Sarume kabilesi kamiler çağından gelen Şinto işlerini gören vezirlik makamından olan bir kabiledir. İse Mabedi'ndeki ruhbanlık görevini üstlenmiştir. Aynı zamanda Sarume kabilesinin kadın kamileri imparatorun ruhunu sakinleştirme merasimini düzenler. Nakatomi, İmbe, Sarume, Kagami-Çukuri ayna yapan kamiler grubudur. Bundan başka mücevher, kalkan, ilahi elbiseler yapan gruplar vardır. Takeşi, *Şindoo no Hon*, s. 21.

²⁶⁶ Kitagawa, "Japonya Dinleri", s. 504.

kagura dansının temelini oluşturur. Yapılan dansı izlemek için mağaradan çıkan Amaterasu dışarıda bir ayna görür. Aynada kendi suretini göz alıcı bir ışık olarak gören Amaterasu'yu diğer kamiler mağaradan dışarıya doğru çekerler.²⁶⁷ Amaterasu'yu mağaradan çıkarmayı başaran Ame no uzume sayesinde yeryüzü yeniden aydınlığa kavuşur.²⁶⁸ Ame no uzume bu yönüyle kadın kamiler arasında önemli bir yere sahiptir.

Bir diğer önemli sayılabilecek kadın kami, yeryüzünde tarımın ve ipek böcekçiliğinin başlamasında etkili olan *Ogetsuhime*'dir. Taşkınıklarına devam eden söz dinlemez kami Susano-o Üst Dünya'dan kovulur. Yeryüzüne giderken Ogetsuhime'den yiyecek talep eder.²⁶⁹ Ogetsuhime ağzından, burnundan ve bağırsağından yiyecek çıkarır ve Susano-o'ya uzatır. Bu kirliliğe sinirlenen Susano-o Ogetsuhime'yi orada öldürür.²⁷⁰ Ogetsuhime'nin cansız bedeninden insanlık için soya fasulyesi, pirinç, arpa ve buğday gibi yiyecekler ortaya çıkar. İpek böceğinin de bu sırada doğduğu bilinir. Susano-o bunları üretim kamisi Kamu-musuhi'nin emriyle yeryüzüne getirir ve böylece insanlık için tarım başlatılmış olur.²⁷¹ Bu olay Nihongi'de geçmemektedir. Ancak *Ukemoçi* ve *Tsukuyomi* kamileri ismiyle benzer bir hikâyeye yer verilmiştir. Ukemoçi'nin Ogetsuhime yerine anıldığı düşünülmektedir. Kociki'de bunlardan başka kadın kamiler ve imparatoriçelerden de mitolojik hikâyeler şeklinde bahsedilmektedir.

2.2.1.2. Mitolojide Kadın

Bugünkü Japonların M.S. 300'ler civarında Honşu yakınlarına geldikleri yapılan çalışmalardan anlaşılmaktadır. Çin kroniklerinden ayırt edilip az bir referans ile bazı bilgilere ulaşmak mümkün olmuştur. Buna göre, Şintoizm'de kadın şamanlar o dönemde önemli bir figürdür. Bu döneme dair yapılmış kazı çalışmalarında ulaşılan kemiklerde kâhinlerin saçlarını kesmedikleri ve kadınlara yanaşmadıkları anlaşılmaktadır.²⁷²

Erken dönemde Honşu ve Hokkaido Adası'nda yaşayan *Ainular*'da erkekler avcı ve savaşı, kadınlar toplayıcı ve görü sahibi şamanlardı. Kadınlar erkeklerden geri

²⁶⁷ Arık, "Şintoizm", s. 471.

²⁶⁸ "The Kojiki", (09.02.2019), <http://www.sacred-texts.com/shi/kojiki.htm>.

²⁶⁹ Akbay, *Kojiki*, s. 21.

²⁷⁰ Ashkenazi, *Japon Mitolojisi*, s. 138.

²⁷¹ Akbay, *Kojiki*, s. 22.

²⁷² Kürşad Demirci, "Japon Etnosantrizmi : Şintoizm", *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, (1988), s. 103.

planda değildi ve çocuklar anne soylarından gelen büyük güçlere sahiplerdi. Gerekli durumlarda erkeklerle savaşa katılır ve avcılık ile de uğraşırlardı.²⁷³

Mitlerde göze çarpan özellik, Japon kültürünün hep iki zıt fenomene yer vermesidir. Japon kültüründe ölüm kirliliği olarak görüldüğünden, hep yaşamla ilişkilendirilir. Ölüm ve yaşam kısır döngü içinde birbirinin devamı ya da birbirine bağlı olarak yansıtılır. Bunun gibi yiyecek ile ilgili olan tanrılar da yiyeceğin çürümeyle olan ilişkisine vurgu yapılarak hikâyeye edilir. Kadınların her zaman erkeklere bağlı olduğu ve kadının kirlilik bir varlık olarak görüldüğü Çin kültürü ve Budizm'in Japonya'ya gelmesiyle birlikte bu mit tarihe dâhil olmuştur. Buna göre, kadınlar her ne kadar tanrısal özelliğe sahip olsalar da regl ve doğum ile kirlenmektedirler. Erkeklere yemek pişirilen mutfağın hâkimi kadındır. Temiz olmayan kadının temiz erkeğe yemek hazırlanmasında görülen çelişki de bu zıt fenomene verilecek örnekler arasındadır.²⁷⁴

2.2.1.2.1. Yokai

Yokai, kelime olarak Japonca 'you' ve 'kai' karakterlerinin birleşmesi ile oluşmuştur. 'You' 'ilgi çekici, büyüleyici' anlamında iken, 'kai' de 'gizem, merak' anlamındaki karakterlerdir. Bu birleşimden oluşan *Yokai*, Japon folklorundan gelen "tuhaf ve doğüstü yaratıklar" olarak tanımlanabilir. *Yokai* bazen hepsi bazen de birisi olmak üzere canavar, şeytan, ruh ve cin anlamlarına da gelir. Ayrıca *Yokai* kavramı kamiler, değişmiş insan ve hayvanlar, ruhun ele geçirdiği varlıklar, şehir efsaneleri ve diğer tuhaf görünüşleri de içerir. *Yokai* geniş anlamlı ve belirsiz bir kavramdır. Samuray, geysa, kami, suşi gibi ancak kendi dilinde tam karşılığı olan bir kelimedir.²⁷⁵

Japon folkloru adalarda yaşayan tecrit edilmiş kabilelerin halk inanışlarına ve farklı geleneklerin bir araya gelmesiyle meydana gelmiştir. Bu gelenekler, Çin ve Hindistan'da da bulunan, daha çok Budizm ve Şintoizm tarafından şekillenen inanışlar haline gelmiştir. Japonya'nın kaydedilen en eski tarihi sekizinci yüzyıla dayanır. Tarih öncesi efsanevi anlatıları ve yaratılış mitlerini içerir. O zamana ait belgelerde en eski kayıtlı tanrılar, iblisler ve folkloruna ait diğer doğüstü yaratıklardan bahsedilir.²⁷⁶

Edo döneminde hayalet ve şeytan hikâyeleri, tuhaf görünüşlü varlıklar ile ilgili daha önce görülmemiş bir kültür geliştirdi. Bu kültür, Japonya'da o dönemin en fazla ilgi

²⁷³ Ashkenazi, *Japon Mitolojisi*, s. 111.

²⁷⁴ Ashkenazi, *Japon Mitolojisi*, ss. 127-28.

²⁷⁵ Matthew Meyer, "About – Yokai.Com", , <http://yokai.com/about/>. (erişim tarihi: 28.01.2019).

²⁷⁶ Meyer, "About – Yokai.Com".

görülen konuları arasında yer aldı. İlk mistik yaratıkları ve sözlü mitolojik geleneği yazıya aktaran Toriyama Seiken (1712-1788) olmuştur. Bu, ilk başta renkli rulo kâğıtların koleksiyonu ile başlamış, ardından tuhaf masalların ve doğaüstü hikâyelerin ansiklopedi şeklinde ciltler haline gelmesiyle gelişmiştir. Toriyama'nın "An Illustrated Night Parade of One Hundred Demons" isimli kitabı diğer yazarlara bir örnek oldu ve *yokai* geleneği doğdu. Bu gelenek, soylu sınıfın hayalet hikâyeleri anlatılan partilerinden güzel sanatlara ve tiyatroya kadar Japon kültürünün her alanında hızla yayıldı.²⁷⁷

Japon kültürü ve toplumunun modernleştiği Meici döneminde *yokainin* popülaritesi azalmıştır. *Yokaiyi* içeren her şey batıl ve utanç verici bir geçmiş kalıntısı olarak terk edildi. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra manga yazarı Shigeru Mizuki *yokainin* cazibesinin farkına vararak onları yeniden modern Japonya ile tanıştırdı. Shigeru'nun çizgi roman serisi "GeGeGe no Kitaro" doğaüstü varlıklara ilgiyi ikinci defa çekmeyi başardı. Günümüzde *yokainin* etkileri mangadan animeye, video oyunlarına, marka logolarına ve Japon para birimine kadar Japon kültürünün her alanında görülmektedir.²⁷⁸

2.2.1.2.2. Yılanlar

Yılanlar Japon mitolojisinde genellikle üç farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır: Ejderha tanrı *Ryujin*'in elçileri ya da avatarları, gök gürültüsü tanrısı veya insanların kandıran ve şekil değiştiren varlıklar. Japonlar, yılanları küçük ejderhalar olarak nitelendirir ve özellikle Şintoizm'de yılanları rahatsız etmemek için özen gösterilir.²⁷⁹

İnsanları kandıran ve şekil değiştiren yılan türü diğerlerine göre daha sık rastlanılan türdür. Bununla ilgili en çok bilinen mit, *Dococi Mabedi*'nin hikâyesidir. *Kiyohime* adında genç bir kız, Budist rahibi olan *Ançin*'e âşık olur. Rahip, kendisine verdiği söze sadık kalmaya çalışsa da kızın yakın tavırlarına dayanamaz ve birlikte olurlar. Rahibin yasak aşkı baş keşiş tarafından anlaşılır. Rahip kızdan kurtulmaya çalışınca onun kocaman bir yılanla dönüştüğünü görür. Kötü niyetli düşünceler, *Kiyohime*'yi bir yılanla dönüştürmüştür. Bu hikâye, *kabuki* tiyatrosunun ana

²⁷⁷ Meyer, "About – Yokai.Com".

²⁷⁸ Meyer, "About – Yokai.Com".

²⁷⁹ Ashkenazi, *Japon Mitolojisi*. Mackenzie, *Çin ve Japon Mitolojisi*, s. 292.

temalarından biri haline gelmiştir ve oyunun sonunda genç kız canavar haline gelir.²⁸⁰ Buna benzer başka mitlerde de genellikle yılanlar kadın olarak tasvir edilir. Yılanların doğası ile kadın doğasında olan kötü düşünceler benzetme yoluyla aktarılmaktadır.

2.2.1.2.3. Ohaguro Bettari

Ohaguro Bettari gecenin geç saatlerinde mabetlerin etrafında dolaşan güzel giyimli bir kadın olarak görünür. Genç bekâr erkekleri uzaktan yanına çağırır. Düğün kimonosu giymiş *Ohaguro Bettari*, arkasından güzel ve çekici bir kadına benzer. Bazen de bir evde erkeğin karısının kılığına girerek görünür. İlk başta arkası dönük olarak konuşur ve bu şekilde ona karşı koyabilecek erkek nadiren görülür. Ancak yüzünü döndüğünde görülen çok şaşırtıcıdır. Bembeyaz, kalın tabaka halinde makyajlı, çirkin bir surat, yüzünde sadece ağız vardır ve geniş ağzında simsiyah dişler vardır. Karşısındakine kıkırdayarak gülünce adam korkudan çılgın atarak hemen oradan kaçar. *Ohaguro Bettari*'nin evlenemeyen çirkin bir kadının hayaleti olduğu söylenir. Ona âşık olduğu şakasını yapan kurbanları dışında *Ohaguro Bettari*'nin insanlara görünmesi nadirdir.²⁸¹

²⁸⁰ Ashkenazi, *Japon Mitolojisi*, s. 437.

²⁸¹ Matthew Meyer, "Ohaguro bettari – Yokai.com", , <http://yokai.com/ohagurobettari/>. (erişim tarihi: 28.01.2019).

Şekil 8: Ohaguro Bettari

Kaynak: “Ohaguro Bettari”, <http://yokai.com/ohagurobettari/> (erişim tarihi: 16.05.2019)

2.2.1.2.4. Kenaş Unarabe

Bataklıklarda yaşayan, uzun saçlı, dişi bir canavardır. Avcıları kandırmak için avcılık tanrısı Haş-uk Kamui kılığına girer ve onları bataklığa götürür. Bataklıkta avcıların kanını emer. Ainular için kan, güçlü ve gizemli bir ögedir. *Kenaş Unarabe*, kan ile beslendiği için Ainular için tehdit potansiyeline sahiptir. Kadınların regl döneminde veya doğum yapan kadının yanına akan kanı içmesi için çağrılır. Etkili bir mitsel öge olan kanın kirini güçlü bir canavar ile yok etme düşüncesi ile *Kenaş Unarabe*'den yardım istenir.²⁸²

2.2.1.2.5. Yama-No-Kami

“*Yama*” kelimesi Japonca’da “dağ” anlamına gelmektedir. *Yama-no-kami* de dağ tanrısıdır. Birçok dağ tanrısı bulunurken bunlardan en önemlisi *Yama-no-kami*'dir. Dağlar Şintoizm’de tanrılar için başlıca yerleşim yeri olarak görülür. Dağ tanrıları insanlara yardım etmek amacıyla yaşadığı yeri bırakıp ovalara inerler. İnsanların

²⁸² Ashkenazi, *Japon Mitolojisi*, s. 305.

çabaları doğrultusunda tanrılarla aralarındaki bağ kuvvetlenir ve tanrılar insanların yardımına cevap verir. Hasat döneminde çiftçiler, dağ tanrısını ikna ederek hasadın bolluğunu beraberinde getirmesini ister. Bu dağ tanrısının yaşlı bir kadın olduğuna, yılın on iki ayını temsil eden on iki çocuğu olduğuna inanılmaktadır. Bir başka dağ kamisinden de farklı ihtiyaçlar için yardım istenebilir.²⁸³

2.2.1.2.6. Kamui Fuçi

*Auni*²⁸⁴ için en önemli tanrılardan biri olan *Kamui Fuçi* ocak tanrısıdır. Tanrıçanın yaşadığı yer her *Auni* evinin ortasında bulunan ocaktır. Aynı zamanda ocağın etrafı, insanların birbirleriyle sohbet ettikleri yer tanrıların dünyasına ulaşma noktasıdır ve ataların meskenidir. Ruh göçüne inanan *Ainular*'a göre ocak, insanın çoğalması fiili sırasında vücuda giren yeni ruhların korunduğu yerdir. Bu sebeple ocağın her zaman temiz olması gerekir. Geceleri *Kamui Fuçi* ocak külle dolduğunda dinlenmek için buraya gelir. Ateşin hep yanmasını ister. Bir kadın doğum yaptığında kanın evi kirletmesinden korkulduğu için, ocağın ateşi haricinde ayrı bir yerde ateş yakılır. İkinci ateş için *Kamui Fuçi* kendi vekili olarak bir ocak tanrıçasını görevlendirir.²⁸⁵

Kamui Fuçi herhangi bir ritüelin başlangıç noktası olması ya da *kamuiler* (kami) âlemine girişin koruyuculuğunu yapması ile de *Ainu* kozmolojisinde en önemli tanrılar arasında sayılmaktadır. Onu gördüğü sırada çevreyi kirleten ya da evde huzuru bozan kişi cezalandırılır. *Kamui Fuçi* aile içinde cinsiyetler arasında bir denge sağlar ve kadınlara güç ve güven verir.²⁸⁶

2.2.1.2.7. Haşinau-uk Kamui

Ainu mitolojisinin avcılık tanrıçasıdır. İyi avcılara görünerek onlara av bulabilecekleri yerleri gösterir. Yangın musluğunun alt gövdesinden doğmuş, aynı

²⁸³ Ashkenazi, *Japon Mitolojisi*, s. 423.

²⁸⁴ *Ainu*, Japon adalarının ilk yerleşik halkına verilen isimdir. Günümüzde azınlıkta olup Hokkaido adasında yaşayan *Ainular*, Animizm ağırlıklı inançta olup erken dönem Şinto inancına etki etmişlerdir. Roberts, *Japanese Mythology A to Z*, s. 2.

²⁸⁵ Ashkenazi, *Japon Mitolojisi*, ss. 295-96.

²⁸⁶ Ashkenazi, *Japon Mitolojisi*, s. 296.

zamanda “*Isosange Mat*” (av getiren kadın) olarak da bilinir. İnsanlara büyük yardımı dokunan tanrıça hamile kadınlara da yardımcı olmaktadır.²⁸⁷

2.2.1.2.8. Ouni: Arkadaş Canlısı Cadı

Ouni kelime olarak iplik yapmak için kullanılan lifli bir bitki, turba veya bataklıklarda bulunan çürümüş çamur anlamına gelen Japonca *rumie* kelimesi ile aynı anlama gelmektedir. Bu karakterin, ördüğü kalın iplikler ile benzerlik gösteren ve vücudunu örten uzun siyah saçları vardır. Siyah ve kıllı gövdesi ise onu ölü bitki örtüsüyle kaplanmış gibi gösterir.²⁸⁸ *Ouni*, dağlarda yaşayan yaşlı ve çirkin kadınların ve cadıların kabilesine ait olan arkadaş canlısı bir cadıdır. Ancak bu, sizin de arkadaş canlısı ve yardımsever olmanız şartı ile sağlanabilir. İnanca göre, Japonya'nın bir dağındaki terkedilmiş bir kulübede kaldığımızda, gece geç bir saatte kapının çalındığını duyarsanız bu gelen muhtemelen *Ouni*'dir.²⁸⁹

Ouni hakkındaki mitolojik anlatı şöyledir: Ouni, yere düşen uzun kalın saçları ve kıllı vücudu ile ilk bakışta size korkutucu gelebilir. Ancak korkmanızı gerektirecek bir durum yoktur. Sizden evinizde kalacak bir yer istediğinde onu nazikçe misafir edin. Ona nezaket gösterirseniz aile için gece boyunca iplik eğirir ve iz bırakmadan ortadan kaybolur.²⁹⁰

²⁸⁷ Ashkenazi, *Japon Mitolojisi*, s. 242.

²⁸⁸ Matthew Meyer, “Ouni”, , <http://yokai.com/ouni/>. (erişim tarihi: 17.01.2019).

²⁸⁹ “Ouni, the Friendly Witch”, , https://livejapan.com/en/in-tokyo_train_station/article-a0000695/. (erişim tarihi: 17.01.2019)

²⁹⁰ “Ouni, the Friendly Witch”.

Şekil 9: Ouni (Arkadaş Canlısı Cadı)

Kaynak: “Japon Mitolojisi Arkadaş Canlısı Cadı”,
https://livejapan.com/en/in-tokyo/in-pref-tokyo/in-tokyo_train_station/article-a0000695/
(erişim tarihi: 27.05.2019)

2.2.1.2.9. Kuçisake Onna: Ağız Yarık Kadın

Ağız yarık kadının ismi, bir kulağından diğerine kadar yüzü boyunca uzanan derin kanlı yaradan gelmektedir. Bu, 1979’da ortaya atılan bir şehir efsanesidir. İlkokul ve ortaokul dönemindeki çocuklara gece yalnız sokağa çıkmamaları için bu hikâye anneleri tarafından anlatılır. İstismara uğrayan kadınlar, işkence gören esirler, mağlup edilen düşmanlar gibi şiddet içerikli olaylarda hayatını kaybeden kadınların ruhları rahat uyumaz. Yarık ağızlı kadın, bu şekilde öldürülmüş ve dünyaya intikam almak için geriye dönmüş bir kadının hayaletidir.²⁹¹

Yarık ağızlı kadın, karanlık sokaklarda gezerek gece geç saatte yalnız başına dışarıda yürüyen insanların karşısına ağız örtülü şekilde çıkar. Ağız yarık kadın, karanlıkta gördüğü kişiye yaklaşır ve “Ben güzel miyim?” diye sorar. “Evet” cevabını alırsa ağızındaki maskeyi indirerek: “Böyle olsa bile mi?” diye sorar. Bu sorusuna cevap alamaz ya da karşısındaki kişi korkup çığlık atarsa kurbanının ağızını kulaklarına kadar keser. Eğer kişi, “evet” cevabını verirse yalan söylediğini anlar ve onu evine kadar takip ederek o gece öldürür.²⁹²

²⁹¹ Matthew Meyer, “Kuchisake Onna”, <http://yokai.com/kuchisakeonna/>. (erişim tarihi: 17.01.2019).

²⁹² Meyer, “Kuchisake Onna”.

Şekil 10: Kuçisake Onna (Ağız Yarık Kadın)

Kaynak: “Yarık Ağızlı Kadın: Kuchisake Onna”

https://www.dunyadinleri.com/mitoloji/japon-mitolojisi/oku_yarik-agizli-kadin-kuchisake-onna (erişim tarihi: 16.05.2019)

2.2.1.2.10. Rokurokubi: Uzun Boyunlu Kadın

Canavar olarak doğan çoğu hayaletin aksine *Rokurokubi* ve onların yakın akrabaları *Nukekubi*, bazı günah ya da yanlışların sonucu olarak doğan lanet tarafından canavara dönüştürülen, önceden insan olan varlıklardır. Onların suçlarının Tanrıya, doğaya ya da kocasına olan sadakatsizliklerinden doğmuş olduğu düşünülmektedir. Bu günahlar çoğu zaman kocaları ya da babaları tarafından işlenmiş olsa da erkekler cezadan kaçarlara ve *Rokurokubi* 'nin laneti sadece kadınlara uğrar.²⁹³

Rokurokubi, gündüzleri sıradan bir kadın gibi görünmesine karşın geceleri, bedeni uyurken boynu inanılmaz bir uzunluğa ulaşır ve serbestçe dolaşır. Bazen kafaları küçük hayvanlara saldırır, bazen uzun dilleri kandil yağı yalar, bazen de yakınındaki insanları korkutarak yaramazlık yapar.²⁹⁴

²⁹³ Matthew Meyer, “Rokurokubi”, , <http://yokai.com/rokurokubi/>. (erişim tarihi: 17.01.2019).

²⁹⁴ Meyer, “Rokurokubi”.

Şekil 11: Rokurokubi (Uzun Boyunlu Kadın)

Kaynak: “Japon Mitolojisinde Yokailer”, <https://onedio.com/haber/japon-mitolojisinden-10-hayalet-298345> (erişim tarihi: 16.05.2019)

Yukarıdaki mitolojik anlatımlardan anlaşılacağı üzere, nadiren olumlu anlamda bazı efsanevî kadın karakterlere rastlanılsa da, Japon mitolojisinde çoğunlukla kadınlar olumsuz, korkutucu bir imajla ve şeytanî vasıflarla nitelendirilmiştir. Bu da Japonya’da geçmişte erkeklerin baskın olduğu bir toplum yapısının izdüşümlerini göstermektedir. Günümüzde de Japon toplumunda geçmişin ataerkil yapısının yansımalarını görmek mümkündür.

2.2.2. İbadet ve Mabette Kadın

Mabetlerde görev yapan rahibeler, *miko* veya *fuco* olarak isimlendirilir. Kelimenin Japonca karakterini oluşturan ilk heceler ‘*mi*’ ve ‘*fu*’, ‘şaman, medyum’ anlamına gelmektedir. *Miko* kelimesi genel anlamıyla, Şinto mabetlerinde dinî hizmetlerde görev yapan din görevlisinin asistanı olan bayanlardır. *Mikolar*, kıyafet olarak beyaz cüppe altına kırmızı bol pantolon etek (*hakama*) giymektedir. Eski Şinto ritüellerinde *mikolar* çok önemli konuma sahipti. Ancak zamanla ataerkil bir toplumun gelişmesi ve ülkede

Budizm etkisinin artmasının etkisiyle ibadet uygulamalarında rahiplerin ön plana çıktığı görülmüştür. Günümüzde kadın erkek eşitliği görüşlerinin etkisi ile Şinto rahipliğinin yolu erkeklere olduğu kadar kadınlara da açılmış durumdadır. Buna rağmen rahiplik konusunda ataerkil yapı devam etmektedir. Zamanla *miko* kelimesi şamanlık anlamından sıyrılıp sadece rahibe olarak anlaşılır olmuştur. Geçmişte, şamanlık özelliğinin sonucu ve mabetlerin kutsallığının sirayet ettiği kişiler olarak *mikoların* kamilerin eşleri olduğu inanışına da rastlanmaktadır.²⁹⁵

Meici döneminde (1868-1912) mabet hizmetleri, erkeklerin görevi olarak sınırlandırılmış, kadınlar sadece ritüellerde görevli yardımcı kişi olarak görülmüştür. Şôva döneminde (1926-1989) *mikolar*, Şinto mabetlerinde çalışan rahibeler ve medyumluk yapan kadınlar olarak ikiye ayrılmıştır. Günümüzde ise çoğu mabette *mikolar*, *kagura* dansını²⁹⁶ icra etmekle görevlidir.²⁹⁷

İlk şogun hükümetinin başkenti olan Kamakura şehri 1192'de General Yoritomo Minamoto tarafından kurulmuştur. Büyük Buda heykeli ile meşhur olan kente bu heykel M.S. 1252'de yapılmıştır. Bu heykelin yakınında, erkeklerin girmesi yasak olan bir mabet bulunmaktadır. Eski zamanlarda boşanma pek görülmediğinden eşlerinden şikâyetçi olan kadınlar bu mabede rahibe olarak kabul edilmiş.²⁹⁸

Rahibeler genellikle rahiplerin kızlarıdır ve bu gelenek 14. yüzyıla kadar her rahibin kızının rahibelik yaptığı İse Mabedi'nde aralıksız devam etmiştir. Eski zamanlarda *mikolar* kendilerini tanrıların (çocuk) eşleri olmaya adanmışlardı. Bir dönem falcılık yaptıkları, tanrıların *mikoların* ağzı ile konuştukları iddia edilir. Tanrıların gözdesi olan *mikolar* masumiyetin simgesi olarak kabul edilirler.²⁹⁹

Rahibelerin dansı, davul ve flütler eşliğinde, kızıl ve beyaz renkli kıyafetleriyle hareket etmeleri şeklinde gerçekleştirilmektedir. Her hareketin bir anlam taşıdığı bu gösteriler iki bin yıldır devam etmektedir. Bazı mabetlerde rahibeler küçük yaşlarda

²⁹⁵ Tokita Yuusuke, *Zukai Fuco*, Japonya: Shinkigensha, 2011, s. 8; Ayrıca bkz. Hammet Arslan, "Budizm'de Kadının Konumu", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 39, (2014), s. 147-79.

²⁹⁶ Kagura dansı, Şinto mitolojisinde Güneş Tanrıçası Amaterasu'nun mağaraya saklandığında Ay Tanrıçası Uzume'nin onun mağaradan çıkması için dikkatini çekmek amacıyla yaptığı danstır. Kagura dansı, tüm Japon danslarının ilki kabul edilir ve günümüzde hala mabetlerde ayın sırasında sergilenmektedir. Bocking, *A Popular Dictionary of Shinto*, s. 63.

²⁹⁷ Yuusuke, *Zukai Fuco*, s. 10.

²⁹⁸ Gülçin Çandarlıoğlu, "Japonya'dan İntibalar", *Hayat Tarih Mecmuası*, (1971), Cilt 1, s. 39.

²⁹⁹ Hearn, *Japonya*, s. 100.

olup evlendiklerinde bu işi bırakırlar. Bazılarında da evlendikten sonra bile devam ederek bu işi nesilden nesile aktarırlar.

Rahiplik kurumunun olmadığı ilkel topluluklarda şamanlık görevi yapan kişiler bulunurdu. Bunların çoğunu kadınlar oluşturuyordu. Özel güçlere sahip olan şamanların kamilerle irtibata geçtiğine inanılırdı ve insanlarla kamiler arasında bir elçilik görevi görüyorlardı. Yöresel ayinlerin büyük bir kısmını da şamanlar idare ediyordu. Zamanla bu görevler belli ailelere devredildi ve bu ailelerin soyundan devam eden yerel rahiplikler oluştu. Meici Restorasyonu ile rahipler memur sayılmaya başlanmıştır. Günümüzde ise Şinto Mabetleri Birliği'nin atamasıyla göreve gelen rahipler memurluk görevini yürütmektedir. Rahipler sadece bağlı olduğu mabetlerde söz sahibidir. İkinci Dünya Savaşı sırasında askere gönderilenlerin eşleri mabetlerde yardımcılık yapıyordu. Savaş sonrasında geri dönmeyen askerlerin eşleri mabetten ayrılmayınca burada rahibe olarak kaldılar. Böylece hayat boyu bu işe devam eden ilk kadın rahibeler ortaya çıkmıştır.³⁰⁰

Miko yani Şinto rahibeleri mabette rahiplere yardımcı olan kişidir. Bu yardımlar genellikle mabet ve çevresini temizlemek, kamilere sunu yapıldığında bu töreni yönetmek, mabede yapılan yardım paralarını muhafaza etmek gibi işlerden oluşmaktadır. *Mikoların* ön planda olduğu günler özellikle bayram günleri gibi toplu ibadet yapılan zamanlardır. Kamilere yiyecek sunu törenlerinde bu yiyeceklerin hazırlanması ile *mikolar* ilgilenmektedir. İse Mabedi'nde de bu görevle *mikolar* sorumluluğunda tutulmaktaydı. Dolayısıyla bu ritüelin sorumluluğu geçmişten bu yana *mikolar* aittir. İnsanlar geçmişte *mikonun* kamilerin suretini taşıdığını ve kamilerin ağzından konuştuğuna inanırdı. Kamilerle aracısız şekilde iletişime geçtikleri düşünülürdü. Bu sebeple imparatorlar *mikoların* sözlerini sorgulamadan benimser, bunları kanun olarak hayata geçirirdi.³⁰¹ *Mikolar*, ayin zamanları dışında mabedin pek çok işiyle meşgul olmaktadır. Belli zamanlarda düzenlenen bayramlar dışında düğün törenlerinde ve *hatsumiyamairi* (bebeğin ilk mabet ziyareti) töreni gibi zamanı belirli olmayan törenlerde de görev yapmaktadır. Ziyaretçiler ile haberleşme sağlama işini de *mikolar* üstlenmiştir. *Mikoların* görevleri, mabedin yapısına göre de değişiklik göstermektedir. Örneğin, büyük mabetlerde geçici süre çalıştırılmak üzere *mikolar* işe alınmaktadır. Bu

³⁰⁰ Ono, *Şinto*, s. 51.

³⁰¹ Akinori, *Zukai Fuşigide İgai Şindoo*, s. 170.

durum, bayram dönemlerindeki yoğunluktan dolayı daha fazla mabet görevlisine olan ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır.³⁰²

Şekil 12: Miko

Kaynak: <https://www.patternz.jp/miko-japanese-female-shamans-shinto/> (erişim tarihi: 27.05.2019)

Mikoların ayin sırasında veya dans ederken ellerinde taşıdıkları bazı nesnelere sahiptir. Kutsallığı simgeleyen bu nesnelere bazıları *sakaki* dalı, baklava şeklinde kesilmiş kâğıt sunu (*mitogura*), değnek (*tsue*), bambu dalı (*sasa*), yay (*yumi*), kepe (*hisago*), sarmaşık (*kazura*), yelpaze (*oogi*), zil (*suzu*), mızrak (*hoko*), tepsidir (*bon*). *Miko*, gösteri sırasında bu nesnelere ile tekrar eden bazı hareketler sergiler. Bu hareketlerin kamilere doğrudan ulaştığına inanılır. Ayinde, *kaguranın* teması görevini üstlenen bu nesnelere, kamilerin ruhunun gücünü harekete geçirdiğine inanılmaktadır.³⁰³

2.2.3. Hayat Evrelerinde Kadın

Miyamairi veya *Hatsumiyamairi*, yeni doğan bebeğin ilk mabet ziyareti olarak tanımlanabilir. Sağlıklı bir doğum gerçekleştiği için kamiye şükran sunmak, bebeğin doğumunu yakındaki mabede haber vermek ve bebeği mabede kaydettirmek amacıyla yapılan ziyarettir.³⁰⁴ Bu ziyaret, bebeğin doğumunun 30. ile 100. günleri arasında gerçekleştirilebilir. Genellikle erkek bebekler 32, kız bebekler de 33 günlükken mabede

³⁰² Yuusuke, *Zukai Fuco*, s. 38.

³⁰³ Yuusuke, *Zukai Fuco*, s. 32.

³⁰⁴ Kandamyocin, *Cinca no Oşie*, s. 74.

getirilir. Bebeğe özel bir kıyafet veya kimono giydirilir. Ünlü mabetler bu dönemlerde haftada yüzlerce bebeği misafir etmektedir. Bazı mabetler bu tören için hafta sonu bir saatliğine 10.000 yen (yaklaşık 545 Türk Lirası) civarında bir ücret talep etmektedir.³⁰⁵

Şekil 13: Miyamairi

Kaynak: Omiyamairi, <https://www.photo223.jp/baby-kids/miyamairi.php>
(erişim tarihi: 16.05.2019)

Törene genellikle bebeğin babası ve büyük ebeveyni katılırken, annesi katılmaz. Doğum, bir tür arınma yani vücudun yenilenmesi anlamına geldiğinden, doğumdan sonra bu temizlenme süresi 75 gündür. Bu yüzden annenin temizlenme süresi henüz bitmediğinden, bebeğiyle mabede gidemez. Onun yerine eşinin annesi bu ziyareti gerçekleştirir.³⁰⁶ Mabette Şinto rahibi bebeğe sağlığı ve mutluluğu için dualar okur. Duada, bebeğin ismi, ebeveyninin isimleri, ailenin adresi ve bebeğin doğum tarihi ayrıca belirtilir. Duadan sonra aile, sunağa yaklaşır ve eğilir. Sunuya ‘*Tamagushi*’³⁰⁷ bırakırlar.³⁰⁸ Mabet içerisinde bebeğin özellikle ağlaması beklenir, böylece tanrıların dikkati çekilmiş olacaktır.³⁰⁹ Tören sonunda herkes kırmızı, ahşap bir

³⁰⁵ John Spacey, “What is a Miyamairi?”, *Japan Talk*, , <https://www.japan-talk.com/jt/new/miyamairi>.
(erişim tarihi: 25.01.2019).

³⁰⁶ Kandamyocin, *Cinca no Oşje*, s. 75.

³⁰⁷ *Tamagushi*: Çoğunlukla kutsal Sakaki ağacından alınmış bir daldır ve üzerinde kâğıt şeritler bulunur. Düğün ve cenazelerde de sunulur.

³⁰⁸ Mislav Popovic, “Miyamairi”, <http://traditionscustoms.com/religion/miyamairi>. (erişim tarihi: 25.01.2019).

³⁰⁹ Hiroshi Iwai, “Encyclopedia of Shinto - Home: Rituals in Daily Life: Hatsumiyamōde”, , <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=1068>. (erişim tarihi: 25.01.2019).

kaptan sake yudumlar. Geleneksel olarak, aile törenden sonra hep birlikte yemek yer ve günün anısı olarak bebeği ilk kez tecrübe edeceği bir fotoğrafçıya götürürler.³¹⁰

Dinî bayramlarda da kadın ve kız çocukların etkin rol aldıkları görülmektedir. Bunların başında kız çocukları için özel olarak kutlanan *Hina Matsuri* (Kız Çocukları Bayramı) gelir. *Hina Matsuri* kelime olarak, ‘*Hina*’ ‘oyuncak bebek’, ‘*Matsuri*’ de ‘bayram’ anlamına gelir. *Hina Matsuri*, ebeveynlerin kız çocuklarının mutluluklarını, sağlıklı olmalarını, gelişmelerini kutladığı gün olarak ifade edilebilir.

Şekil 14: Hina Matsuri

Kaynak: *Girl's Doll Festival*,

<https://japantoday.com/category/features/lifestyle/girls%27-doll-festival-what-it-means>

(erişim tarihi: 16.05.2019)

Bu bayramın, ilk olarak Heian Dönemi'nde (794-1192) kutlanmaya başlandığı belirtilmektedir. 3 Mart tarihinde kutlanan *Hina Matsuri*'de kız çocukları en sevdikleri oyuncak bebeklerini eski saray halkına özgü geleneksel kıyafetlerle giydirip kırmızı halı ile örtülü yedi katlı bir raf düzeneğinde evlerinde sergiler.³¹¹ Raf beş sıralı da olabileceği gibi, sadece imparator ve eşinin olduğu tek sıradan da oluşabilir. Rafın en üst katına imparator ve imparatoriçenin kıyafetleri giydirilmiş bebekler konulur. Arka

³¹⁰ Spacey, “What is a Miyamairi?”

³¹¹ Bill Gordon, “Hina Matsuri (Doll Festival)”, <https://wgordon.Web.wesleyan.Edu/dolls/american/history/hina.htm>. (erişim tarihi: 26 Ocak 2019).

kısmına altın kaplamalı katlanabilir bir malzeme konur ki o dönemdeki imparatorun tahtına benzetmek amacıyla. Üstten ikinci rafa yan yana üç adet kız bebek konulur. Üçüncü rafta beş saray müzisyeni giyimli erkek bebekler bulunur. Dördüncü rafta ortada yiyecekler ve iki yanında vezirleri temsil eden bebekler bulunur. Beşinci rafta solda bir portakal ağacı, sağda sakura ağacı olmak üzere ortada üç adet koruyucu bebek bulunur. Gerçek bir ordu düzeneğinde bebeklerin konumlandırılması kötü ruhlarla savaşp onları yok etmeleri amacıyla. Bebeklere ev halkı tarafından “*Hina Arare*” denilen pirinç krakerleri sunulur.³¹²

Bu bayramda aile yakınlarını geleneksel kimono giyerek ziyaret etmek âdettir. Ziyaretlerde sake ve kek ikramları eşliğinde aileler eğlenir.³¹³ Bugün bile hâlen bazı şehirlerde insanlar bayramdan sonra hastalıkları ve kötü şansını kendilerinden uzaklaştırmayı dileyerek kâğıttan bebekleri nehirlerle bırakırlar. Bir inanışa göre, bu bebekler bayram sonrası hemen saklanmak üzere kaldırılmazsa o kız bir süre evlenemeyecektir. Bu yüzden en kısa zamanda bebeklerin kaldırılmasına özen gösterilir.³¹⁴

15 numaralı şekilde görüleceği üzere, Vakayama şehrindeki Avaşima Mabedi’nden denize atılmak üzere yüzlerce oyuncak bebek taşıyan tekne bir bayram günü çekilmiştir. Oyuncak bebekler kız çocuklarına iyi şans ve mutluluk dualarıyla denize bırakılmıştır.³¹⁵

³¹² Ministry of Foreign Affairs of Japan, “Hina Matsuri”, , <https://web-japan.org/kidsweb/explore/calendar/march/hinamatsuri.html>. (erişim tarihi:26.01.2019).

³¹³ Şenavcu, *Japon Dini Bayramları*, s. 61.

³¹⁴ Ministry of Foreign Affairs of Japan, “Hina Matsuri”.

³¹⁵ “Day of the dolls - Japan Today”, <https://japantoday.com/category/picture-of-the-day/day-of-the-dolls-4>. (erişim tarihi: 07.03.2019).

Şekil 15: Oyuncak Bebeklerin Nehre Bırakılması

Kaynak: *Send-off of Hina Dolls*,

<https://www.japanimeline.jp/en/0000001472> (erişim tarihi: 16.05.2019)

Kız çocuklarının etkin olarak görüldüğü dinî bayramlardan biri de *Şiçi-go-san* (7-5-3) Bayramıdır. *Şiçi-go-san* kelimesi Japonca 7-5-3 anlamına gelir. Her yıl 15 Kasım'da kutlanan bu bayram 3 ve 5 yaşındaki erkek çocuklar, 3 ve 7 yaşındaki kız çocukları içindir. Bu günde, çocukların sağlıklı ve mutlu gelecekleri için dua edilir. Özellikle 3, 5, 7 yaşlarında olması çocuğun bu yaşlarının gelişiminde önemli görülmesi Japonlar için tek sayıların her zaman uğurlu sayılmasına dayanır. Bayramın 15 Kasım'da kutlanmasının nedeni, 15 sayısı 3, 5, 7 rakamlarının toplamıdır ve yine 15 sayısı da tek sayı olduğu için uğurlu sayılmaktadır.³¹⁶ Ayrıca 7 yaş çocuklar için yetişkinliğe ilk adım ve hayata katılabilme zamanı olarak düşünülür.³¹⁷

Yedi yaşına geldiğinde çocuğun, tanrıların yardımını garanti altına aldığı, topluma karışabileceği ve artık mabedin bir cemaati olabileceği kabul edilirdi. Bu günde

³¹⁶ Stephanie Plewes, "Shichi-Go-San | JapanVisitor Japan Travel Guide", , <https://www.japanvisitor.com/japanese-festivals/shichi-go-san>. (erişim tarihi: 28.01.2019).

³¹⁷ Şenavcu, *Japon Dini Bayramları*, s. 83.

kızlara kimono, erkeklere *hakama* denilen bol bir pantolon ve *haori* denilen bir ceket giydirilir ve aileleri ile birlikte mabede giderler. Mabette ebeveynler çocuklarının sağlığı için tanrıya teşekkür eder ve gelecekleri için dua ederler. Ziyaretten sonra çocuklara paketler içinde *çitose-ame* adında uzun, ince ve kırmızı-beyaz renkte bir şeker hediye edilir. Anlamı ‘bin yıl şekeri’dir. Şekerin olduğu paketlerin ayırt edici özelliği, üzerinde turna kuşu, kaplumbağa veya çam ağacı resimlerinin olmasıdır; bu resimler Japonya’da uzun ömrü simgelemektedir. Kırmızı ve beyaz renklerin kombini de şans ve uğur olarak kabul edilir.³¹⁸ Günümüzde *Şiçi-go-san* kutlaması için en popüler mabet Tokyo’daki Hie Mabedi’dir. Bu mabet, Edo döneminden bu yana *Şiçi-go-san* bayramında ailelerin tercih ettiği mabet olup her yıl bu zamanlarda yaklaşık iki bin aileyi ağırlamaktadır.³¹⁹

Şiçi-go-san Bayramı, Heian döneminde soylu sınıfın, anne-babaya tamamen muhtaç olan çocuğun bebeklikten kurtulup dilsel gelişimi ile kendini ifade etmeye başlamasını kutladığı zamanda ortaya çıkmıştır. Bununla beraber, Muromachi döneminde bebek ölümlerinin fazla olmasından dolayı çocuklar ancak üç yaşına geldiklerinde nüfus sistemine kayıt olurdu. Buna bağlı olarak *Şiçi-go-san* Bayramının bu dönemde tanınmış olma ihtimali ileri sürülür. Edo döneminde de bu kutlama samuray sınıfı arasında ilgi görmüştür. Ayrıca o dönemde bilimsel sebepleri bilinmediğinden bebek ölümlerinden dolayı sık sık kötü ruhlar suçlanırdı. Bu nedenle çocukların 3, 5, 7 yaşlarına sağlıklı şekilde gelmelerinden ötürü tanrıya teşekkür edilirdi.³²⁰

Üç yaşındakiler için bu bayram ayrıca “*Kamioki* Bayramı” olarak kutlanır. *Kamioki*, kelime olarak ‘saç dökülmesi’ anlamına gelir. Japonya’da erkek ya da kız bebeklerin dünyaya gelmesinden yedi gün sonra saçları kesilir ve bu, üç yaşına gelene kadar devam eder. Saçların sürekli tıraşlı olması ile bebeğin daha güzel büyüyeceğine inanılır. Üç yaşına girdiği yılın bahar ayında *Kamioki* Bayramı kutlanır ve artık çocuğun saçları uzamaya bırakılır. Ayrıca bugün kız çocukları için “*Obitoki* Bayramı” da sayılır. *Obitoki*, yedi yaşındaki kızların bayramıdır ve kız çocuklarının kimonosu ilk

³¹⁸ Ministry of Foreign Affairs of Japan, “Shichi-go-san - Calendar 11 - Explore Japan - Kids Web Japan - Web Japan”, , <https://web-japan.org/kidsweb/explore/calendar/november/shichigosan.html>. (erişim tarihi: 16.05.2019).

³¹⁹ Gen Itasaka, “Shichigosan”, *Festivals, Nenchû Gyôji*, Tokyo: Kodansha International Ltd., 1983, Cilt 2, s. 262.

³²⁰ Yuusuke, *Zukai Fuco*, s. 142.

kez bu günde *obi* (kimonoda bele bağlanan geniş kuşak) ile bağlanır. *Obinin* bağlanması kadınlığa geçişin işareti olarak görülür. Kamakura döneminde *obitoki*, dokuz yaşındaki kızlar ve erkekler için düzenlenirdi. Edo döneminde erkekler için “*Hakama-no-gi* (Bol Pantolon Giyme Günü) Bayramı” kutlanmaya başladığından, *obitoki* sadece kızlar için ve yedi yaşında kutlanması kararlaştırılmıştır.³²¹

Günümüzde *Şiçi-go-san*'ın kutlandığı tarih konusunda esneklik mevcuttur. Artık aileler, 15 Kasım'dan bir hafta önce veya sonra da şükran ve dua için mabede giderler. Özel bir kutlama şeklinde değil de sadece geleneksel şekilde giyinerek fotoğraf çekilip sevdikleri ile bunu paylaşmayı tercih edenler de vardır. Tarih konusuna katı bir kural olarak bakmaktan ziyade, insanlar artık o gün birlikteliğin sıcaklığını yaşamayı ve çocuklarının günün tadını çıkarmasını önemsemeye başlamışlardır.³²² Son zamanlarda fotoğraf çekimi, kıyafet kiralama ve saç yapımı hizmetini bir arada veren stüdyolar vardır. Buna ilaveten mabet gezisi, fotoğraf çekimi ve o günün sonunda konaklama imkânı da sağlayan “*Şiçi-go-san Turları*” adı altında gezi düzenleyen şirketler de vardır.³²³

Şekil 16: Şiçi-go-san Matsuri

Kaynak: “Shichigosan: A Day of Prayer”, <https://chicamanga.com/blog/shichigosan-a-day-of-prayer/> (erişim tarihi: 16.05.2019)

³²¹ Kandamyocin, *Cinca no Oşie*, ss. 76-77.

³²² Plewes, “Shichi-Go-San | JapanVisitor Japan Travel Guide”.

³²³ “Shichi-Go-San”, <https://www.nippon.com/en/features/jg00043/shichi-go-san.html>. (erişim tarihi: 16.05.2019).

Kızların 16 yaşına girdiklerinde ilk saç yaptırma töreni olarak bilinen “*Hatsuşimada* Bayramı” da kadınlara özgü bir bayramdır. *Hatsu*, kelime anlamı olarak ‘ilk, başlangıç’ demektir. *Şimada* ise, Edo döneminde bekâr kızların kullandığı saç şeklini ifade etmektedir. Günümüzde hâlâ kullanılan bu saç şekli genellikle gejšalar tarafından temsil edilir. Saçların iki taraftan toplanıp arkada birleştirilmesi ile yapılan bu saç tarzı, saçların önden kabarık görüntüsü ile geleneksel Japon kadını saç şeklini temsil etmektedir. Bu bayramda, genç kızların artık kadın olarak kabul edildiğinin kanıtı olarak kimonolarındaki kıvrık kısımlar açılmaktadır.³²⁴

Şekil 17: Şimada Saç Stili

Kaynak: Shimada Hairstyle

<https://www.vintag.es/2017/02/shimada-hairstyle-lovely-traditional.html>

(erişim tarihi: 16.05.2019)

³²⁴ Güvenç, *Japon Kültürü*, s. 118.

Çelik Penis Festivali olarak da bilinen “*Kanamara Festivali*” genelde her yılın Nisan ayının ilk Pazar gününde, Japonya’nın Kawasaki şehrindeki Kanamara Mabedi’nde kutlanmaktadır. Efsaneye göre, keskin dişlere sahip olan bir şeytan, genç ve güzel bir kadına âşık olur. Ancak kadın şeytanı sevmez ve başka bir adamla evlenmek ister. Bu duruma sinirlenen şeytan, kadın evlenmeden bir gün önce onun vajinasına girer. Düğün gecesi erkeğin penisini ısırarak koparır. Çare olarak çelikten bir penis yaptıran çift şeytanı kandırır ve şeytanın bu penisini ısırması ile dişleri dökülür. Bu efsane ile kutsallaşan çelik penis için Edo döneminden bu yana Kanamara Mabedi’nde penise adanan festival düzenlenmektedir. Festivalde genel olarak evli çiftler arasında uyumlu bir ilişki, kadınların doğumunda rahatlığı, evlilik hayatında mutlulukları, iş hayatlarında başarı ve neslin refahı için dua edilir. Festival bir dönem, hayat kadınlarının cinsel yolla bulaşan hastalıklardan korunmak için dua etme amacına da hizmet etmiştir. Günümüzde de HIV virüsü üzerine araştırma yapan kurumlar için para toplanması amacıyla festivale destek verilmektedir. Festival için penis şeklinde şekerlemeler, oyularak şekil verilmiş sebzeler hazırlanır. Penis resimleri basılı broşür ve kitapçıklar basılır. Festival gününde penis şeklinde *mikoşiyi*³²⁵ taşıyan kadınlar caddelerde geçit töreni düzenler.³²⁶ Biri pembe, diğeri de siyah penis şeklindeki anıtlar *mikoşi* üzerinde taşınır. Her yıl festivale yaklaşık elli bin kişinin katıldığı belirtilmektedir.³²⁷

Seicin no Hi (Yetişkinlik Günü), kız ve erkek Japon gençlerinin 20 yaşına gelip yetişkin olduklarını kutladıkları bir bayramdır. Her yıl Ocak ayının ikinci Pazartesi günü kutlanan bu bayram, Japonya’nın en ünlü bayramlarından biridir. Japonya’da yetişkinlik yaşı yasal olarak 20 yaş kabul edilmektedir. Dolayısıyla 20 yaşına gelen her genç, aynı zamanda sürücü ehliyeti alabilir, alkol kullanabilir ve seçme ve seçilme hakkına sahip olabilir. *Seicin no Hi* İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, 1948 yılı itibariyle resmî tatil olarak kabul edilmiştir. Bu bayramda, her belediye o yıl 20 yaşına gelmiş gençleri kutlama alanına davet eder. Törende ilk olarak gençlere yetişkin olmanın ne

³²⁵ Mikoşi, Şinto bayramlarında seçilmiş bir kamiyi süslü, örtülü bir düzenekte gezdirmeye yarayan taşınabilir tapınaktır. Bocking, *A Popular Dictionary of Shinto*, s. 92.

³²⁶ “Şinto Çelik Penis Festivali (Kanamara Matsuri)”, , https://www.dunyadinleri.com/tr-TR/dunya-dinleri/sintoizm/oku_sinto-celik-penis-festivali-kanamara-matsuri-#comment6275. (erişim tarihi: 07.03.2019).

³²⁷ “Japanese Penis Festival 2019: Everything You Need to Know for This Year’s Kanamara Matsuri”, *SoraNews24*, <https://soranews24.com/2019/02/22/japanese-penis-festival-2019-everything-you-need-to-know-for-this-years-kanamara-matsuri/>.(erişim tarihi: 22.02.2019).

anlama geldiği ve yetişkinliğin getirdiği sorumluluklar hakkında bir konuşma yapılır. Gençlere bugünün anısına hediyeler verilir. Töreni herkesin ailesi izlemektedir. Bazı bölgelerde törenden sonra o bölgenin mabedine ya da ünlü bir mekânına ziyarete gidilir.³²⁸

Tören için kızlar, bekâr kızlara özel, kürklü bir kimono olan *furisode* giyer. Herkes özenli şekilde aylar öncesinden hazırlık yapar. Kuaföre gidilir, özel kıyafetler ile fotoğraf çekimi yapılır. Erkekler de geleneksel kıyafetlerini giyer. Hükümetin Medeni Kanunu'nda yapılan değişikliğe göre, 2022 yılından itibaren yetişkinlik yaşı 18 kabul edilecektir. Gençler 18 yaşından itibaren ailelerinin izni olmadan evlenebilecek, bir belgeye imza atabilecek ve borç altına girebilecektir. Ancak alkol ve sigara kullanması, kumar oynaması yine 20 yaşından önce yasak olacaktır.³²⁹

Şekil 18: Seicin no Hi (Yetişkinlik Günü)

Kaynak: Seicin no Hi, <https://allabout-japan.com/en/article/4377/> (erişim tarihi: 17.05.19)

³²⁸ Kandamyocin, *Cinca no Oşie*, ss. 78-79.

³²⁹ savvytokyotop, “Seijin No Hi: Celebrating Japanese Youth’s Rite of Passage”, *Savvy Tokyo*, <https://savvytokyo.com/seijin-no-hi-celebrating-japanese-youths-rite-passage/>. (erişim tarihi: 17.05.2019).

SONUÇ

Japonya'nın dinî, tarihî ve kutsal kitap anlayışının oluşumunda mitolojik öğeler oldukça önemli bir yere sahiptir. Japon mitolojik öğeleri içerisinde ise kadının yeri büyüktür. Japon ulusunun kökeni bir kadına, Güneş Tanrıçası Amaterasu'ya dayandırılır. MÖ 3. yüzyılda yaşadığı düşünülen ve önemli bir karakter olarak ön plana çıkan Himiko, hem yöneticilik hem de şamanlık görevini üstlenmiştir. Üstün güçleri olduğuna inanılan Himiko'nun daha sonra bir kamiye dönüştüğü belirtilmektedir. Yine, dünyanın ilk romanı kabul edilen "Genci'nin Hikâyesi" isimli eser, bir Japon saray kadını tarafından yazılmıştır.

Zamanla beyliklerden devlet haline geçen Japonya yönetiminde etkili olan güç, askeri birlikler olmuştur. Bu dönemde de yine kadınların hem savaşçı hem de yönetici özelliklerine dair bilgilere yer verilmektedir. Kadın askerlerin sayılarının azımsanmayacak kadar olduğu ve aynı zamanda kadınların ev işleri yanında erkekler ile birlikte tarlada çalıştığı da belirtilmektedir.

Araştırmacılara göre, M.S. 6. yüzyılda Japonya'ya Budizm'in gelmesiyle kadın anlayışında bazı düşünce farklılıkları da doğmuştur. Budizm'de kadının ikinci planda olan günahkâr bir varlık olarak görülmesi Japonya'daki algıyı da değiştirmiştir. Kadının âdet görmesi ve doğum yapması sebebiyle kirli olduğu anlayışı Budizm'den geçerek ülkede yaygınlaşmıştır. Japonya'nın en önemli gelir kaynağı olan balıkçılık mesleğinde kadınların balık teknelerine girmesi yasaklanmıştır. Gelir kaynağının kutsal kabul edilmesi ve kadının burayı kirleteceği düşüncesi, yine aynı anlayışla Japonya'da bir adaya kadınların girmesinin yasaklanması Budizm'in kadına bakış açısına dayandırılmaktadır.

Japon mitolojisinde en önemli yerler dağlar olarak kabul edilmektedir. Buna bağlı olarak Japonya'nın en yüksek dağı olan Fuci Dağı kutsal kabul edilmektedir. Kutsal Fuci Dağı, Dağ Tanrıçasının yaşadığı yerdir ve dağlar dişi kabul edilir. Bu sebeple dişi olan dağlara kadının çıkmasıyla dağın kıskanacağı düşüncesi hâkimdir. Bunun sonucu olarak, Japonya'da kadınların dağa çıkması yasaktır. Aynı şekilde, Japon mitolojisinde daha çok insanları kandıran, sinsi karakterlerin kadın olduğunu görürüz. Bu yönüyle Japon mitolojisinin büyük oranda Çin'den etkilendiğini

söylenbilir. Bu etkilenme öyle içselleştirilmiştir ki, Japonya bunu kendi kültürü haline getirmiştir.

Budizm ile aynı zamanda Japonya'ya gelen Konfüçyanizm daha çok ahlakî anlayış olarak değişikliklere sebep olmuştur. Japon kadının evlenmeden önce babasına, evlendiğinde eşine, eşi öldükten sonra en büyük oğluna itaat etmesi gerektiği Konfüçyanizm anlayışının yoğun etkisi şeklinde yorumlanabilir. Japonya'da kadının eğitimini güzel bir şekilde sonuna kadar alması ve evlendikten sonra da çalışmayı bırakması sık karşılaşılan bir vakiydir. Çalışan kadının çocuğu ile yeterince ilgilenemeyeceği, bunun aile kurumunu olumsuz etkileyeceği görüşü hâkimdir. Buradan hareketle Japonya'da kadınların 'iyi eş, bilge anne' sıfatıyla evliliğini yürütmesi ideal olarak algılanmaktadır. Eşine itaatkâr, ailesinin sorumluluklarını üstlenen, eğitimi olmasıyla çocuklarını da biliçli şekilde büyüten anne olmak her kadından beklenen davranıştır. Bu durum Japon atasözlerine de yansımıştır. Evin direği olarak görülen kadın, evdeki hazine gibi kabul edilmiştir. Ayrıca Japon kadını, estetik ve hanımefendi duruşu ile de dünya ülkeleri arasında ünlüdür. Japon kültürünü yansıtan Geyşalık bu estetik ve zarafet anlayışı ile oluşmuştur.

Japonya'da üniversite mezunu kadın oranı erkeklere göre daha fazladır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra her alanda gelişen Japonya, eğitim alanında da gözle görülür ilerleme kaydetmiştir. Öyle ki, günümüzde Japon kadınları dünyanın en eğitimi kadınları arasında sayılmaktadır. Ancak iş hayatına bakıldığında kadının erkekler ile aynı konuma sahip olduğunu söylemek güçtür. Evlendiğinde çoğu zaman işten ayrılan kadın, en küçük çocuğu okula başladığında işine dönmek istemektedir. İş hayatına ara vermiş kadının görevinde terfi etmesi veya yönetici konumuna gelmesi Japonya'da nadir görülen bir durumdur. Kadının ancak belirli bazı görevler dışında çalışmaması günümüzde tartışılan bir durumdur. Japon hükümeti bu konuda şirketler üzerinde bazı yaptırımlara gittiyse de şimdiye dek çalışan kadının durumu hususunda iyileşmeler oldukça yavaş olmuştur. Eşi çalışmayan erkeklerin maaşlarının daha yüksek olması, kadınların evi ve ailesi ile ilgilenmesi gerektiği inancının bir sonucudur. Günümüzde kadınların daha çok çalışma istekleri, hem kadınların evlilik yaşı hem de çocuk doğurma yaşının yükselmesine sebep olmuştur.

Buna bağlı olarak çocuk sayısı da azalmaktadır. Japonya nüfusunun gittikçe azalmasının sebebi olarak da bu durum gösterilmektedir.

Japon dinî bayramlarının sosyal hayatta önemli bir yeri vardır. Kamileri memnun veya teskin etmek amaçlı kutlanan bayramlarda kadınlar için de kutlamalara yer verilmektedir. Őintiozm’de kadının doğumundan ölümüne dek hayatı süresince mabet ziyaretine herhangi bir kısıtlama getirilmemiŐtir. Kız çocuklarına özel bayram olması da dinî bayramlarda kadının rolünün göz ardı edilmediğini gösterir. Kadınlar mabet görevlisi (*miko*) olarak da hizmet edebilmektedir. Geçmişte ‘Kamilerin eşi’ ve aynı zamanda olağanüstü glere sahip olduğuna inanıldığı, büyücülük, Şaman görevi de üstlendiği ifade edilmektedir. Günümüzde bu kimlikten sıyrılmıŐ olan *mikolar*, genellikle rahiplerin bekâr kızları olarak, mabedin temizliğini ve düzenini sağlamak, mabede yapılan baęıŐları muhafaza etmek, bayram günlerinde ayinlerin düzenlenmesine yardımcı olmak, kamilere sunulan yiyecek sunaklarının hazırlanmasını sağlamak gibi görevleri üstlenmiŐlerdir.

Son olarak ifade etmeliyiz ki, bugün Japonya’da kadınların geçmişten bu yana devam eden sorunları bitmiŐ değildir ve yakın zamanda da bitecek gibi görünmemektedir. Bunda Şintoizm’de kadına yakıŐtırılan anlayıŐların da etkisi vardır. Dünyanın en eğitimli kadınlarının Japonya’da olması, kadınlar için özel bayramlar tertip edilmesi, hayatın her alanında gittikçe daha fazla söz sahibi olması gibi durum ve uygulamalara bakıldığında Japonya’da kadının durumu, gelecek açısından büyük mit vaad etmektedir. Her ne kadar ataerkil aile yapısının ve ülkeye dışarıdan gelen inançların etkisiyle Japon millî dini Şintoizm ve dolayısıyla Japon anlayışında bazı zamanlarda kadına karşı olumsuz algılar uyanmıŐ olsa da, geçmişten günümüze Japonya’da kadın, hem sosyal hem de dinî hayatta giderek daha aktif Şekilde kendisinden söz ettirmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbay, Okan Haluk, "Japon Atasözlerinde Aile ve Akrabalık Kavramı", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 5, (2012), s. 123-39.
- , "Japon Atasözlerinde Kadın İmgesi", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, Sayı 6, (2012), s. 146-59.
- , "Japon Mitolojisinde Kadın İmgesi", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 32, (2016), s. 79-88.
- , *Kojiki: Japon Mitolojisine Bir Yolculuk*, Çizgi Kitabevi, 2014.
- Akinori, Okada, *Zukai Fuşigide İgai Şindoo*, Japonya: Gakken, 2013.
- Arık, Durmuş, "Şintoizm", *Dinler Tarihi El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları, 2015, s. .
- Arslan, Eylül, "Kaneto Shindo Sinemasında Kadın Temsili Üzerine Bir Değerlendirme: Onibaba ve Kuroneko", *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, Cilt 3, Sayı 6, (2018), s. 13-23.
- Arslan, Hammet, "Budizm'de Kadının Konumu", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 39, (2014), s. 147-79.
- Ashkenazi, Michael, *Japon Mitolojisi*, (çev. Özlem Özarpacı), İstanbul: Say Yayınları, 2018.
- Assmann, Stephanie, "Gender Equality in Japan: The Equal Employment Opportunity Law Revisited", *The Asia Pacific Journal/Japan Focus*, (2014).
- Aston, William George, "History of Japanese Literature, Shinto", *Encyclopedia of Religion and Ethics*, ed. James Hastings, Edinburgh: T.& T. Clark Ltd., 1981, s. 462-471.
- Ataoglu, Onur, *Japon Yapmış*, İstanbul: Çınar Yayınları, 2013.
- Augustyn, Adam, "Himiko", *Encyclopedia Britannica*,
<https://www.britannica.com/topic/Himiko-Japanese-ruler>. (erişim tarihi: 20.01.2019).
- Aydın, Mahmut, *Dinler Tarihi Tarih, İnanç ve İbadet*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018.

- Batuk, Cengiz, “Şintoizm- Geleneksel Japon Dini”, *Medeniyet Ufku*,
<http://www.medeniyetufku.com/sintoizm-geleneksel-japon-dini/>. (erişim tarihi: 17.02.2019).
- Bocking, Brian, *A Popular Dictionary of Shinto*, Surrey: Curzon Press, 1997.
- Chan, Wing-tsit, “Çin Dinleri”, *Asya Dinleri*, çev. Abdullah Davudoğlu, İstanbul: İnkılab Yayınları, 2002, s. .
- Cihan, Ahmet, *Japonya’da Eğitim Kültür ve Modernleşme*, İstanbul: Özgü Yayıncılık, 2006.
- Creighton, Millie R., “Marriage, Motherhood and Career Management in a Japanese ‘Counter Culture’”, *Re-Imaging Japanese Women*, United State of America: University of California Press, 1996, s. 192-220.
- Çalışır, Nuri, “Japon Çocukları”, *Filoji.com*, ,
<http://filoji.com/search/japon+%C3%A7ocuklar%C4%B1/>. (erişim tarihi: 29.01.2019).
- Çandarlıoğlu, Gülçin, “Japonya’da Din ve Eğitim”, *Hayat Tarih Mecmuası*, (1971).
———, “Japonya’da Örf ve Adetler”, *Hayat Tarih Mecmuası*, (1971).
———, “Japonya’dan İntibalar”, *Hayat Tarih Mecmuası*, (1971).
- Çetin Erus, Zeynep, Hasan Gürkan, “Toplumsal Cinsiyet ve Sinemaya Yansıması: Yendien Çekimler Aracılığıyla Japon ve Amerikan Sinemalarında Kadının Temsiline Bir Bakış”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, Cilt 7, Sayı 3, (2012), s. 206-17.
- Çetiz, M. Şükrü, “Japon Ulusal Marşı ve Japon Bayrağı”, *Japonya Gezgini*,
<https://www.japonyagezgini.com/japon-ulusal-marsi-ve-japon-bayragi.html>.
(erişim tarihi: 05.05.2019).
- , “Japonya’da Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Olmak”, *Japonya Gezgini*,
<https://www.japonyagezgini.com/japonyada-cinsiyet-esitligi-ve-kadin-olmak.html>. (erişim tarihi: 26.01.2019).
- , “Japonya’da Din Kültürü”, *Japonya Gezgini*, ,
<https://www.japonyagezgini.com/japonyada-din-kulturu.html>. (erişim tarihi: 08.05.2019).

- , “Japonya’nın Coğrafi Özellikleri Nasıldır”, *Japonya Gezgini*,
<https://www.japonyagezgini.com/japonyanın-cografı-ozellikleri.html>. (erişim tarihi: 04.05.2019).
- , “Japonya’nın Yönetim Şekli ve Devlet Yapısı”, *Japonya Gezgini*,
<https://www.japonyagezgini.com/japonyanın-yonetim-sekli-ve-devlet-yapisi.html>. (erişim tarihi: 08.05.2019).
- “Day of the dolls - Japan Today”, <https://japantoday.com/category/picture-of-the-day/day-of-the-dolls-4>. (erişim tarihi: 07.03.2019).
- Demirci, Kürşad, “Japon Etnosantrizmi: Şintoizm”, *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, (1988), s. 103.
- Demirdurak, Bülent, *Yuvarlak Dünyanın Köşeleri Japonya*, İstanbul: Gita Yayınları, 2017.
- Downer, Lesley, “Black Teeth (Ohaguro)”, <https://www.lesleydowner.com/black-teeth-ohaguro/>. (erişim tarihi: 27.01.2019).
- Earhart, H. Byron, *Japanese Religion: Unity and Diversity*, Belmont, California: Dickenson Publishing Company, 1969.
- Erol, Sevgi Işık, “Japonya’da Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar”, *“İş, Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Cilt 15, Sayı 3, (2013), s. 50-63.
- Golden, Arthur, *Bir Geyşa’nın Anıları*, (çev. Azize Bergin, Zeliha İyidoğan Babayiğit), İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 2015.
- Gordon, Bill, “Hina Matsuri (Doll Festival)”, <https://wgordon.web.wesleyan.edu/dolls/american/history/hina.htm>. (erişim tarihi: 26.01.2019).
- Görmez, Yüksel, *Japonya: Gittim Gördüm Yazdım*, İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım, 2016.
- Günaltay, M. Şemseddin, *Dinler Tarihi: Yeryüzündeki İlkel Dinler*, İstanbul: Köprü Kitapları, 2016.
- Güngören, İlhan, *Zen Budizm: Bir Yaşama Sanatı*, İstanbul: Yol Yayınları, 2003.
- Güvenç, Bozkurt, *Japon Kültürü: Nihon Bunka*, İstanbul: Boyut Yayın Grubu, 2010.
- Hall, John Whitney, *Japan: From Prehistory to Modern Times*, Tokyo: Charles E. Tuttle Company, 1995.

- Hays, Jeffrey, “Women and Education in Japan”,
<http://factsanddetails.com/japan/cat23/sub150/entry-2795.html#chapter-6>.
(erişim tarihi: 31.01.2019)
- Hearn, Lafcadio, *Japonya*, (çev. Oğuz Adanır), Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2016.
- Hendry, Joy, *Understanding Japanese Society*, 2. bs., London: Routledge, 1995.
- Hirai, Naofusa, “Shinto”, *The Encyclopedia of Religion*, ed. Mircea Eliade, New York: The Macmillian Co., 1987, s. 280-94.
- Holcombe, Charles, *Doğu Asya Tarihi: Çin Japonya Kore Medeniyetin Köklerinden 21. Yüzyıla Kadar*, (çev. Muhammed Murtaza Özeren), İstanbul: Dergah Yayınları, 2016.
- Hunter, Janet E., *Modern Japonya'nın Doğuşu*, (çev. Müfit Günay), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2002.
- İnci, Salih, “Budizm”, *Dinler Tarihi I-II*, ed. Mustafa Alıcı, Süleyman Turan, İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2018, s. 219-49.
- Itasaka, Gen, “Shichigosan”, *Festivals, Nenchi Gyôji*, 2 Cilt, Tokyo: Kodansha International Ltd., 1983, Cilt 2, s. 258-62.
- Ito, Hachiro, *Kocikişinwanyûmon*, Tokyo: Kōmeishisōsha, 2010.
- Iwai, Hiroshi, “Encyclopedia of Shinto - Home : Rituals in Daily Life : Hatsumiyamōde”, ,
<http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=1068>.
(erişim tarihi: 25.01.2019)
- “Japanese Penis Festival 2019: Everything You Need to Know for This Year’s Kanamara Matsuri”, *SoraNews24*,
<https://soraneews24.com/2019/02/22/japanese-penis-festival-2019-everything-you-need-to-know-for-this-years-kanamara-matsuri/>. (erişim tarihi: 22.02.2019).
- “Japan’s Gender Gap”, *Nippon.Com*, ,
<https://www.nippon.com/en/features/h00359/japan's-gender-gap.html>.
(erişim tarihi: 28.12.2018).
- “Japon ordusunda kadınların oranı artırılıyor”,
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46986491>. (erişim tarihi: 26.01.2019).

- “Japonya”, *AnaBritannica*, İstanbul: Ana Yayıncılık, 2004, Cilt 12, s. 243-56.
- Japonya Dışişleri Bakanlığı, “Japonya’yı Tanıyalım”, Güzeliş Ofset Matbaacılık, 2009, <http://www.mofa.go.jp/>.
- “Japonya’da Anneler Günü için kadınlara özel sumo turnuvası düzenlendi”, *euronews*, <https://tr.euronews.com/2019/05/13/japonya-da-anneler-gunu-icin-kad-nlara-ozel-sumo-turnuvas-duzenlendi>. (erişim tarihi: 15.05.2019).
- “Japonya’da dağlar artık kadınlara serbest”, <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/japonya-da-daglar-artik-kadinlara-serbest-304985>. (erişim tarihi: 26.01.2019).
- “Japonya’nın nüfusu ilk kez azaldı”, *BBC News Türkçe*, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/02/160226_japonya_nufus. (erişim tarihi: 04.05.2019).
- “Kadınların alınmadığı Japon adası UNESCO Dünya Kültür Mirası listesinde”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40556213>. (erişim tarihi: 26.01.2019).
- Kandamyocin, Kandacinca, *Cinca no Oşie*, Tokyo: Shougakkan, 2015.
- Katō, Mieko, “Women’s Associations and Religious Expression in the Medieval Japanese Village”, *Women and Class in Japanese History*, ed. Hitomi Tonomura, Anne Walthall, Wakita Haruko, çev. Suzanne Gay, Ann Arbor: The University of Michigan, 1999, s. 119-131.
- Kavrakoğlu, Füsun, “Doğu’da Kadının Konumu”, <https://kavrakoglu.com/siddet-40-doguda-kadinin-konumu-1-japonya-1/>. (erişim tarihi: 27.01.2019).
- , “Japonya | Kadın ve Çocuk”, *Füsun Kavrakoğlu*, <https://kavrakoglu.com/japonya-8-kadin-ve-cocuk/>. (erişim tarihi: 27.01.2019).
- , “Japonya | Aile”, *Füsun Kavrakoğlu*, <https://kavrakoglu.com/japonya-7-aile/>. (erişim tarihi: 27.01.2019).
- Kaynar, Erol, “Geysa”, <http://www.hurriyet.com.tr/seyahat/japonyada-geysa-ile-bir-saatlik-gorusmeye-neden-kucuk-bir-servet-odedim-40561079>. (erişim tarihi: 22.01.2019).
- Kitagawa, Joseph M., “Japonya Dinleri”, *Asya Dinleri*, çev. Abdullah Davudoğlu, İstanbul: İnkılab Yayınları, 2002, s. 475-607.

- , *On Understanding Japanese Religion*, New Jersey: Princeton University Press, 1987.
- Kitamura, Petek, *Hayaller Ülkesi Japonya*, İstanbul: Erko Yayıncılık, 2007.
- Kölürbaşı, Serdar Nazım, *Japonya: Modern Bir İmparatorluğun Doğuşu*, İstanbul: Küsurat Yayınları, 2017.
- Kuşculuo, Ayhan, “Japonya’da Hıristiyan Misyoner Hareketleri (1542-1587)”, *Bilimname*, Cilt 13, Sayı 2, (2007), s. 139-51.
- Küçük, Abdurrahman, Günay Tümer., Mehmet Alparslan Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara: Berikan Yayınevi, 2017.
- Kyōko, Kocima, *Cosei to Şūkyō*, Tokyo: Yoshikawakōbunkan, 1998.
- Mackenzie, Donald A., *Çin ve Japon Mitolojisi*, (çev. Koray Akten), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1996.
- Matsui, Keisuke, *Geography of Religion in Japan*, Tokyo: Springer Science and Business Media, 2014.
- Meyer, Matthew, “About – Yokai.Com”, <http://yokai.com/about/>. (erişim tarihi: 28.01.2019).
- , “Kuchisake Onna”, , <http://yokai.com/kuchisakeonna/>. (erişim tarihi: 17.01.2019).
- , “Ohaguro bettari – Yokai.com”, , <http://yokai.com/ohagurobettari/>. (erişim tarihi: 28.01.2019).
- , “Ouni”, , <http://yokai.com/ouni/>. (erişim tarihi: 17.01.2019).
- , “Rokurokubi”, , <http://yokai.com/rokurokubi/>. (erişim tarihi: 17.01.2019).
- Mingren, Wu, “The Allure of Blackened Teeth: A Traditional Japanese Sign of Beauty”, <https://www.ancient-origins.net/history-ancient-traditions/allure-blackened-teeth-traditional-japanese-sign-beauty-005544>. (erişim tarihi: 26.01.2019).
- Ministry of Foreign Affair of Japan, “Hina Matsuri”, <https://web-japan.org/kidsweb/explore/calendar/march/hinamatsuri.html>. (erişim tarihi: 26.01.2019)
- Ministry of Foreign Affair of Japan, “Shichi-go-san - Calendar 11 - Explore Japan - Kids Web Japan - Web Japan”, <https://web->

- japan.org/kidsweb/explore/calendar/november/shichigosan.html. (erişim tarihi: 16.05.2019).
- Morton, W.Scott, *Japan: Its History and Culture*, New York: McGraw-Hill Inc., 1994.
- Nelson, John K., *A Year in the Life of a Shinto Shrine.*, Seattle: University of Washington, 1996.
- “Ohaguro: The Beauty of Blackened Teeth in Old Japan”, :
<https://livejapan.com/en/article-a0001026/>. (erişim tarihi: 27.01.2019)
- Okur, İbrahim, *Japonya Bir Yükselişin Hikayesi*, Bursa: Okursoy Kitapları, 2009.
- Ono, Sokyō, *Şinto / Kamilerin Yolu*, İstanbul: Okyanus Yayıncılık, 2004.
- “Ouni, the Friendly Witch”, https://livejapan.com/en/in-tokyo_train_station/article-a0000695/. (erişim tarihi: 17.01.2019).
- Özşen, Tolga, *Japon Modernleşmesine Kırsaldan Bakış*, İstanbul: Nobel Bilimsel Eserler, 2016.
- Plewes, Stephanie, “Shichi-Go-San | JapanVisitor Japan Travel Guide”,
<https://www.japanvisitor.com/japanese-festivals/shichi-go-san>. (erişim tarihi: 28.01.2019).
- Popovic, Mislav, “Miyamairi”, <http://traditionscustoms.com/religion/miyamairi>.
(erişim tarihi: 25.01.2019)
- Roberts, Jeremy, *Japanese Mythology A to Z*, 2. bs., New York: Chelsea House Publishers, 2010.
- Saito, Yasuo, “Gender Equality in Education in Japan”, <https://www.nier.go.jp>, t.y.
(erişim tarihi: 01.04.2019).
- Savvytokyotop, “Seijin No Hi: Celebrating Japanese Youth’s Rite of Passage”, *Savvy Tokyo*, , <https://savvytokyo.com/seijin-no-hi-celebrating-japanese-youths-rite-passage/>. (erişim tarihi: 17.05.2019).
- Schimmel, Annemarie, *Dinler Tarihine Giriş*, İstanbul: Külliyyat Yayınları, 2016.
- Seval, Hasan Fatih, “Japon Kalkınmasının Temel Taşı: Meiji Restorasyonu ve Iwakura Heyeti”, *İş ve Hayat Dergisi*, (2017).
- “Shichi-Go-San”, <https://www.nippon.com/en/features/jg00043/shichi-go-san.html>.
(erişim tarihi: 16.05.2019).

- Shigemitsu, Mie, “Modern Japonya’da Konfüçyen Felsefi Değerler”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, (çev. Kasım Aksoy), Cilt 2, Sayı 6, (2004), s. 97-113.
- Shinotsuka, Eiko, “Women Workers in Japan: Past, Present, Future”, *Women of Japan and Korea: Continuity and Change*, ed. Joyce Gelb, Marian Lief Palley, Philadelphia: Temple University Press, 1994, s. 95-119.
- Spacey, John, “What is a Miyamairi?”, *Japan Talk*, <https://www.japan-talk.com/jt/new/miyamairi>. (erişim tarihi: 25.01.2019).
- Şamlıoğlu, İbrahim Emre, *Çin ve Japon Dinlerinde Dağ Kültü*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi, 2018.
- Şenavcu, Halil İbrahim, *Dünden Bugüne Japon Budizmi: İnanç ve Uygulamaları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2015.
- , *Japon Dini Bayramları*, (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2006.
- , “Japon Dinî Bayramlarının Genel Özellikleri ve Sosyal Hayattaki Yeri”, *Mîzânü’l-Hak: İslami İlimler Dergisi*, Sayı 2, (2016), s. 41-56.
- , “Şintoizm”, *Dinler Tarihi I-II*, ed. Mustafa Alıcı, Süleyman Turan, İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2018, s. .
- “Şinto Çelik Penis Festivali (Kanamara Matsuri)”,
https://www.dunyadinleri.com/tr-TR/dunya-dinleri/sintoizm/oku_sinto-celik-penis-festivali-kanamara-matsuri-#comment6275. (erişim tarihi: 07.03.2019).
- “Şintoizm ’in Kutsal Metinleri Kojiki ve Nihongi”, *dunyadinleri.com*,
http://dunyadinleri.com/tr-TR/dunya-dinleri/sintoizm/oku_sintoizm-in-kutsal-metinleri-kojiki-ve-nihongi. (erişim tarihi: 09.02.2019).
- Takeşi, Mitsuhaşi, *Şindoo no Hon*, Japonya: Seitoşa, 2015.
- Tamaru, Noriyoshi, “Buddhism”, *Religion in Japanese Culture (Ed. N. Tamaru ve D. Reid)*, Tokyo: Kodansha International Ltd., 1996, s. 43-62.
- Teruko, İnoue, *Coseigaku e no Şootai Kavaru/Kavaranai Onna no İşşô*, Japonya: Yuhikaku, 2011.
- “The Kojiki”, <http://www.sacred-texts.com/shi/kojiki.htm>. (erişim tarihi: 09.02.2019).
- Tokizawa, Takira, “Ohaguro: Why Did the Japanese Dye Their Teeth Black?”,
<http://jpninfo.com>. (erişim tarihi: 26.01.2019).

- Toşiaki, Taçibanaki, *Coco Kakusa*, Tokyo: Toyokeizaishinhousha, 2008.
- Tuncoku, A. Mete, *Güneşin Doğduğu Adalardan Mektup Var*, Ankara: Türk Japon Üniversiteliler Derneği, 2001.
- Ünal, Asife, *Çin Dinlerinde Kadın*, Ankara: Gece Kitaplığı, 2017.
- Wawrytko, Sandra A., “Eşcinsellik ve Çin-Japon Dinleri”, *Sınırlarda Dolaşmak Dinlerin Eşcinselliğe Bakışı*, ed. Süleyman Turan, İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık, 2018, s. 277-335.
- Yuusuke, Tokita, *Zukai Fuco*, Japonya: Shinkigensha, 2011.
- Yüksel Görmez, *Japonya 2 Gittim Gördüm Yazdım*, İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım, 2018.
- “Sekai no Cinkō Piramiddo (1950~2011)”, *PopulationPyramid.net*, t.y. (erişim tarihi: 12.06.2019).